408

Dissertatio Inauguralis,

DE

DENUNTIATIONE SAGARUM,

Iisque quæ ad eam recte intelligendam faciunt.

Quam

DEO Auspice

DECRETO

AMPLISSIMI JURISCONSULTORUM ORDINIS,

Præside

ERICO MAURITIO,

U. J. Doctore & Professore,

Pro Licentia

Consequendi Summos in Utroque Jure Honores & Privilegia,

IN AULA NOVA,

Ad d. Februarii,

Publico Eruditorum Examini submittit

CHRISTOPHORUS Daurer/

Hamburg.

Habita Tubingæ

ANNO M.DC.LXIV.

PRÆFATIO.

QUæ ſint Magorum in rebus humanis vires; quæ Lamiarum, longa fuit omnium Seculorum Diſputatio. Unde & pœnæ modus, & quæ reliqua inde normam capiunt, Inquiſitionis ac judiciorum ratio, Denuntiationum vel certa vel vana fides, ambiguitate ſæpe ſua non mediocriter exercuerunt homines literatos. Excitavit, fateor, ea res, omnis ævi viros eruditos, qui non obiter in curam omnis hujus negotii incubuere: Ex antiquis quidem Michaëlem Pſellum, exactiſſimæ doctrinæ virum: è ſuperioribus & proximis Seculis, Nidderum, Sprengerum, Spinæum, & Autores alios Mallei maleficarum, Bodinum, Remigium, Jacobum, Angliæ Regem, Wierium, ac Martinum Del-Rio è Societate Jeſu. Quando tamen nec ſic quidem circa Seculi hujus initia defuit, qui omnem Magicam artem eliminatum ivit, ſcriptis in eam rem ſeptem libris integris: Lamias autem niſi melancholicas mulieres, vel deceptrices nullas agnoſcit: & in Belgio idem Dogma ferè communi conſenſu, etiam eruditorum, hodieque receptum videre eſt; quod & publice edito in eam rem libello, quem inſcripſit urbis Harlemenſis Senatui, non ſine convitiis in omnes Judices, qui graviorem illis pœnam merito ſtatuunt, defendere aggreſſus, non integro abhinc quadriennio Abraham Palinghus; unde tota recepta hactenus Judiciorum civilium ratio ac Dd. hucusque probata, ſiquidem illa veritatis aliquid habeant, vel ruunt, vel certe ruinam minantur; Ideo non exiguæ, ut quidem exiſtimo, utilitatis fuerit, de Sagarum Denuntiatione, ejusque præcipue efficacia pro ingenii imprimis & temporis ratione nonnulla literis mandare cupienti, circa initia, quæ confuſionis præcipuam in omni hac Diſputatione cauſam dare viſa ſunt, duo hæc, disquirere; *quam diverſa de Sagis eruditi Viri omnium ætatum ſenſerint*: tum *an quales hodie plerunque*

à vulgo, & Iudicibus quoque, esse existimantur, tales sint? an quales, Wierius, Scotus, Palinghus ac alii tradunt. Inde ab inquirendi modo, ad Denuntiationum fidem delatus, ubi qualis illa hisce Sagarum assertis debeatur, explicavero, finem dissertationis faciam. Omnia enim exhaurire velle, quæ hic disputantur, id vero esset volumen, non disputationem, quod Nobilissimus & Amplissimus Ordo JCtorum postulat, conscribere. DEUM T. O. M. rogo, ut sancta sua ope hæc cogitanti, adesse ne dedignetur.

CAPUT I.

Quo, quid de Sagis Eruditi diversorum Seculorum, & Gentium, ad nostram usque ætatem senserint, disquiritur.

I.

MAgiæ vocabulum à Persis Europa accepit. Hinc ignota ejus ob Persicæ linguæ ignorantiam significatio, diversa de vocabuli origine ac significatione etiam sentiendi Authoribus nostris causa fuit. Jacobus, Angliæ Rex, qui ob commercia suæ gentis cum Persis, omnium optime scivisse vocabuli sensum videri possit, Dæmonologiæ, ut quidem illam inter opera Regia Londini 1619. latine edidit Jacobus Montacutus, Wintoniensis Episcopus, (nam illa Hanoviæ edita, & ex Anglico versa non utemur, quod sæpe mentem Regis non satis assecutus sit, qui latine reddere tentavit) *lib. 1. cap. 3. Magus*, ait, *in lingua Persica divinarum scientiarum contemplatorem sonat & interpretem.* Jul. Cæsar Scaliger *in Exercit. de Subtilitate ad Cardanum exercit. 327. Nomen*, ait, *Magi apud vulgum odiosum facit colluvies impostorum, at apud Persas nihil aliud quam sapientem notat.* Hinc Philo Judæus *libro quod omnis probus liber*, cum Græcorum Philosophis, Indorum Gymnosophistis, & Hebræorum Essæis, Persarum Magos componit: *Qui naturæ*, ut ait, *opera scrutantur, veritatis cognoscendæ studio, per otium divinas virtutes clarioribus & expreßioribus rationibus docentur & docent.* Martinus DelRio è Societate Jesu, *Disq. Mag. lib. 1. c. 2. §. ult.* id initio proprium nomen apud Persas fuisse vult sacrorum Antistitibus, Regum Moderatoribus, Philosophis ac Theologis, ex Hieronymo

Apu-

Apulejo, Hesychio & Suida, quibus adde non observatum ipsi Ciceronem *lib. 1. de divinatione*. Melchior Goldastus in tractatu postumo inscripto Rechtliches Bedencken von Confiscation der Zauberer und Hexen Güter. *p. 6. lit. a.* ex variis, sed sequioris ævi Scriptoribus, quos, quod rei probandæ minime idoneos credamus, nominare omittimus, *virum doctissimum, sapientem, ac peritum Physicum*, eo indigitari scribit.

II. Eduardus Pocockius, quo neminem hodie Arabicæ ac aliarum Orientalium linguarum ac literaturæ illius omnis post Seldeni fata doctiorem habet Anglia, ex Abulfarei Specimine historiæ Arabum *p. 146.* Alfiranzabadii Scriptoris Arabis sententiam de origne vocis Magus recitat, ac à Mije Gush, quod Persarum lingua aures breves exprimit, dictum censet, eo quod breves essent primo Magorum & Magiæ inter Persas Doctori aures. At Elichmannus Persicæ linguæ peritissimus, ac civitatis Lugdunensis in Batavia Medicus, vocem *μάγος*, Persice sonare Mog, Gisberto Voëtio scripsit, ut quidem ille *Tomo 3.* selectarum disputationum, *disp. 18. th. 1.* tradit, idque proprium fuisse ipsius Zoroastri nomen, primi Autoris, vel saltem inter Persas instauratoris Magiæ. Nos, quin quod Jacobus Rex, & Del Rio, ac cum illis Scriptores alii censent, si de antiquo vocabuli sensu, Elichmanni vero sententia, si de origine quæratur, probari possit, causam videmus nullam.

III. Wilhelmus Zepperus in explicatione LL. Mosaicarum Forensium, Magiæ generali vocabulo ita utitur, ut dæmoniacam solum intelligit, eamque *lib. 4. c. 4.* describit: *Pactionem cum diabolis, DEI hostibus, ut illorum ope, cognoscantur, vel efficiantur, res non necessariæ, vel ad explendas malas cupiditates, vel ad ostentationem, vel ad vitæ commoditatem, spectantes; vel ut ab ipsis accipiantur, quæ à solo DEO petenda & expectanda sint*: Eamque sententiam etiam Thomæ Erasto, viro magni alioquin Judicii, placuisse, ex disput. contra Paracelsum *part 1.* apparet, ubi dicit: *Nullam magiam inveniri licitam*; quamvis cautius nonnihil deinceps, ea de re loquatur, *in Repetitione disputationis de Lamiis pag. 12.* Sed & Jacobus Rævardus *in cap. 23. ad LL. XII. tabb.* ubi *magiam* definit, *rem occultam, non minus tetram, quam horribilem, plerunque noctibus vigilatam, ac tenebris abstrusam, & arbitris solitariam & carminibus murmuratam, cui non modo servorum, sed & liberorum pauci adhibentur*, in malam solum partem Magiam accipit. Et Ludovicus Mylichius tractatu Germanico, quem inscripsit Zauber-Teuffel/ Magiam, & germanicum

Zamberen, ut patet ex *cap. ejus 2. initio*, perinde accipit. Verum enim vero generali vocis sensu, non dæmoniacam solam, verum Naturalem quoque, ac quam tertiam speciem aliqui addunt, (aliis eam sub naturali comprehendentibus) Artificialem contineri, satis, tum ex his, quæ in præcedenti thesi diximus, tum ex iis, quæ Philo Judæus libro *de special. legib.* & Plinius *lib. 30. Hist. nat. c. 1.* & è recentioribus post Azorium, DelRio *lib. 1. c. 2.* Carolus Molinæus *ad Consuet. Paris. tit. 1. de matiere feodal.* §. *30. n. 38.* Torreblanca *in libris de Magia*, *lib. 2. c. 1.* observavit, liquido apparete. Quamvis nec id diffitcamur, quod vir doctus in Historia Magorum scripsit, *vulgatem & usitatißimam esse acceptionem, qua magi, maleficos & præstigiatores, dæmonum ope commercioq; utentes, significant.*

IV. Est ergo, ut recte dividit Voëtius *d. disp. 38. th. 2.* vel *licita* vel *illicita*. Illa Naturali constat, & si quis strictiori sensu vocem accipere velit, etiam Artificiali. Ita Naturalis perit, celebrantur Democritus, Cardanus, Lævinus Lemnius, Joh. Baptista Porta (nam, quod Bodinus in Refutatione Gallica opinionum Wierii, illum ideò quod magicum unguentum describit, inter maleficos refert, immerito fieri ab eo omnibus constat, & ipse Porta de injuria conquestus est postrema editione) ac alii, quos prolixius cæteris recenset Goldastus *d. tr.* § *6.* Artificialis cognitione celebrantur Archimedes, Architas Tarentinus, Albertus Magnus, paulo ante nostram ætatem Cornelius Drebbelius, mirabilium inventorum laude conspicui. Ast *illicita* illa est, *quæ mira ope & auxilio dæmonis patratur*, cujus exempla habemus certissimorum Historicorum fide Zythonem Magum, in Wenceslai, (vide de eo Dubravium Episcopum Olmuzensem *rerum Bohemicarum lib. 23.*) ac aliquandiu Scotum in Rudolfi II. Imperatoris aula, & passim in Germania & Italia, (vide Jacobum, Regem Angliæ, *in Dæmonologia lib. 1. cap. 6.*) Sagas & Maleficos nostra ætate alios. Sunt autem hujus species iterum plures, quas omnes recensere instituti nostri non est. Videat, cui volupe est, præ cæteris Goldastum *d. tr.* §. *9. p. 35. & seqq.* & §. *30. p. 79.* DelRio *lib. 2. qu. 3.* Henricum Cornelium Agrippam ab Nettesheim *de incertudine & vanitate omnium scientiarum cap. 45.* Zepperum *de LL. Mosaicis lib. 4. c. 4.* Bodinum *de la demonomanie des sorciers lib 2. c. 1.* & passim. quorum tamen non omnia probamus; Goldasti, Agrippæ, Zepperi illa imprimis, cum non pauca illorum, accurati judicii censuram haud ferre, non difficile probari posse existimemus. Nobis, missis in præsens cæteris, de illa saltem, cujus rei vel reæ,

Male-

Malefici, Lamiæ, Striges, Sagæ Latinis, ac barbare Sortiariæ hodie aliquibus dicuntur, disquirere mens est: ita tamen, ut quæ de fœminis, siquidem viris competere possint, de illis etiam, si Malefici sint, intellecta velimus.

V. Quas Latini Maleficas & Sagas, ii Græcis hodiernis accepto à Latinis nomine striges ac Gellones, Leone Allatio in epistola de nonnullis Græcorum opinationibus teste, Hispanis Bruja, Castro Palao *Tom. 1. tract. 4. disp. 9. punct. 16. §. 5.* Italis Jannara, maga, fattucchiera, striga, strea, incantatrice, Wier. *c. 1. lib. 3. de præstigiis.* Gallis sorciers, Germanis variis nominibus, plerunque tamen Hexen / Zauberinnen / Alrauen / Trutten / Unholden appellantur; vide de Germanicis eorum nominibus Goldast. *d. tr. Germ. §. 28.* Eorum vetustissima apud bonæ notæ Autores est memoria: ut de Mosaicis antiquissimis scriptis, & aliis Scripturæ locis, ex quibus Bodinus contra Wierium, Danæus in dialogo de veneficis *c. 2. p. 37.* ac Theodorus Thummius tractatu Theologico de Sagarum impietate *q. 1.* testimonia colligunt, nihil dicamus. At quid eo significetur non conveniunt invicem, qui nomen agnoscunt: quare diversis primum collatis hoc capite sententiis, altero quid vere sint, dispiciendum nobis erit.

VI. Antiquissimus è profanis Scriptoribus, quorum hodieque inter Græcos quidem & Latinos certa scripta existant, haud dubie Homerus. Is quin Sagas & Lamias sciverit, dubio vacat, ex iis, quæ de Circe & mutatis Ulyssis sociis commemorat. Atque isthæc quod longa nimis sint, hic exhibere prohibemur, quæ quivis apud eum legere potest. Proxima post illum, hujus Magiæ Dæmoniacæ à nobis quidem observata mentio est, apud Hyppocratem, initio Seculi quarti, post annum ab orbe condito secundum Scaligerum 3000. Ejus in libro de morbo sacro hæc, ut quidem latine versa, verba sunt: *Mihi certe, qui primi hunc morbum ad Deos retulerunt tales esse videntur, quales sunt Magi, Expiatores, Circulatores ac arrogantes ostentatores, qui se valde pios esse, plurimumque scire simulant. Hi quippe divinitatis obtentu ac prætextu, cum nulla opera prodesse possent, ne inscitiam suam proderent, sacram hanc esse affectionem censuerunt.* Et paulo post: *Quanquam mihi quidem non de pietate, verum de impietate potius verba facere videntur, & Deos non esse profiteri, eorumq; pietas & divinitas, sicuti docebo, in impietatem & nefarium scelus vertitur. Si enim lunam deducere & solem obscurare, tempestatemq; & serenitatem indu-*

adducere, & imbres ac siccitates, mareque sterile & terram facere, cæteraq; id genus se scire profitentur, sive ex sacrorum mysteriis, sive ex alio quovis consilio aut cura hanc sibi potentiam vendicant, qui his rebus operam navant, mihi quidem impii esse videntur, neq; Deos esse existimare, neq; si sint, quicquam posse, neq; aliquod summum malum propulsare posse, cujus rei gratia, cur non ipsis infesti sint? si quis enim magicis artibus & sacrificiis lunam deducet, & solem obscurabit, tempestatemq; & serenitatem inducet, non equidem horum quicquam divinum, sed humanum esse censuerim, si utique divina potentia humano consilio superatur, & in servitutem asseritur. Unde satis apparet, & quid ea ætate sibi tribuerint malefici, & quid senserit de illis Hyppocrates.

VII. Ex Philosophis antiquioribus Plato *lib. 2. de Legibus*, post legem de illis, qui pharmaco exhibito nocent, scriptam, addit alteram de incantationibus, quibus ipse tamen an noceri possit, dubitavit. Videatur in locum hunc Platonis Erastus *pag. 8. & 9. Repetitionis*. Aristoteles nihil quidem admodum diserte de Sagis memoriæ prodidit, quia tamen & ipse & communiter Peripatetici antiquiores, Alexander, Simplicius, Averroës, ut monet Binsfeld. *de Confess. Malefic. præludio 1.* quod & de Aristotele probat Pomponatius, Bononiensis Professor, libro *de incantationibus*, dæmones negabant: & pacta cum illis negasse, ac Sagas quales vere sint, esse non credidisse controversia caret: quin *lib. 8. de Historia animalium cap. 24.* incantamenta mulierculårum figmenta esse putat.

VII. Augusti Imperatoris ævo, ipso Seculo, in quod incidit Nativitas Salvatoris nostri, vixit Virgilius, is de Sagis his *Ecloga 8.*

Carminibus Circe socios mutavit Ulyßis.

Ac eodem loco:

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

libro 4. Æneid. apud eundem, Regina Carthaginis Dido ad Annam sororem de Saga hujusmodi:

Hinc mihi Maßila gentis monstrata sacerdos,
Hæc se carminibus promittit solvere mentes,
Quas velit, at aliis duras immittere curas,
Sistere aquam fluviis, & flumina vertere retro,
Nocturnosque ciet manes: mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.

Cani-

Canidia, quam ipse cognoverat, ut *ex sermon. sat. 8. v. 5.* apparet, eodem ævo invitavit Horatii calamum, ut quid posse crederetur describeret *lib. Epodon, Ode ult.*

Quæ movere cereas imagines
Vt ipse nosti curiosus, & polo
Deripere Lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos
Desiderique temperare poculum.

Sed & duarum aliarum ætate sua famosissimarum *Ode 5. Epodon* meminit. Quin Ovidii etiam *lib. 14. Metam. de Circe*, Epistola Hypsypeles *de Medea Circis nepte*, quæ exstant, ut & Tibulli, Propertii, Petronii, Arbitri, Nemesiani veteris Bucolicorum Scriptoris, Lucani, Senecæ, Claudiani, collectas jam à Del Rio & carmine expressas sententias, (quos omnes, paria cum Virgilio & Horatio de Sagis his sensisse apparet) brevitatis studio præterimus. Merentur tamen legi omnes, imprimis Ovidii, & præ iis Lucani illa, quæ de Thessalica Saga Erischto *lib. 6.* prolixius & reliquis accuratius memorat.

IX. Plinius Senior, naturalis historiæ Scriptor, quid de Sagis senserit, nemo dubitare potest, ex iis, quæ de Magia tradit *libro 30. cap. 2.* ibi: *Quæ omnia ætate nostra Princeps Nero vana falsaque comperit: quippe non cythara tragicique cantus libido illi major fuit, fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi vitiis. Primumque imperare Diis concupivit, nec quicquam generosius voluit, nemo unquam ulli artium validius favit. Ad hæc non opes ei defuere, non vires, non dicendi ingenium, aliaque non patiente mundo. Immensum & indubitatum exemplum est falsæ artis, quam dereliquit Nero.* Et paucis interjectis pergit: *Magus ad eum Tyridates venerat, Armeniacam de se triumphum afferens, & ideo Provinciis gravis. Magos secum adduxerat, magicis etiam cœnis eum initiaverat: non tamen cum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit: Proinde ita persuasum sit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam veritatis umbras, sed in his veneficas artes pollere non magicas.* Nec aliter idem *lib. 28. c. 2. ex homine remediorum primum maxima quæstionis, & semper incerta est, valeant aliquid verba & incantamenta carminum. Quod si verum est, homini acceptum ferri oportere conveniet. Sed viritim sapientissimi cujusque respuit fides.* Et *libro 29. c. 3. Magorum solertia occultandis fraudibus*

sagax est. Haud dubie in reliquis illis quibus temporum iniquitate caremus libris, plura leguntur, unde apparere liquido possit existimasse Plinium, nihil eorum, quæ patrare se credunt, efficere Sagas.

X. Coævus Plinio fuit & Seneca Philosophus. Is Naturalium Quæstionum *lib. 4. c. 7. de Maleficis* sequentia scripsit: *Apud nos in duodecim tabulis cavetur, ne quis alienos fructus excantaßit. Rudis adhuc Antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus & repelli: quorum nihil posse fieri tam palam est, ut hujus rei causa nullius Philosophi Schola intranda sit.* Apulejus Madaurensis Philosophus Platonicus, qui sub Antoninorum, Pii & Philosophi imperio floruit, ac aliquibus etiam Magus fuisse creditur, libris Metamorphoseon totus ferè est in Sagarum suæ ætatis actionibus describendis. Merentur imprimis illa ipsius legi in eam rem quæ habet *lib. 1. Metam. editionis Hamb. Iohannis Woverii, pag. 143.* de caupona Meröe anu, quæ ipse à Socrate quodam acceperat, atque quorum nonnulla sibi visa ipse deinceps commemorat. Socrates is ad illum, concitatiorem in Meroën: *Tace, tace,* inquit, *parce in fœminam divinam, ne quam tibi lingua intemperante noxam contrahas.* Excipit Apulejus: *Ain tandem,* inquam, *potens illa & Regina caupona quid mulieris est? Saga,* inquit, *& divina, potens cœlum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, Deos infimare, sidera extinguere, tartarum ipsum illuminare.* Paulo post: *Quod in conspectu plurium perpetravit, audi. Amatorem suum, quod vi aliam temerasset, unico verbo mutavit in feram castorem, quod ea bestia captivari metuens ab insequentibus, se præcisione genitalium liberat: ut illi quoque simile, quod venerem habuit aliam, proveniret. Cauponem quoque vicinum, atque ob id æmulum, deformavit in ranam, & nunc senex ille dolium innatans, vini sui adventores pristinos in fæce submissus officiosis ronchis raucus appellat. Alium de foro, quod adversus eam locutus esset, in arietem deformavit, & nunc aries ille causas agit. Eadem Amatoris sui uxorem, quod in eam dicacule probrum dixerat; jam in sarcinam prægnationis obsepto utero, & repigrato fœtu, perpetua prægnatione damnavit, & ut cuncti numerant, octo annorum onere misella illa, velut elephantum paritura, distenditur.* Longior est oratio, quam ut integra adjici possit, inprimis eorum, quæ ipse ibi se vidisse scribit: Unde & Sagas existimasse, & vidisse Apulejum, satis liquido constat: ut prolixe, quæ de sua mutatione & unguento magico Photidis commemorat, adducere nihil necesse sit.

XI. E nostris Arnobius inter Seculi quarti Patres, cujus initio ætatem egit, de Maleficis his, *Quis enim, ait, hos nesciat, aut imminentia studere praenoscere, quæ necessariò (velint nolint) suis ordinationibus veniunt, aut mortiferam immittere, quibus libuerit tabem, aut familiarum dirumpere charitates, aut sine clavibus reserare, quæ clausa sunt, aut ora silentio vincire, aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare, aut uxoribus & liberis alienis inconcessi amoris flammas (sive illi mares sint, sive fœminei generis) & furiales immittere cupiditates.* Augustinus Patrum haud dubiè doctissimus, eximiis illis libris de Civitate DEI, quibus tantum ex deperditis veterum, etiam Varronis Romani scriptis continetur, ut incomparabilis thesauri loco pridem eruditis habiti sint, *cap. 18. lib. 18.* Lamiarum hujusmodi meminit: *Si dixerimus ea non esse credenda, non desunt etiam nunc, qui ejusmodi quædam vel certissima audivisse, vel etiam expertos se esse asseverent. Nam & nos cum essemus in Italia, audiebamus talia de quadam regione illarum partium, ubi mulieres stabularias his malis artibus imbutas, in caseo dare solere dicebant, quibus vellent, seu possent viatoribus, unde in jumenta ilicò verterentur & necessaria quæque portarent: postque perfuncta opera iterum ad se redirent: nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem humanamque servari: sicut Apulejus in libris, quos Aurei asini titulo inscripsit, sibi ipsi accidisse, ut veneno accepto, humano animo permanente, asinus fieret, aut indicavit aut finxit. Hæc vel falsa sunt: vel tam inusitata, ut meritò non credantur.* Deinceps & alia subjungit, inter ea quoque quibus facilius fidem adjungere videtur, *quædam*, addit enim, *ad nos non quibuscunque qualibus credere putaremus indignum, sed eis referentibus pervenerunt, quos nobis non existimaverimus fuisse mentitos*: Unde Reinaldus Scot Anglus, vix abstinet à contumeliis in illum *lib. 4. c. 3. p. 105.* Verba illius latine versa hæc sunt: Bodinus & alii judices Sagarum valde superbiunt ideo, quod B. Augustinus similia videatur concedere. Et in libris sane ejus harum rerum nimia est copia, ut mihi quidem videatur satius esse dicere, à Pontificiis nonnulla hic addita esse, quam à Viro adeo erudito scripta; quicquid sit non visa sed audita refert. Quæ tamen prior Scoti conjectura corruptorum librorum, constanti fide editorum & MSS. codicum facile refellitur.

XII. Qui secuti sunt Augustinum, vel eadem cum illo ætate vixerunt, nihil fere diversum ab illo, aut aliis quos memoravimus, quod dignum me-

moria sit, & constet, satis longo temporis intervallo tradiderunt: nisi quod Hieronymus nonnullis visus est, in Commentario in Epistolam ad Galatas *c. 3. ℣. 1.* negare sortilegos. Sed non negasse, verum de fascinationis negotio dubitasse Patrem eruditum, satis illa ipsius ostendunt, *hoc utrum verum nec ne, Deus viderit.* At Seculo duodecimo, Michaël Psellus, Græcus, Vir Doctissimus, & Philosophus sine pari aliquot in Græcia seculis, novi aliquid circa hoc negotium molitus est. Is à Marco Monacho & sene, Magicam artem plurimis annis edocto, & deinceps ad Christiana sacra salubriori consilio iterum converso, multa quæ de dæmonum natura, de Magis, Sagis, morbisque ab illis immissis acceperat, literis tradidit, peculiari in Dialogi modum edito libello, ubi ipsi percunctanti & objicienti respondet Marcus. Ejus libri partem, sed valde mutilam, jam olim nactus erat & latine versam edidit *Tom. 2.* operum suorum Marsilius Ficinus: sed longe auctiorem, ex Regiæ, quæ Lutetiæ Parisiorum est Bibliothecæ, immenso illo Græcorum Codicum MSStorum thesauro, seorsim edidit Fredericus Morellus, Professor Græcarum literarum Regius. Sane luculenter inde, si usquam, patet, illum cum Marco suo & Sagas credidisse, & eorum effectus plures. Unde nec difficili conjectura quid reliqua Græcia tum senserit, colligere licet, perspecta viri inter illos doctissimi & Philosophi & Episcopi primarii sententia.

XIII. Scholasticorum mentem in hoc negotio non difficile ex Sprengeri Maleficarum malleo *qu. 1.* & Binsfeldio *de Confessionibus Maleficorum, præludio sexto,* aliquis collegerit, inprimis *pag. 24. & 25.* ubi Thomæ, Scoti, Guilhelmi Parisiensis, Sylvestri, Gabriel. Angeli, Gersonis, Martini, Arles, Victoriæ, Castrensis, Turrecrematæ sententias, approbantium dari verum & reale pactum cum diabolo & Maleficis, recenset. Sed & Sorbonæ nihil diversum placuisse Anno 1318. *ex Determinatione Parisiis facta, per almam Facultatem, super quibusdam superstitionibus noviter exortis, ejusque 28. articulis,* quam integram edidit, & tractatui suo de la Demonomanie præmisit *Ioh. Bodinus*, cuivis cognoscere integrum est.

XIV. Sed nec tunc vel in sequentibus Seculis alia mens Romanis Episcopis. Ex illis Innocentius VIII. Bullâ Henrico Institori & Jacobo Sprengero concessa Anno 1484. potestatem facit inquirendi in Lamias hujusmodi. Ipsa constitutio integra præmissa est editioni Venetæ Mallei maleficarum Anni 1576. ac aliis. In Septimo enim decre-

ta-

nullum sub titulo de Maleficis & Incantatoribus, quæ extat *cap. 4.* fine mutilata est; Cujus verba, quia quid tum in Germania fecisse crederentur, in plurimis ejus Provinciis Sagæ exponunt, adjicimus: *Sane nuper ad nostrum non sine ingenti molestia pervenit auditum, quod in nonnullis partibus Alemanniæ superioris, nec non in Moguntinensi, Coloniensi, Treverensi, Saltzburgensi & Bremensi Provinciis, civitatibus, terris, locis, & diœcesibus complures utriusque sexus personæ, propriæ salutis immemores, & à fide Catholica deviantes, cum dæmonibus, Incubis & Succubis abuti, ac suis incantationibus, carminibus & conjurationibus, aliisq; nefandis superstitionibus & sortilegiis, excessibus, criminibus, & delictis, mulierum partus, animalium fœtus, terræ fruges, vinearum uvas & arborum fructus, nec non homines, mulieres, pecora, pecudes & alia diversorum generum animalia, vineas quoq; pomeria, prata, pascua, bleda, frumenta & alia terræ legumina perire, suffocare & extingui facere & procurare, ipsosque homines, mulieres, jumenta, pecora, pecudes & animalia diris tam intrinsecis, quam extrinsecis doloribus & tormentis afficere & excruciare, ac eosdem homines ne gignere, & mulieres ne concipere, virosque ne uxoribus & mulieres, ne viris actus conjugales reddere valeant impedire. Fidem præterea ipsam, quam in sacri susceptione baptismi susceperunt, ore sacrilego abnegare, aliaque quam plurima nefanda, excessus & crimina, instigante humani generis inimico, committere & perpetrare non verentur, in animarum suarum periculum, divinæ Majestatis offensam, ac perniciosum exemplum ac scandalum plurimorum.* Similia circa initia Seculi decimi sexti repetunt *d. tit. in Decret. Septimo,* Adrianus Sextus, ad Inquisitorem Comensem, (unde quid in Lombardia nocuerint tum Sagæ patet). Et in Concilio Lateranensi, & ad Ordinarios dominii Venetorum Leo X. Quin ipse Sprengerus, (quod nomen Autoris cum ante ignoraretur, Malleo huic ex Trithemio restituisse, Raffaëlem Maffeum, in Veneta editione anni 1576. testatur Typographus) quid effectum sit in Germania, variis exemplis, quæ exhibet Malleus maleficarum, satis superq; ostendit. Nidderus ac fere reliqui, qui in ultima ac altero Tomo aucta Mallei editione anni 1628. accesserunt, Sprengerum sequuntur, ut de eorum sententia seorsim disquirere nihil opus sit. Sed, & Trithemius Sponheimensis Abbas, eo tempore libello, quo respondit 5. quæstionibus à Maximiliano Imperatore propositis, Sagas, earum pactum cum dæmone, ac ab illis hominibus illatas noxas & agnoscit, & pluribus de illis ac diversis dæmo-

monioru generibus, magnam partem ad eundem cum Psello modum, agit.

XV. Circa Seculi hujus XVI. medium, ut omnibus literis novus splendor accessit, certatim ad eas excolendas ingeniis melioris notæ se accingentibus, quod multis jam & melioribus libris typis descriptis colligere bibliothecas promtum esset, non pauci tunc in ipsa etiam Italia inquirere in rei hujus veritatem cœperunt, diversis, ut plerunque inter homines consuevit, sententiis. Ex iis Andreas Alciatus jam Anno 1536. edidit libros Parergon, ac *lib. 8. cap. 22.* quid ipse in hujusmodi causis, perspectis diligenter actis Sagarum, contra quas agebat, Inquisitori Vallium Subalpinarum responderit, cum ipsum consuluisset, exponit. Eum locum, quia Wierius mutilum adduxit, & adducunt ita fere omnes, (ut conferendo notavi) qui veneficas mulieres solum melancholicas esse existimant, non inspecto Alciato, ex ipso Alciato subjungam: *Cum primum Doctoreis insignibus ornatus domum me contuli, prima in qua mihi de Iure respondendum fuit, hæc oblata est causa: venerat quidam hæreticæ pravitatis, ut vocant, Inquisitor in subalpinas valles ut adversus hæreticas mulieres, quas veteres Lamias, nos Striges vocamus, inquireret: is jam plurimas, & quidem supra centum, flammis consumpserat, quotidieque ceu nova holocausta, alias super alias Vulcano offerebat, è quibus non pauca helleboro potius quam igne purganda videbantur: donec rustici acceptis armis vim illam inhiberent, & negotium ad Episcopi judicium deferrent.* Hucusq; Wierius *c.22 de Lamiis*, atq; illa, quæ sequuntur, & præcipue mentem Alciati continent, omittit: *Is missis ad me actis, petiit ut consilii mei copiam hac in re ei facerem. Non una erat earum species: aliquæ in crucem imminxerant, Christum Deum abnegaverant, præsentes ipsæ & vigilantes veneficiis atque devotionibus infantes extinxerant: Respondi, in has suo munere fungeretur Quæstor. Aliquæ cum interdiu matribus minatæ essent, noctu ad earum filios, quamvis obseratis, clausisque valvis, irrepserant, fascinaverantque: constabat eos repentino morbo, & Medicis non cognito decessisse; & de his respondi idem dici posse: etenim etiam si demus personaliter eas non accessisse, tamen id Lemuribus suis mandasse videri possunt: hoc enim casu extra somnium peccatum fuit. Aliquæ nil ultra egisse arguebantur, nisi quod sub arbore Tellina Choreas duxisse & ad ludum illum accessisse dicebantur, idque aliquot ex sociis adtestabantur, cum tamen ipsæ hoc negarent.* De tertia hac specie ait, sibi solum cum

In-

Inquisitore litem intercessisse, qui ipsas ad torturam postulabat, se reluctante, quod putaret hæc dormientes vidisse, & in somniis, accedente imprimis testimonio maritorum nonnullorum magnæ fidei hominum, ut ipse judicat, qui eo tempore quo hæc accidisse dicebantur, uxores secum in lecto fuisse dicerent.

XVI. Viginti circiter annis post, Hieronymus Cardanus, Mediolanensis Medicus & Philosophus, suos de rerum varietate edidit Commentarios. Illius operis *lib. 15. cap. 80. Striges, seu Lamias & fascinationes* inscripsit. Ac postquam ex Hectore Boëtio historiam Duffi Regis à Sagis afflicti, ac alias nonnullas, inter eas quasdam ex Francisco Mirandulano adduxisset, addit demum quid ipse de Lamiis his existimet: *Quod autem genus hoc hominum sit, quas Lamias vocamus (vulgo Strigas, à strige ut opinor, ave nocturna & infausta, quod utrunque his conveniat, deductum) scire primum decet: sunt hæ mulierculæ mendicæ, miseræ, in vallibus victitantes castaneis & aggrestibus oleribus, & nisi lactis quippiam adesset, vivere omnino non possent. Ideo etiam macillentæ, deformes, oculis emissitiis, pallidæ, & sub obscuræ, bilem & melancholiam ipso intuitu præferentes. Sunt taciturnæ, amentesque, ac parum ab his, quæ dæmonio teneri creduntur, differunt: fixæ in suis opinionibus, atque adeo firmæ, ut si solum ad earum verba respicias, quam intrepidè qua constantia ea referunt, quæ neque unquam fuerunt, neque esse possunt, vera illa esse existimes. Unde nil mirum ab his moribus, his qui Philosophiæ expertes sunt, egregie imponi. Laborare autem eas atra bilis morbo, tum victus ratio, tum aëris qualitas, tum forma atque effigies ipsa vultus & corporis, tum verba ipsa stultitiæ & (ut ita dicere liceat) impossibilitatis plena, ipseque torvus in dicendo aspectus, tum casus quidam, qui Philippi Vicecomitis Mediolani Principis ætate contigit, declarant.* Addit historiam curationis Malefici hujusmodi Bernhardi factæ, quam inde, qui velit, repetat. At longe diversa eodem tempore Joh. Franciscus Picus Mirandulanus, Comes Concordiæ de Sagis existimavit, quod ex opere ipsius *de Ludificatione dæmonum*, quod in Germania deinceps Weinrichius edidit, luce meridiana manifestius est.

XVII. Inter Gallos ea ætate Bodinus claruit. Is cum ingenium variis rebus applicasset, etiam librum *de la Demonomanie* gallicè scripsit, qui deinceps latine ac etiam germanice editus est. Occasionem scripti ipse commemorat. Vocabatur in judicium Johanna Harvielleria, vene-

ficio procuratæ mortis plurium personarum rea, ac id confessa, post variationes, & negationes plurimas. Ei ipse inter alios Judex dabatur anno 1578. atque quod mirabilia, quæ de Veneficis memorantur multis incredibilia viderentur, tentasse se, ait, quædam eo de negotio memoriæ posterorum consignare, ut ipse rem exponit in præfatione. Capite primo agit de la definition des sorciers: *Sorcier*, ait, *est celuy, qui par moyens diaboliques sciemment s' efforce de parvenir a quelque chose.*

XVIII. In Germania aliquot annis ante, Wierius, Gulhelmi Cliviæ Ducis Medicus, & ob eruditionem valde sua ætate celebris, Tractatum de præstigiis dæmonum ediderat, cujus *lib. 3. c. 1.* Lamiam definivit: *Quæ ob fœdus præstigiosum aut imaginarium cum dæmone initum, qualiacunq; mala vel cogitatione vel imprecatione, vel intuitu, vel re ludicra, atq; ad institutum opus inepta designare putatur: velut aërem insolitis ignire fulminibus, tonitru terrifico concutere, damnosa grandinis insueti multitudine ferire, tempestates excitare, segetem in agro latam alio transferre aut depopulari, morbos præter naturam hominibus bestiisque ciere & mederi, paucis horis longißime evagari, choreas cum dæmonibus ducere, epulari, succubum agere, vel cum dæmonibus coire, seipsam & alios in bestias commutare, & mille monstrosa rerum ludibria ostentare, ut hinc facile constet quam longo intervallo à Magis infamibus nostra distet Lamia*: qualem nempe illum definierat *cap. 1. de Lamiis.* Eadem repetit *cap. 5. de Lamiis*, nisi quod circa initia verba illa addat: *Propria, ex suo delectu, voluntate, vel maligno dæmonis instinctu, impulsive, illiusque ope*, atque passim tum in illo, tum in libris de præstigiis dæmonum. Is liber de Lamiis simul ac incidit in manus Bodini conscribentis tum suum de Dæmonomania tractatum, ab ipso peculiari libello, quem inscripsit; *Refutation des opinions de Iean Wier*, acri stylo & peracerbo, ut erat igneum Bodini ingenium, oppugnatus est, atque imprimis hæc definitio: *Breviter*, ait, *hoc dicit Wierius, Lamiam esse mulierem, quæ existimetur fœdus pepigisse cum diabolo, ejusque auxilio facere, quæ minime facit.* Deinceps duo præcipuè in ea reprehendit, quod definitio essentiam rei veram explicare debeat, non imaginationem; deinde quod sex disjunctivis constet, cum vel una idonea sit ex Aristotelis *Top. sexto* definitionem nullam reddere. Cæterum totum hoc de pacto imaginario ipse rejicit, & verum, reale pactum intercedere veneficis cum dæmone probare d. Tractatu contendit.

XIV. Eo-

XXI. Eodem tempore in Heidelbergensi Academia omnis doctrinæ laude conspicuus vixit Thomas Erastus, Medicus, Vir maximo in pretio Electori suo, ac eruditissimis viris habitus, videantur saltem elogia, quibus Seldenus illum ornat *lib. 1. de Synedriis veterum Hebræorum cap. 10. pag. 429.* & ipse ejus adversarius Theodorus Beza, in Epistola præfixa Tractatui *de Excommunicatione*: Is ut ipse in Præfatione Repetitionis de Lamiis scribit, cum ante *in Disputationibus contra Paracelsum de Lamiarum arte & viribus* disseruisset, ac quædam de earum pœnis literis mandasset, hortantibus Theologis, (inter eos Joh. Jacobo Grinæo haud dubie, cum quo familiaris ipsi intercedebat amicitia) utramque dissertationem conjunctam in lucem edidit. Atq; ille utrobiq; vere esse Lamias, vera pacta diabolica, noxias etiam illarum ope verè hominibus infligi, atque ideo capitalia contra illas locum habere judicia defenderat. Hæc occasio fuit certaminis cum eo Wierii; *Is enim*, ipsius Erasti verba de hac lite, quamvis Wierium ibi non nominet, recito: *Vir doctus miseratione infelicium muliercularum permotus, pio magis, ut arbitror, quam recto studio earum defensionem suscepit*, ipsumque Erastum *de consilio suo certiorem reddidit*, atque cum *rem sibi gratam* Erastus rescriberet, hinc eruditæ illæ concertationes inter utrumq;, ac tandem etiam Repetitio Disputationis de Lamiis nata est: in ea postrema ergo Disputatione, ubi reliqua repetuntur, & clarius explicantur *pag. 24.* Sagam definit; *Mulierem magam vel incantatricem vel præstigiatricem* (vel quomodo appellare cuique libet) *quæ, abjurato prius Deo & Religione vera, Cacodæmoni manifesta se stipulatione mancipavit, ut (præter alias pollicitationes ac spes) ab eo doceatur carminibus, herbis, rebus aliis per se innoxiis, elementa turbare, tempestates ciere, hominibus, jumentis, agris, frugibus nocere, aliaque mirabilia & natura impossibilia facere*: Singula deinceps definitionis membra probat & explicat. De Magis vero *pag. 13.* notat: *Pro Magis semper & ubique habitos esse, qui vel scire, vel facere posse visi sunt, quæ à naturalibus causis effici nequeunt, quia videlicet majora & admirabiliora sunt, quam ut modo naturali fieri queant*: Deinceps *pag. 15.* recte eas Magas appellari tradit, inter illas tamen & Magos infames, id discriminis *pag. 35. & seqq.* statuit, quod 1. Striges expressa, & manifesta modis omnibus, stipulatione, societatem pasciscantur cum Satana, seque in ejus tutelam & patrocinium totas tradant, abjurato prius DEO: Magi autem, si qui inter Christianos vivant, maxima ex parte vel obscure & nescientes involvi

C ejus

ejus societati consueverint, vel non æque aperte maxima ex parte se eis dedant. 2. Quod Sagæ sciant cui fidem jurarint, ac serviant, nec divina virtute, sed diaboli potentia se omnia agere confiteantur: cum contra plerique Magi opinentur, dæmones potestate verborum, characterum, rituum, nominis Dei, conceptis verbis, & ceremoniis, comprehensa invocatione, nolentes cogi ad ea facienda, quæ facere jubentur. 3. Quod Striges ab ipso diabolo brevi tempore de iis, quæ ad dæmoniacam suam artem faciunt, si non vere, falso tamen erudiantur, : Magi sua plerunq; mysteria ab aliis Magis accipiant, vel ex libris discant. 4. Quod Sagarum finis plerunq; malus sit, & cum noxia proximi conjunctus: cum sæpe à Magis nihil aliud quæratur, quam ut vel delectent vel miracula efficiant: Non esse tamen certis terminis Lamiarum & Magorum artes ita descriptas, ut non alteri in alterorum fines subinde transiliant.

XX. Michaël Seigneur de Montaigne, (Is quem in moralibus Platoni & Aristoteli conferre in Bibliographia Politica non dubitat Gabriel Naudæus) *au livre troisiesme des Essais chap. XI.* quod inscripsit *de Boyteux*, ac Anno 1588. edidit, pluribus etiam de Lamiis differit: Ac primum quidem causis ex natura humani ingenii altius non nihil repetitis, quæ multa incredibilia etiam hominibus doctis persuadere possint, (quas utile fuerit apud ipsum legere) miraculorum etiam falsitate, & fraude hominum, qui spiritus satis exacte fingunt, & imitantur, dubitatione Judicum propter rerum obscuritatem, deinceps scribit, quæ eo quo scripsit sermone, quod verborum ipsius pondus latino sermone assequi dubitemus, adjicimus: *Les sorciers de mon voisinage courent fortune de leur vie, sur l'advis de chasque nouvel autheur, qui vient de donner corps a leurs songes: pour accomoder les exemples, que la divine parole nous donne de telles choses, tres certains & irrefragables exemples, & les attacher à nos evenemens modernes, puis que nous n'en voyens, ny les causes, ny les moyens, il y faut autre engin que le nostre: il appartient a l'avanture, a ce seul tres puisant tesmoignage de nous dire cestuy cy en est, & celle la, & non cet autre. Dieu en doit estre creu: c'est vrayement bien raison: mais non pourtant un d'entre nous, qui s'estonne de sa propre narration (& necessairement il s'en estonne, s'il n'est hors de sens) soit qu'il l'employe au fait d'autruy, soit qu'il l'employe contre soy mesme: je suis lourd, & me tiens un peu au maßif, & au vraysemblable, evitant les reproches anciens, majorem fidem homines adhibent iis quæ non intelligunt: cupidine humani*

ingenii

ingenii libentius obscura creduntur. Ac quibusdam interjectis, pergit: *Il y a quelques annees, que je passay par les terres d' un Prince souverain, lequel en ma faveur, & pour rabatre mon incredulite, me fit cette grace, de me faire voir en sa presence, en lieu particulier, dix ou douze prisonniers de cette nature, & une vieille entre autres, vrayement bien sorciere en laideur & deformitè, tres fameuse de longue main en cette profession: je vy & preuves & libres confessions, & je ne sçais quelle marque insensible sur cette miserable vieille, & m' enquis & parlay tout mon saoul, y apportant la plus saine attention que je peusse, & ne suis pas homme, qui me laisse guiere garotter le jugement par preoccupation: en fin & en conscience, je leur eusse plus tot ordonne de l' ellebore, que de la cicue.* Addit tandem: *c' est mettre ses conjectures a bien haut pris, que d'en faire cuire un homme tout vif.*

XXI. Ex Gallis tum quoque Lambertus Danæus, Dialogum de Veneficis, quos olim Sortilegos nunc Sortiarios vocant, conscripsit: quæ scripti fuerit occasio, promtum est ex Dialogi initio colligere, ibi enim ad Theophilum Antonius: *Mira sunt*, ait, *Theophile, quæ nuper quidam, Lutetia Parisiorum redeuntes narravere, nimirum tribus abhinc mensibus infinitum pene veneficorum hominum numerum in Gallia deprehensum esse, de quorum crimine à summo ipso Parisiensi Senatui jam pronunciatum est, quotidieq; judicia exercentur, prout hujus sceleris rei, ad eum ex variis Provinciis adducuntur varii. Et quod magis mirere, hujusmodi etiam ex quolibet hominum ordine annotantur quidam, imprimisque nobiles, tum viri, tum fœminæ, docti etiam, & qui rerum cognitione habentur insignes: quid enim de vulgo hominum imperito illo & ignaro dicam? quales agricolæ, vinitores, pastores, coloni, artifices, reliquique ejusdem generis, & ii etiam vel jam senes, & adhuc juvenes, è quibus certo certius est, pene innumerabiles esse veneficos & sortiarios.* Ibidem Theophilus commemorat inter illos *Honoratum Cœcum, Decreto Senatus Lutetiæ capitis supplicio affectum*: ac deinceps *pag. 8.* Venefici meminit *Gennabi ad Ligerim*, ubi ipse Danæus vivebat, *accusatum, deprehensum, & ab urbis Magistratu post justam legitimamque criminis inquisitionem damnatum*, sed deinceps provocatione ad Summum Parisiorum Senatum liberatum; cum in scelere perstitisset, jussu Magistratus Gennabi suspendio vitam finisse. Ipse Sortilegos describit, *qui Satanæ ita addicti sunt, ut commercium cum in amicitiamque contraxerint.* Nec prætereundus Nicolaus Remigius, Ducis Lotharingiæ Consiliarius, qui hoc quoque tempore eleganti stilo,

quæ ipse in Magos exercuerit, judicia recitat, ac planè ratione summæ rerum, cum iis, quæ de Binsfeldio & DelRio deinceps dicemus, convenit.

XXII. In Germania tum Binsfeldius, Theologiæ Doctor, & Suffraganeus Trevirensis: DelRio ante hac Hispaniarum Regis Philippi II. Consiliarius, & supremus Judex Belgici exercitus, tum Jesuita ac in Lovaniensi, Grecensi, Salmanticensi Academiis, Professor, è Romanæ Religionis hominibus: Godelmannus in Rostochiensi Academia Professor vero, è nostram religionem professis, omnes celebris famæ Scriptores, quid ipsi de hoc negotio existimarent, scriptis libris abunde docuerunt, excitati, ut ipsi scribunt, maximo Veneficorum in Germania numero. De iis Binsfeldius in Præfatione ad Joh. Ballam, Abbatem Ordinis S. Benedictini in Ardenna: *Quia hoc vitium*, ait, *proh dolor! plurimum invaluit in diversis Germaniæ Provinciis, multi Iudices nunc experientia malorum excitati diligentius inquirunt.* DelRio *in Proloquio de difficultate & necessitate huius Tractationis*; *Vbique*, ait in principio, *grassante præcantricum & maleficorum colluvie dirissima; medicinam facere necessarium:* & postea: *Si quis superioris ævi Anales non indiligenter evolvat, statim comperiet, nunquam tot ubique Provinciarum examina maleficorum deprehensa, quod se hodierna die Iudicibus vel levem aliquam quærendi curam adhibentibus offerant, & à non quærentibus etiam reperiuntur.* Et plura quoq; exempla recenset Godelmannus *lib. 1. cap. 1.*

XXIII. Quid sint ipsis Sagæ ex ipsorum descriptionibus liquet. Binsfeldius in eadem Epistola: *DEVM*, ait, *imprimis abnegant, suscepto Baptismatis Sacramento renunciant, fœdus cum morte & inferno ineunt, dæmoni cultum reverentiamque exhibent, ejusque perpetuo ministerio non raro sese vovent, dæmonibus, incubis, & succubis abutuntur, iisdemque evehentibus, per aërem ad longinqua loca de nocte transportantur, ubi conventicula celebrant, & conspirationes faciunt, adversus communem omnium prosperitatem, ut nimirum suis incantationibus, sortilegiis & diabolicis conjurationibus, elementa concutiant, tempestates & cœli injurias moveant, terræ & arborum fructus destruant, homines jumentaque interimant, partus humanos suffocent, suffocatos igne in cineres resolvant, & sic resolutis utantur in nefandis suis maleficiis, viros impotentes reddant ad generandum, & mulieres ineptas ad concipiendum, nec non alia plurima horrenda & abominanda operentur, quæ mens humana recti conscia memoria*

ria

ria comprehendere erubescit, ut Pontificum, Patrumque Decretis, Legibus, rationum Firmamentis, propriis maleficorum confessionibus, Iudicum testimoniis, plurimis experimentis exemplisque, tam in hoc Tractatu de Maleficorum Confessionibus, quam in Commentario in tit. Cod. de Malef. ac Math. adjuncto, contra multorum errores, ac perniciosas, falsasque opiniones declaramus, demonstramus & usque ad satietatem omnium oculis subjicimus. DelRio eadem fere est sententia, ut ex multo plurimis ejus Librorum locis apparet. Ast Godelmannus nonnihil aliter, postquam Magos, Veneficas, Sortilegos & Lamias ratione criminum distinxisset *Lib. 1. cap. 2. 7. & 9.* ipse Lamiam *c. 1. lib. 2. n. 14.* definit quod sit: *Quæ ob fœdus præstigiosum cum diabolo initum, dæmonis persuasu, inspiratione & præstigiis eluso, qualiacunq; mala vel cogitatione, aut imprecatione designare se existimat, veluti aërem insolitis fulminibus & tonitru concutere grandinem & tempestates excitare, segetes alio transferre, ab amasio, qui præstigiosam formam hirci, porci vel vituli induit, in montem aliquem vel brevissimo temporis spacio bajulari, partim in baculo, furca, aliove instrumento aliquo advolare, totam deinde noctem, ludis, jocis, commessationibus, choreis & variis libidinibus cum amasio consumere, milleque rerum monstrosa ludibria ostentare.* Ipse enim Magorum fœdus cum diabolo verum, at Lamiarum præstigiosum putat *lib. 2. cap. 2.* ac si sortilegiis & Magicis artibus homines & jumenta interficiat, è Lamia fieri Magam & Veneficam, ac in alia castra transire putat, *d. l.* Lamias per aërem volitare *c. 4. lib. 2.* & concumbere cum dæmone, & tempestates excitare *c. 5. & 6.* negat.

XXIV. De nostri Seculi Scriptoribus, quando res est manifestior, & cuivis obvia, tanto brevius agemus; nisi quod quædam rei illustrandæ imprimis idonea, nec perinde omnibus obvia, attingemus. Vix illud inceperat cum in Anglia Reinald Scotus, Nobilis, libros suos ederet, inscriptos *Discoverie of Withcraff*, quod idem est ac si dicas, Detectio artis Magicæ. Iis omnem Magiam 7. libris oppugnat, ac nullam esse vult. De Sagis autem id Anglorum plurimis ac Belgis primus persuasisse videtur, nullas esse. Versus enim anno 1609. in vulgatam Belgarum linguam, prodiit iterum anno 1638. Bevervici, nec sine elogiis. Operæ pretium est, quando ipsius sententia planè nova est, ac à Wierii, qui dæmonem intervenire sæpe agnoscit nulla Sagarum culpa planè alia, quid senserit ex capitulo ipsius tertio, libri primi, latinè à nobis verso, quod integrum ideo adferi-

scribemus, cognoscere. *Unum, ait, eorum genus quos judicamus Magiæ sacris initiatos, mulieres sunt plerunque vetulæ, pedum aut manuum usu destitutæ, pallidæ, oculis profundis, fronte rugis obsita, pauperes, loquaculæ, superstitiosæ, Pontificiæ religionis, vel certe religionis ignaræ, quarum animum curis gravem aptum sibi domicilium eligit diabolus, ita ut nihil infortunii accidat, nulla cædes liberorum, amicorum, pecoris jactura, quin se ei causam dedisse existiment, impressa certa & immutabili ejus rei in animi imaginatione. Sed deformi aspectu atram bilem facie ostentant, ac aspicientibus terrorem incutiunt, quin rixosas eas, furiosas, mobiles, obsessis similes reperias, ea opinionum suarum pertinacia, ut si constantiam & verba earum respicias, facile credas, vera esse quæ dicunt. Has miserabiles creaturas odio persequuntur, & timent vicini, ut nemo ad iram temere illas provocare, nemo iis quod desiderant, negare audeat: unde earum aliquæ judicant, res se expedire posse, quæ humana natura vires excedant. Ipsæ ostiatim lac, panem, Ius, cerevisiam & similia colligunt, sine quibus vivere nequeunt, nihil enim illis pro servitio suo, vel ex ipsa arte, vel à diabolo (cum quo ipsis pactum perfectum, visibile intercessisse dicitur) lucri est, utpote quas nec forma, nec divitiis, nec commodiori vita beatiores reddit. Aliquando accidit, ut negentur ipsis, quæ desiderant ab iis, quos stipem vel opem rogant, ac contra à vicinis eorum objurgentur, contemnantur, rejiciantur, aut odio habeantur: unde illarum etiam in vicinos invidia, contra patremmatremfamilias, alias personas, familias quandoque universas, execrationes: Sed & illud dubio vacat, tandem aliquando unum vel alterum eorum mori, morbo decumbere, aut liberorum aliquos morbis non omnibus cognitis affligi, id ignari parentes confestim vindictam putant Sagæ, confirmantibus imprimis, secundum commune proverbium,* Inscitiæ pallium maleficium & incantatio, *illorum opiniones Medicis ignaris; cum tamen maligni humores, non peregrina verba Sagæ, vel spiritus, causa morborum sint. Accedit etiam, mori quandoque animalia bruta, nonnulla infectione aut alio infortunio, confestim culpa in adversarium conjicitur: animo repetunt malam mulieris hujusmodi famam, ac verba, odia, execrationes cum ipsorum infortunio convenientes, ita ut non amplius autument solum, sed certos se esse credant, id omne ab iis procuratum. Ex altera parte Saga videns infortunium vicini, idque congruere animadvertens cum imprecatione, voto, adjuratione sua aliquando, (ipse enim Bodinus vix ex centenis imprecationibus eventum malum sequi duas ait) ad judicem evocata, & modo recepto*

pto examinata, fateri necessum habet, execrationes suas præcessisse vicini infortunium: fatetur ergo (Dea instar) se hæc effecisse. Qua in parte non ipsa solum, sed etiam delator & judex valde falluntur, utpote ipsius confessione & aliis circumstantiis persuasi, magno divinæ gloriæ detrimento, eam fecisse aut facere posse, quod DEO soli competit. Alterum genus Magorum solis deceptoribus constat: hi homines persuadent ambitione vel lucri cupidine ducti, se ea facere posse, quæ Deus potest, aut quæ relicta diabolo potestate efficiuntur, prædicendo futura, secreta pendendo, morbos curando, miracula faciendo. Satis quidem ex his, quid sentiat Scotus, apparet, quia tamen in manibus paucissimorum est, descriptionem ipsius, Artis Lamiarum, ut mens ejus tanto magis pateat, addemus. Exstat in *libro 7. cap. 4.* ex Belgico exemplari versa: *Ut dicam*, ait, *quod res, Ars Lamiarum ars est deceptoria, quæ nomine Dei abutitur, id blasphemat & profanat, ejusque potentiam creaturæ adscribit: utque vulgus existimat, est concubitus præter naturam corporalis fœminæ cum spirituali diabolo, modus ejus ita obscurus, occultus & ignotus, ut nullius hucusque bonæ fidei testis autoritate confirmatus sit. Sapientibus, Doctis & Orthodoxis res est incomprehensibilis, sed ab infantibus, stultis, Pontificiis credita. Totum negotium judicatur impium. Effectus & finis aliquando malus, qualis hominibus, bestiis, gramini, arboribus vel frugibus nocere; nonnunquam bonus, ut sanare morbos, patefacere fures, utque suum consequantur Domini, efficere. Instrumenta & modus, quibus perficitur, verba sunt, imprecationes, signa, figuræ, characteres, &c. quæ verba licet alius pronunciet eo modo, quo ipsi, citra omissionem ullius circumstantiæ, nihil tamen perficies, nisi sit vel ipse Magus, aut à se, aut aliorum existimatione pro tali habeatur.*

XXV. Ut primum is, de quo diximus Scoti liber, in Hollandia prodiit, confestim celebratus fuit Carmine Petri Scriverii, (illius qui tot eruditis operibus famam sibi paravit æternam) ad Wilhelmum de Bont, Criminalis judicii Lugdunensis, præcipuum judicem, quod & postremæ editioni præfixum est, una cum ejusdem Carmine ad Lectorem. Gerhardus quoque Tuningus, Juris in Academia Lugdunensi Professor, qui, ut Scriverius memorat, editionis & versionis Rainaldi Scoti præcipuus Autor Bassoni interpretati fuerat, suum Belgico sermone Carmen addit ad Judicem incautum, cujus initio quærit Judicesne hodie incantati sint; incipit Belgice:

O Rech-

O Rechters! Sit ghy selfs al Vry
Van dees ghenoemde Tovery?
Desinit
De blintheyt is te byster groot,
Die spoedigt nae d' onoosle doodt,
d' onooselste der landen,
Die siet men (laes!) verbranden.
Wel! hoe soo fel en Wredt van aerdt
Jae, of ghy selfs betovert Waert?
Alleen is by de blinden
De Toovery te vinden.

Pinii, Delmenhorstii, clari Medicinæ Doctoris, Costeri & aliorum prolixiora Carmina in eandem sententiam ibi legere est.

XXVI. Paulo post Joh. ab Heemskerck, JCtus eximius, ac dum viveret in supremo Hollandiæ Consessu Senator, libello quo explicat Belgico sermone, & elegantia eximia, sub Historiæ Arcadicæ umbra, Jura & Antiquitates Hollandiæ, varia quidem Judicum antiquis temporibus in Hollandia & Germania errata circa hoc negotium exagitat, plurima ad imaginationes, phantasmata refert *à pag. 61. ad pag. 116.* tandem tamen ubi desinit, non negare se ait Magos, & homines dæmoni addictos, & si reperiantur tales, pœna dignos. At Abraham Palingus, Haerlemensis urbis Magistratui Anno 1659. inscribere ausus est vulgato idiomate libellum, Amstelodami apud Joh. Riewertum excusum, inscriptum T'afgeruckte Momaangesicht der Tooverie, hoc est, Larva Magiæ detracta. Is ubique Rainaldum Scotum sequitur, ejus argumenta describit, nisi quod historiolas quasdam addit sui temporis, ubi compertum fuit deceptrices fuisse fœminas, dæmonis obsessionem simulantes, colloquente Tymone & Eusebio. Cæterum fœminas has, quas vocamus Lamias, vel atra bile agitari vel deceptrices esse, asseverat, ac ideo Germaniæ superioris eas condemnantibus Judicibus, nimis quam audacter insultat, quos homicidas, temere sanè appellat.

XXVII. E nostris Theodorus Thummius, Academiæ hujus Theologus non incelebris, quid Sagæ sint, quas ipse etiam Veneficas appellat, in hunc modum, in Tractatu Theologico *de Sagarum impietate, nocendi imbecillitate, & pœna gravitate, partim ex privata experientia, partim veris historiis & relationibus aliorum conscripto*, expedit, *quæst. 2.*

in

in fine quod sint: *Qui scienter, prudenter, vivi videntesque à DEO desciscunt, fidem Christianam, baptismaque sacrum negantes, idque non vulgari & momentanea ad diabolum transitione; qualis evenit, quoties humana imbecillitate in vitium quoddam regnans labimur, sed quadam conceptis verbis mancipatione, &c. pacto prius inito corporis animique, in jus proprietatis perpetuumque officium & obsequium traditione, ut ope diabolica freti, sceleratam artem exercere, mira præstare, hominibus, jumentis & terra nascentibus damna inferre, ipsi vero omnigenis carnis voluptatibus, nocturno imprimis silentio, perfrui valeant.* Unde liquet injuriam ipsi fieri ab Editore secundæ editionis Thesauri Practici Besoldi, quem sequitur tertia, quando scribit voce Hexen: *Theodorus Thummius est Wierianus, quæ species hæresis & atheismi.* Sed nimirum id pluribus locis accidit Besoldi Thesauro, ut, qui secundam editionem curavit, plurima nostræ Ecclesiæ & Reipublicæ adversa passim adjecerit, sublatis illis, quæ prima editione vera scripserat Besoldus, quod pluribus 50. locis ostendi posset, nec animadversum à nuperis editoribus in tertia editione, incautè secundæ ubique, neglecta prima, insistentibus.

XXVIII. Gabriel quoque Naudæus, Mazarini Cardinalis Bibliothecarius, Vir orbi notus, libello Gallico, quo Magiæ crimine Viros nonnullos Illustres & literatos liberat, inscripto *l' Apologie de plusieurs Illustres* &c. non quidem Magos esse negat, sed Zedechiam Judæum, Scotum (ipse le petit Scot appellat) Trois Eschelles, Bodino *pag. 57.* memoratum, Magos agnoscit; De Lamiis tamen pleraque non credidisse præfatio ipsius abunde testari potest, ubi nimium elevare Bodini, Remigiiq; fidem tentat, ut de ipso opere, ubi etiam Sylvestrum II. Agrippam ac alios certo Magos creditos, excusare audet, nihil modo dicamus.

XXIX. Communi tamen Eruditorum sententia ea credita fuerunt de Lamiis hisce, illas renunciare Trinitati, pacta inire vera cum dæmone, vere nocere infantibus, adultis, pecori, inferre noxias alias. Ita Angliæ Rex Jacobus ipse edita Dæmonologia re optime examinata, & experientia probata: *Fecit*, ait in præfatione, *ipsa Sagarum in hoc regno formidabilis multitudo, Satanæ ex asse devota, Amice Lector, ut hunc tibi tractatum deproperarem*: quin primo capite; *Nulla, ait, in Gente aut seculo tam claras aut perspicuas auditas opinor reorum confessiones.* Quid sint ac quid possint *c. 6. l. 1.* ubi de eorum pactis, *c. 4. lib. 2. & c. 5.* explicat, scribit: *Inter viros & fœminas amoris & odii auctores sunt venefici, deinde in alterum transferre*

 possunt

possunt alterius ægritudinem, possunt quoque cerea aut fictilia assantes simulacra, homines morte afficere, possunt quoque tempestatibus & procellis eos terrarum marisque tractus agitare, quos illis DEVS transcripsit ad tempus inquietandos, possunt etiam hominibus sanis maniam inducere & phrenetidem, possunt deniq; malis geniis, qui nunquam discedant à latere, homines exterrere, & ædes spectris facere inhabitabiles: quod hoc tempore à nostris veneficis scimus esse factitatum, possunt aliis spiritus immittere, ut vere fiant dæmoniaci. Quin in Scotum Anglum, & Wierium Germanum graviter invehitur, eorumque opiniones *pestiferas* appellat, ac Wierium etiam, dum contexta pro his artibus Apologia, illis impunitatem quærit, se eorundem sacrorum socium prodere putat. Quod à pio & docto Rege scriptum nollem, ipse enim qui hominem cognoverat ejus adversarius Thomas Erastus, & doctrinam & pietatem in Wierio eximiam agnoscit, nec aliud nobis illa cum Brentio ipsius familiaritas, pluribus epistolis hodieque testata, persuadet.

XXX. Quod in Anglia ipse Rex Jacobus, hoc jussu Regio in Hispania fecit Don Francisco Torreblanca Villa pondo, Cordubensis JCtus, & in Granatensi Cancellaria Advocatus Regius, is libris quatuor de Magia, de Magis, Sagis eorumque pœnis agit, quos inscripsit Paulo V. Pontifici, & Philippo III. Regi Hispaniarum. Et quidem ratione summæ rerum plerunque non diversum ipse probat, ab iis, quæ communiter Jacobus Angliæ Rex, DelRio, & alii ejus generis tradunt, vid. *lib.* 2. ejusdem. In Gallia eodem tempore datus à Rege Judex causis Veneficarum in Bearnia, (cujus effusa multitudine omnes angulos occupaverant, certis, singulis septimanis, diebus, cultui dæmonis destinatis) de l' Ancre, libros de Artibus Maleficorum conscripsit: Horrenda ibi de iis ex constantissimis plurimorum testimoniis commemorat, atque historiam Gaufredi Magi, ac quæ in ejus causa acta sunt, subjungit, & quid ipse senserit, ex suppliciis irrogatis Maleficis utriusque sexus magno numero, & quæ in libro disputat, satis apparet. Consentit Henry Boguet, au Discours execrable de Sorciers, Præface, in verbis: *Et certes je ne doute point, qu' il n' yen ait, & crois qu' il fasche quelques autres d' admettre les sorciers, pour ce qu' il peut estre, qu' ils en sont descendu: de façon que pour excuser leurs predecesseurs, ils voudroyent qu' on creut fermement, qu' il n' y a point de sorciers au monde.*

XXXI. Sed

XXXI. Sed & è Græcis modernis Leo Allatius quid ipsi de Strigibus hodieque credant, memoriæ prodidit, *Epistola ad Paulum Zacchiam, Medicum Romanum, de Græcorum hodiernorum nonnullorum opinationibus*, ubi illarum in Græcia hodierna insidias contra infantes nondum sacro fonte tinctos, quos sæpe interimunt, & in adversum usurpata Græcis remedia & quædam è MSStis & ineditis adhuc Autoribus desumpta, Zacchiæ recitat.

XXXII. Quid Anno 1635. instituto conventu meliorum ingeniorum & Colloquio Lutetiæ, loco appellato *Bureau d'addresse* apud Eusebium Renaudot, Consiliarium & Medicum Christianissimi Regis, ubi mentem sæpe suam etiam inter alios Gassendum & Hobbæum, de gravibus negotiis exposuisse scimus, Gallorum eruditis placuerit, monstrat *la Conference 77. Tom. 2.* Ex Collocutoribus ejus diei primus definit sortilegium, *speciem Magiæ per quam alteri nocetur auxilio dæmonis*: confer quæ differit secundus & tertius. In Germania communi consensu Magos, Sagas & Striges esse, traditum reperio, quod ne ipse quidem Autor Cautionis Criminalis negare audet, inter ea, quæ proponit dubia, primum est, *An Sagæ, Striges seu Maleficæ revera existant?* ita resolvit: Respondeo quod sic; Ut de plurimis aliis, Goldasto, Dn. Reinkingio, Lerchemeiero, Dn. Carpzovio, Berlichio, Manzio, &c. quibus subinde utentur deinceps, nihil dicamus.

CAPUT II.

Quo, quid sint Sagæ declaratur, eas quales describuntur, tales vere esse, contra Wierium, Scotum, Palinghum, Montanum, Cardanum, ostenditur, eorumque argumentis respondetur.

I.

QUam varia de Lamiis senserint viri docti, primo, ut reor capite ostendimus. Aliis omnem Magiam imposturam solum humanam credentibus: quod post Sadducæos, Aristotelem, Cornelius Loosæus Callidius, DelRio *in fin. Append. lib. 5.* memoratus, Rainaldus, Scotus, Abraham Palinghus, & alii faciunt: Aliis cum Magiam infamem agnoscant, ac dæmonis cum homine commercium, Sagas tamen ab eo misere solum dementari, nec pacto ullo ipsi conjungi nec eorum quæ confitentur, quicquam præstaret: Sed imaginationis corruptæ

 vitio

vitio laborare, ac vel melancholicas, vel deceptrices, vel certe vero exhibito veneno (quod quivis alius homo perditus possit) noxiam hominibus inferre existimantibus, quæ Wierii ac qui sequuntur illum, Godelmanni & aliorum mens est. Alii ita de hoc negotio loquuntur, ut quæ plurimorum & diversorum confessionibus fecisse dicuntur, ea omnia singulis videantur Sagis tribuere, in quam fere sententiam alicubi Binsfeldius & Jacobus Angliæ Rex discedere videntur. Bodinus, cum quem Gallice vocat *sorcier*, describit, *qui medio diabolico sciens aliquid efficere conatur*, ita ut & Magus & Maleficus hac descriptione ipsi contineantur. Danæus, qui Satanæ ita addicti sunt, ut commercium amicitiamque cum eo contraxerint, Sortiarios vocat. Galli in conventu suo Parisiensi, apud Renaudot, Sortilegium speciem Magiæ volunt, qua alteri nocetur, auxilio dæmonis.

II. In tanto sententiarum dissidio rei expediundæ illa nobis optima videtur ratio, si quæ facere se profitentur Sagæ, ea in illa distinguamus, quæ omnibus communia esse, ac nunquam à Saga abesse consueverunt: & quæ plerunque faciunt quidem vel patiuntur, sed non omnes tamen, nec eodem modo. Prioris generis sunt, DEO & cultui ipsius renunciare, cum diabolo pactum inire, ejus ope noxiam rebus creatis inferre promtam paratamque ad dæmonis imperium esse: hæc enim si de muliere quadam prædicentur, eam Sagam esse, si de viro Maleficum, credimus. Sin ope dæmonis ad alia utatur solum, Maga erit quidem, non speciali tamen Lamiæ, Strigis vel Maleficæ vocabulo, strictiori sensu, designabitur. Interim plerasque Sagas horrenda illa, infantium interitus, Sodomiticos cum diabolo, ac invicem, Incestus patrare, comessationibus diabolicis interesse, morbos hominibus præter naturales & insolitos dæmonis subsidio immittere, ita tamen ut non singulæ ex his omnium, sed singulæ aliquando singulorum vel plurium hujusmodi delictorum reæ sint, existimamus, quin his indiciis manifestè plerunque criminis sui convincuntur. Ita tamen ut hæc etiamsi absint, ut absunt eorum quædam, ac plura etiam simul interdum, si tamen vere adesse priora constet, ea Jure meritoque inter Sagas reputanda sit.

III. De pacto res consensu Scriptorum, & ipsarum Sagarum unanimi confessione, plana est, id requiri. Mart. DelRio *Disquis. Magic. lib. 2. qu. 4. concl. 1. Omnes operationes Magicæ veluti basi innituntur pacto, per Magos cum dæmone inito*, quod Patrum, Legum, & Parisiensis

Scho-

Scholæ, Thomæ, Guilhelmi Parisiensis, Scoti, Gabrielis, Gersonis, Trithemii, Abulensis, Alphonsi de Castro, Victoriæ, Valentis, Spinæi, Angeli, Navarri, Grillandi, Remigii, Controchovii, Cæsalpini, ac Theologorum adeò, JCtorum & Medicorum autoritatibus confirmat. Bodinus *in Refutatione opiniorum Wierii, Quinque*, ait: *Inquisitores in Malleo Maleficarum, qui literis mandarunt, numerum infinitum Sagarum, quas morte affici curarunt in Germania, omnium confessione compertum habuerunt, fœdus ipsas inire cum diabolo.* Binsfeld. *Præludio sexto, in principio: Omnia*, ait, *opera Maleficorum effectum sortiuntur ex pacto expresso vel tacito cum dæmone, ita ut semper quando vult maleficus operari, expresse vel tacite invocet dæmonem in auxilium, ut concurrat ex pacto.*

IV. De abnegatione DEI & Religionis quam ante profitebantur, res itidem dubio vacat, disserte DelRio *d. l. His pactis omnibus quædam sunt communia, primum est abnegare fidem & Christianismum, DEI obedientiæ se subtrahere*: ipse dæmon (in relata à Binsfeldio ex Cæsare Heisterbacensi Historia, juvenis à villico suo Malefico ad diabolum adducti, sed deinceps sponte sua pœnitentis, & ad fidem nostram reversi, quem ipse noverat) ad villicum pro juvene, quæ is desiderabat, rogantem, *si voluerit*, ait, *illa à me consequi, abrenuntiare debet in instante Altissimo.* Et conveniunt hac in parte confessiones Sagarum omnes & Scriptores.

V. Cæterum cum duo hæc etiam Magis competunt, videndum quid sit, quod Sagas ab his etiam distinguat. Noxias illatas ergo plures addunt. Cæterum cum Lamias & Sagas ex Theologorum & JCtorum sententia in duas classes separat Melch. Goldastus, Tract. quem inscripsit, Bedencken von Confiscation der Zauberer und Hexen Güter/ quarum aliæ cum diabolo pactum expressum vel tacitum inierunt, apostasiam fecerunt, DEUM abnegando, seque diabolo mancipando, cum eove coëundo, nec tamen alicui nocuerint; Aliæ etiam nocuerint: Ex numero Sagarum omnes eximendæ fuerint, quæ noxiam nullam intulerint, quod pugnat cum recepto loquendi usu, tot Ordinationum Provincialium, Theologorum, JCtorum, ac aliorum. Ne ergo inter Magos & Sagas nihil sit discriminis, ac ne nostra descriptione eximantur à Sagis, quæ vere tales sunt, non nocendi factum quidem & ipsam noxiam, animum tamen nocendi rebus creatis aliis, idque dæmonis auxilio requiremus, qui si absit Magam esse judicemus, quamque non Sagam, pœna

tamen & ipsam corporali, & si de re certo constet, illis in locis, ubi morte crimen hoc plectitur, etiam capitali supplicio afficiendam. Scimus quidem Sprengerum in Malleo Maleficarum *p. 2. qu. 1. c. 2. in princ.* triplices statuere Maleficas: Triplices, ait, apparent Maleficæ scil. lædentes, sed curare non valentes: curantes & ex singulari pacto cum dæmone inito non lædentes: lædentes & curantes: sed ille Maleficum vocabulo ibi late uti videtur, ut Magiam infamem omnem comprehendat, alioquin quomodo sine confusione eorum, vere quæ differunt, hæc asseri possint, non videmus.

VI. Non deerunt quidem, qui existiment, etiam signum à dæmone Sagis impressum tale esse, quod omnibus commune sit. Sed quando res illa valde ambigua fide nititur adhuc, an nempe universis Sagis id imprimat, nonnullis id negantibus, ideo nec tale id nos agnoscere possumus hactenus: Sane Danæus *Dial. de Sortiariis c. 4.* quosdam velle notat, non omnes Sortiarios esse aliquo stigmate à Satana notatos & compunctos; sed eos tantum de quibus ipse dubitat: quos autem sibi fidos ducit, eos absque nota relinqui: quod & probat DelRio *lib. 5. Disq. Mag. sect. 4.* confer Bodinum *lib. 2. Dæmon. cap. 4.* ubi tamen falsò Danæo hanc sententiam tribuit, ipse enim illam recenset solum & improbat. Reliquorum actuum, quando cum Satana concumbere, conventui Sagarum interesse, fruges excantare, imbres & tempestates immittere se fatentur, eadem est ratio, neque enim omnes se ista adhuc patrasse profitentur, & capsi potest aliqua, antequam quod animo destinaverat, post initum cum diabolo pactum perfecerit, quod factum pluribus exemplis constat.

VII. Sed quando hæc etiam negant Eruditi Gallorum & Belgarum plerique, id præcipuè nunc nobis agendum est, ut esse fœminas tales, quæ pactis etiam expressis cum diabolo conveniant, DEUM vere abnegent, ac creaturis noxias inferre paratæ sint, aliaque miranda dæmonis auxilio præstent, evincamus. Quod distinctis in certas classes argumentis facilius efficiemus. Ostendit ergo id primum, ipsa Scriptura Sacra, cujus quia congesta & vindicata abunde sunt à Theologis ac aliis nostris loca, ad eos solum remitto, videantur Thummius *de Sagarum impietate, qu. 1.* Millichius im Zauber-Teuffel/ *p. 4. & seq.* Voëtius *Disp. select. 35. p. 565.* Malleus Meleficarum *quæst. 11.* Danæus *dict. Dial. c. 2.* Binsfeld. *prælud. 1. & 6.* Erastus *in Repetitione Disputationis de Lamiis.* Bodinus *in Refutatione Wierii.* Scimus quidem quid objiciat Wierius & Scotus, vocabula

bula Hebraica sex, quibus Magos, Maleficas, Sagas, denotari credunt Eruditi, significare nihil tale. *Chasaph* enim, veneficium, vel veneni exhibitionem, Scotus *lib. 5. c. 1.* At Hebræum OB, significare ventriloquam (quod naturaliter fieri posse exemplis monstrat Scotus *lib. 6. c. 1.*) & ad reliqua ita respondet Wierius, ut nulla earum Sagam significari velit, *de Præstig. lib. 2. c. 1.* Sed Wierio quidem respondent abunde Erastus & Bodinus: Scoti autem illa, quid veri habeant, ex illis quæ tradit Perkins & ipse Anglus in *Basconologia* abunde patet; & videri potest de locis his Lexicon utrumq; Buxtorffii. Sollicitat quidem etiam exempla Scripturæ Rainaldus Scotus, imprimis illud de Pythonissa, quæ nec Samuelem nec diabolum oculis Saulis exhibuisse, sed composita fraude, cum quodam alio occultato fraudis socio, decepisse Saulem autumat, idque probare variis indiciis contendit *lib. 6. cap. 8. 9. 10. 11. 12. 13. & 14.* Sed & illis argumentis reposuit nonnulla Jacobus Angliæ Rex, quamvis præterito Scoti nomine, *lib. 1. c. 1.* & petenti Beverovicio luculenta epistola Gerh. Joh. Vossius, Anno 1644. ipsis Kal. Januarii, quæ exstat inter Epistolicas Quæstiones cum Doctorum Responsis, editis à Joh. Beverovicio Roterodami anno eodem.

VIII. Sed & probat rem abunde Experientia. Diversis enim ætatibus, in diversis Gentibus, non auditu, sed visu, & aliis corporeis sensibus, ea, eodem modo à pluribus simul, dæmoni etiam non addictis, percepta sunt, quæ ab ipsis Sagis, in quibus nulla emotæ mentis vel melancholiæ signa apparebant, constanter sine tortura, & in tortura, aliquando etiam se ipsas, antequam in judicium vocarentur, aut suspectæ essent, indicantibus, vere facta esse asseruntur. Atque operæ pretium est, quod diximus bonæ fidei testimonio non uno confirmare, ut ipsi lectori judicare de re universa integrum sit. Paulus Grilandus ex Italis JCtus & Processus in hujusmodi causis, functus ipse Inquisitoris munere per Italiam, admodum peritus, *lib. 2. de Sortilegio* recenset, quod subjicio: *Mulier quædam Sabinensis Diœcesis hanc profitebatur diabolicam artem, de qua cum maritus suspicionem haberet, interrogavit eam pluries, quæ semper negavit: Maritus vero in suspicione sua persistens anxie veritatem perquirebat: qui adeo astute se gessit, quod vidit illam quadam nocte se unguento quodam ungueniem, qua unctione peracta vidit illam celerrime, quasi avem, recedentem, & ex superiore domus solario ad inferiora descendentem: illam maritus sequens, ut videret quo tenderet, amplius non vidit,*

& as-

& accedens ad portam domus invenit eam clausam, quæ res magnam præbuit illi admirationem. Die vero sequenti iterum maritus uxorem interrogat, quod anxie scire cupiebat, & illa constanter, ut ante, se nescire dixit. Maritus vero, ut amplius negare mulier non posset, aperte ei dicit omnia, quæ nocte præterita illam fecisse viderat: Deinde fustibus illam percutit graviter, & duriora minatur verbera, nisi veritatem dixerit, quam si aperte exposuerit, veniam se illi daturum promisit. Mulier igitur se jam celare non posse intelligens, veritatem aperuit, veniam à marito petiit, quam illi maritus hac conditione indulsit, ut illum ad tales congregationes adduceret: illa vero ut veniam impetraret, facile petita promisit, & promissum ex licentia Sathanæ implevit. Adductus igitur ille ad locum, ubi ludi fiebant, ludum & choreas & cætera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, ut vesceretur, sedens, cum cibos insipidos judicaret, petiit sibi dari sal, quod in mensa deerat, & quamvis iterum petiisset, nunquam illi dabatur. Tandem, cum post importunam petitionem, prolixamque expectationem, sal illi daretur, dixit: nunc laudetur DEVS, quoniam jam venit sal. Quibus verbis prolatis dæmones, quia laudes DEI audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt, luminaribusque extinctis, mansit ille solus nudus, quousque mane facto vidit quosdam pastores, quos interrogavit, quænam esset illa patria, in qua erat, illi vero responderunt esse agrum Beneventanum, in Regno Neapolitano, qui locus distabat à patria viri per centum miliaria, ob quam causam, licet dives esset, coactus fuit per viam mendicare, ut ad domum suam redire posset, ad quam postquam pervenit, statim uxorem suam ob Lamiæ crimen accusavit, & totam rem gestam, ut narrata est, coram judicibus exposuit, qui rem totam plenè, ut oportebat, examinantes, vera esse omnia, quæ diximus, invenerunt, quæ etiam ejusdem mulieris confeßione confirmata sunt. Acceperunt à Grillando, & propter rei evidentiam & ipsi recensent DelRio, Binsfeldius ac Franciscus Alphonsus de Castro, *libro de justa Hæreticorum punitione c. 16,* ubi addit à Castro, gravis Scriptor, multa se posse alia referre testimonia, quæ per fidelissimos testes in Hispania contigisse cognoverat. Plura recenset ibi Grillandus memorabilia, imprimis illud de Sabinensis Diœceseos puella 16. annorum, quæ à vetula ad ludum diabolicum seducta, cum stupefacta signo se crucis munivisset, dicendo: *Iesu benedetto che cosa e questa*, cuncta evanuisse. Ipsam solam, nudam deinceps in remoto, quo hæc gesta erant à patria loco, à sene repertam,

qui

qui accepta ab illa rei ſerie, eam patri, qui raptam à milite exiſtimabat, reſtituit: Malefica, re à judicibus comperta, igni cum ſociis alias tradita. Quin idem Grillandus *de Sortilegiis ſect. 7. n. 24.* quod Bodinus contra Wierium notat, vidiſſe ſe ait, Romæ Sagam igne perdi, cui nomen eſſet Franciſcæ de Sienna, quæ in omnium conſpectu efficeret canem in hominis modum loqui.

IX. Joh. Bodinus *lib. 2. Dæmonomaniâ cap. 8.* inter plures ejus generis hiſtorias recenſet illud, quod recenti hominum memoria accidiſſe ait, in Gallia, & ex actis juridicis Sagæ Lochianæ prodit: *Vir quidam,* inquit, *tenuis, cum uxorem interdum abeſſe noctu perciperet, bonamque noctis partem emanere, præterea dicentem ſe, aut ad deonerandum alvum egredi, aut ad lavandum cum vicina ſua, aliquoties falſi eviciſſet, ſuſpicionem concipit de perfida ejus libidine, & necem interminatus eſt, niſi locum quo proficiſcebatur indicaret. Illa ſibi à periculo metuens, rem ut erat confeſſa eſt, atque ut explores & videas hæc ita ſe habere, ſi volueris, eodem pervenies. Tunc tradidit ei unguentum, quo ſe uterque inunxerunt, & pronunciatis aliquot vocibus, diabolus eos Lochiis in Arenarias Burdegalenſes, magno ſpacio diſtantes exportavit, videns itaque vir ſe in ignota Magorum & dæmonum humana ſpecie, aſpectus tamen horrifici, frequentia verſari, dicere cepit: Deus mi ubinam ſumus? hoc dicto, repente cætus diſparuit, ille vero cernens nuditatem ſui corporis, oberravit per agres, donec mane ruſticos invenit, qui ipſum in viam deduxerunt: Reverſus Lochias, ad Quæſtorem rerum capitalium recta via contendit, qui audita probe hiſtoria fœminam prehendi juſſit: illa vero minutatim omnia confeſſa eſt, & ultro agnovit peccatum.*

X. Nicolaus Remigius, (qui de ſe ipſo *lib. 1. Dæmonol. cap. 25.* affirmat, ſe quæ tradit, plurima teſtata habere, ſpontanea, ac libera aſſertione, plus minus ducentorum hominum, qui ipſo Duumviro damnati, incendio crimen ſortilegii luerunt) tam multa manifeſta ac plurium teſtium oculis, ac certis indiciis teſtata exempla habet, ut quod potiſſimum eligamus anxii ſimus. E pluribus illa legi merentur *lib. 1. cap. 14. & lib. 3. cap. 12.* quæ ubi quis evolverit, diſpiceat ſecum, an ultra de Sagis dubitare poſſit. Addit ipſe *d. lib. 3. cap. 12. Quid noſtris moribus vulgatius, quam ſunt frequentes & aſſiduæ Sagarum de ea re aſſertiones: tum iis conſentanea hominum teſtimonia, qui non per ſomnum, aut Magicis artibus averſos ſenſus, ſed oculis ſuis vidiſſe ſe illas nubibus excuſſas, vel ſummis arboribus*

ac tectis perplexas hærere, vel humi attonitas jacere. constanti sermone affirmaverunt? nec id quidem in trivio confabulantes, sed in jure sacramento sanctissimo rogati atque adacti, ut in superiore disputatione non semel est demonstratum.

XI. Petrus Binsfeldius postquam ex Italia exempla quædam Sagarum translatarum, ac à pluribus repertarum in loco translationis, multis recensuisset, *Concl. 12. pag. 263. editionis secundo recognitæ*: Multa in Germania similia extare in Malleo Maleficarum monet, tum ex sua Trevirensi Diœcesi recentissima quædam & notissima, ut vocat, subjungit *ad pag. usq. 266.* concludit demum: *Plurima similia facta adferre possem, sed hæc sufficiant, abundant enim his nostrorum Iudicum acta.*

XII. Et quando res hæc præcipue à Gallis, Belgis, hodie in dubium vocetur, quamvis prolixiorem nonnihil Balduini Ronssei, rei quæ in Hollandia suo tempore acciderat narrationem, subjicio, extat ea *Epist. Medic. 50. Erat in pago Oostbrouck non procul à Trajecto mulier vidua, cui servus convixerat, ad obeunda, ut res postulabat, munia domestica: is cum jam sæpius, ut solent esse curiosoli servi, per transennam animadvertisset, heram, nocte intempesta, statim ac quieti se tradidissent domestici, quotidie in stabulum, ad certum præfixumque locum venire, atque exporrectis manibus præsepi contiguum fœnile apprehendere: admiratus tandem ille quidnam hoc negotii esset, statuit & ipse inscia hera idem semel experiri, atque eandem pertentare aleam: Igitur hera ex consuetudine ad solita veniente, atque sicuti videbatur digressa, subsequitur & ipse, locum contemplatur, atque exemplo heræ fœnile complectitur: ibi ille ex tempore in aëra raptus, defertur in oppidum Wyck, in abditum & subterraneum specum ubi cœtum Maleficarum de maleficiis conferentem inter sese reperit. Hera cum suis inopiam famuli sui præsentiam admirata, rogat, quo astu aut qua tandem ratione momento temporis illuc appulisset? Respondit ille ordine, ut res transacta esset. Tum illa indignari primum atque excandescere cœpit, verita ne nocturni atque clandestini illi conventus hac ratione tandem eliminarentur: cum consortibus igitur deliberandum censuit, quid in ambiguo hoc negotio faciendum suadeant: Convenit tandem inter eas, ut amice exciperetur, silentium stipularetur, atque arcana hæc, quæ illi, præter meritum atque opinionem videre contigisset, nulli communicaturum, se aut revelaturum sancte dejeraret. Ille interim quidvis non pollicetur, abblanditur, & ut mitius agant, simulat se omnibus votis*

hoc

hoc unum expetere, ut cum illarum gratia liceat posthac Sortilegarum interesse collegio. Interim dum consultatur, labitur hora, & jam abeundi tempus instat. In dubium iterum instigante hora, jam vertitur, remittendus ne domum sit totius cœtus periculo, an bono publico enecandus. Communi tandem omnium consensu mitior placuit sententia, quæ juramento adactum, domum deferendum decerneret. Suscipit eam provinciam hera, atque fide data in humeros receptum domum delaturum pollicetur. Accinguntur operi, atq; Euro ocyus per aëra feruntur. Sed ecce, emensis jam bonam partem itineris, conspicuua sese dedit lacus arundineto obsitus. Ibi malefica illa anus occasionem nacta, verita ne juvenis pœnitentia ductus, quod furialibus istis feriis (quemadmodum simulabat) initiatus esset, visa tandem eliminaret, provolans, à se disjecit adolescentem, sperans, ut suspicio est, eundem partim casus violentia enectum, partim lacus ipsius altitudine absorptum iri. Verum, ut est DEUS misericors prorsus, non volens mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat, vesanæ illius mentis metas constituit, neq; passus est juvenem insontem submergi, sed aliquanto æquiore conditione permisit, ut in hunc usq; diem vita protraheretur, dum forte fortuna in arundinetum decidens lethalem plagam ex casu non accepit, violentia impetuque casus per arundinetum quodammodo refractis. Interim miser ille, qui solius linguæ ministerio jam utebatur, dum illucesceret, mille distorquebatur cruciatibus, ac suspiria trahens tantisper ingemiscebat, dum prætereuntes insolita lamentatione attoniti, facta indagine, compererunt hominem prorsus elumbem, & cui utraque excidisset coxa. Rogant unde sit, quomodo eo calamitatis devenerit? narrat ille ordine singula, defertur tandem curru Vltrajectum. Ibi Nobilis Vir Ioan. Culemburg, Vrb. Præt. rei novitate quodammodo perculsus, admirabundus singula perquirit, atque indagine facta fascinatricem heram comprehendi jubet, vinculisque constringi. Illa simulac in manus Præfecti venisset, nihil negavit, singula fassa est, &c.

XIII. Cumanus in Lucerna Inquisitorum, exhibuisse artis suæ specimina, etiam Judicibus in Medresio oppido Commensi commemorat, sed eventu infausto: *In Medresio*, inquit, *oppido Comensi contigit, jam fere annis quinquaginta elapsis, ut cum ibi quidam Inquisitor, nomine Magister Bartholomæus de Homate, D. Laurentius de Concoretio Potestas, & Ioannes de Fossato, Notarius, contra has Striges procederent: una die ipse Potestas, quadam curiositate ductus, volens experiri, an vere & corporaliter Strigiæ irent ad ludum: facta conventione, accessit quodam die Iovis sero*

 cum

cum Notario suo, & quodam alio extra oppidum ad quendam locum, sicut illi Striga prædixerat: & dum ibi prope essent illi tres, viderunt ibi plures personas congregatas, coram quodam (qui erat diabolus in forma hirci) ad modum cujusdam magni domini sedentes: & ecce subito omnes illæ personæ congregatæ, jussu diaboli, adeo illum Officialem & omnes ejus socios, DEO ob eorum curiositatem permittente, baculis percusserunt: quod ex talibus percußionibus ille Officialis, & Notarius, & Tertius ille alius, infra quindecim dies mortui sunt. Quomodo Grilando id desideranti in præsentia Magistratus & omnium Assessorum, Syndicorumq; horrendis gestibus, ac evocatis dæmonibus, immissa in Scrobem aqua, confestim nubes, tonitrua excitaverit, inque locum ab ipso Grilando destinatum averterit, ipse recitat, & ex eo Johan. Jacobus Boissardus *de Divinatione & Magicis Præstigiis cap. 9. in fine.*

XIV. Addemus unum & alterum ex recentioribus. De Nicolao Claudio Fabricio Peireskio, summo viro, Petrus Gassendus (alioquin Democraticæ & Epicureæ Philosophiæ addictus, ac harum rerum, si quisquam alius, minime credulus) *lib. 1. de Vita ejus pag. 5.* ista scribit: *Cæterum vix erat bimestris, cum ferunt anum maleficam ingressam in cubiculum, projecisse coram matre securim, quam manu tenebat, aiebatq; se reddere: atq; ex eo tempore, tum ademptam matri vocem, & ploratum infantulo, tum depressum utriq; caput in alterum humerum, ea rigiditate, ut flecti non posset: addunt patruum, re cognita, vapulare anum jußisse, quæ & ipsa detorto collo sub camino inventa est; ac illam, cum primum caput extulit, ut satis plagarum esse diceret, renunciasse id, quod fuit, matrem infantemque valere. Id factum non modo ex aliis, sed ex ipso Peireskio accepi, memorante, ut patruus enarrare solitus fuisset.*

XV. Henricus ab Heers, Electoris Coloniensis Medicus Cubicularius, *Observationum medicarum oppido rararum, libro unico, Observ. 8.* de puella novenni Anno 1625. Trajecti ad Mosam à veneficio, sua industria curata, illa commemorat, quæ sola rei probandæ sufficiant: *Ea à Venefica stipem rogante folio acetosæ donata, cum id degludivisset, doloribus alvinis torqueri, toto corpore contremiscere, convelli animo, linqui in formas incredibiles corpus rotare, stercora equina, acus, pilos, plumas, fili glomeres, vitrea fenestrarum fragmenta, clavos rotis bigarum vel quadrigarum eductos, cultrum ferreum spitama longiorem, ovorum putamina, conchilia spuere cœpit, observantibus interim parentibus filiæ & vicinis,*

nis, appropinquante venefica, quæ veneficium illatum deinceps confessa & flammis tradita est, *longe pejus vexari puellam*. Probat deinde experientia sua, & plurium Clericorum, & Philosophorum adstantium, ipsum etiam ægrotæ confessione, ex imo corpore hæc omnia educta fuisse, quod ipse ante experientiam hanc semper negaverat. Et ne quis vana referre putet, postquam narrasset, se illam aliquot septimanas eo in statu penes se habuisse, *Quæ tum viderim*, pergit, *audiverim, tetigerim, quia scio fore, ut multos inveniant Medicos, maxime à Pontificia fide alienos, incredulos, & fidem narrationi meæ non habituros, ita me DEUS amet, ut verißime scribam, quæ vidi.*

XVI. Hermannus Gœhausen in inclyta Rinthelensi Academia Professor, libro quem inscripsit *Processum Iuridicum contra Sagas*, quæstiones subjunxit ad hanc materiam pertinentes 20. Rinthelii typis Petri Lucii, Academ. Typogr. Anno 1630. excusas; In earum tertia *pag. 48.* cum pactum cum diabolo verum esse dixisset, ac reale, ac hac in parte inter Doctores Protestantes & Catholicos dissidium non esse, subjungit; *At mihi constat ex actis à vicina Republica nostræ Facultati transmißis, Veneficam quandam fuisse confessam*, Sie hätte einmal puellæ NN. einen Buhlen in ihrem Hause zugeführt/ und ihr denselben freyen wollen/ und als das Mägdlein ungefehr geantwortet: Ey Jesu/ der Gesell ist mir viel zu stattlich/ &c. diabolum statim ad nomen Jesu evanuisse, sey zum Fenster hinauß geflogen/ und habe ein Glasruthen mit genommen: *Veneficam vero rogasse, ac muneribus sibi puellam hanc conciliasse, ne factum deferret, attamen cum justo Dei judicio post aliquod tempus in alias Veneficas Inquisitio institueretur, ac illæ Veneficam hanc denunciarent, hæc capta, factum istud confessa fuit, quod & puella NN. vere sic accidisse confirmavit.* Eadem Quæstione *pag. 54.* *In facto memini quandam Veneficam in eadem custodia, cum alio quodam Reo, ob crimen grassationis ac furti incarcerato, fuisse detentam, illa prima nocte incarcerationis, cum diabolo se commiscuerat, id vidente ac observante Reo, cum postmodum ex legitimis indiciis torqueretur, diabolum in carcere sibi adfuisse, seque cum illo rem habuisse confessa fuit, ac cum alter Reus, de veritate hujus confeßionis interrogaretur, eam voce sua confirmavit*, Solches wäre deß Morgens frühe geschehen/ und hätte er darneben gehöret/ daß sie den Buhlen/ welcher ein schwartzer Kerle gewesen/ gefragt/ ob er ihr darvon helffen wolte/ und hätte ihr derselbe solches auch zugesagt. *Atque similia exempla Iudici-*

 bus

bus occurrunt tota die plurima, ac mihi suppeterent alia, quæ tamen in medium afferre lectoris pudor prohibet, ac minus necessarium est. Simile quid in MSto quodam Consilio Ampliss. Facultatis Juridicæ Tubingensis exstat, uti ex transmissis Actis à Judice Criminali Göppingensi, & propria reæ & voluntaria confessione constitit: Mariam Braitengeriam ex Bermaringen in agro Ulmano anno 1629. septendecim tunc annos natam, & cum adolescente quodam in Holtzhausen nimis familiariter, consuescentem, ac quandoque concubentem, cum ad gramen colligendum exiisset, à diabolo sub forma adolescentis quam assumpserat illam fallente compressam fuisse: qui cum deinceps quæsivisset ex ea an ipsi addicta esse vellet, eaque nondum cognosceret dæmonem, idque ei concessisset, eique annulum suum donasset, ei demum qualis esset ostendit, ac evanuit.

XVII. Unum adhuc adducam ex Bened. Carpzovio *Iurispr. Forens. Rom. Sax. part. 4. Const. 2. def. 9.* Scabinorum Lipsiensium Responsum Anni 1621. unde & capro adductos invitos juvenes Magicis incantationibus à dæmone constat, verba ejus sunt: Hat die Gefangene A. B. bekant und gestanden/ daß sie durch Zauberey/ in deme sie Kräuter gekocht/ und gewisse Wort darzu gesprochen/ Urban Volcken/ einen Bauersmann/ vom Dorff hinein/ in ihr Haus auffm Bock holen lassen/ zu dem Ende/ daß er ihres Willens mit ihr pflegen sollen/ so er aber/ als er zu ihr gebracht worden/ nicht thun wollen/ &c. Quod si fides iis, quæ Diarium Europæum *parte 9.* ad annum 1662. Mens. Septembr. 367. 368. commemorat Marieburgi in Borussia, Sagas in conspectu Magistratu ex certis granis mures (vere an præstigiose!) produxisse, forma longe alia, quam quæ murium naturaliter productorum esse solet, eoque quo collibitum esset colore, nigro, rubro, ac vario, easque iterum in grana mutasse, fertur. Plura certissima exempla exactius prosequi non licet, illud imprimis, quod certissima fide sibi compertum DelRio *lib. 5. sect. 3.* dum Caleti commoraretur accidisse scribit: quæque Weinrichius refert in præfatione ad Strigem Joh. Pici Mirandulæ, dæmonis, cujusdam humati sutoris, & Johannes Cuntii, sibi addictorum hominum corpora, in conspectu plurimorum hominum, media luce, cum multorum noxia in Silesia circumferentis: Et quæ de Bucolacis Græciæ hodiernæ eodem modo commemorat Allatius *in Epistola ad Zachiam de Græcorum opinationibus.* Joh. Gerhardus Vossius, *in Addendis ad lib. 1. de Idololatria p. 57.* Tapuanis eorum-

rumque cum dæmone commercio, Zeiler. *in Theatro Tragico* passim, inprimis *Histor. 3.* Tum illa, quæ à Carolo Ogerio, Secretario Comitis d' Avaux, in Legationis ejus ad Septentrionis Reges de Anno 1634. Ephemeridibus, nuper Lutetiæ Anno 1657. editis, *p. 429.* observata sunt. Ac illa, quæ 18. *quæstione de Strigibus* commemorat Bartholomæus Spinæus, Sacri Palatii Apostolici Magister.

XVIII. Sunt sane hæc omnia talia: non solum, quæ ratio non capiat, quomodo naturaliter fieri possunt, sed etiam quæ percipiat, non posse nisi præter naturaliter, ac viribus aliis, quam humanis solis, effici. Nec DEUM tamen, aut Angelos bonos, quod fœda sint, quæ fiunt, Deo adversa, ab impiis alioquin etiam hominib. & Dei commercio indignis: & ipsorum confessione, qui rem optime sciverunt, non Deus, sed diabolus ex pacto eorum autor indicetur. Nec de Historica fide dubium, cum illa, quæ ipsi & plures alii viderint, & quidem Viri graves, eodem quo acciderunt tempore, literis mandarunt, ubi nihil facilius quam tot testes in rebus publice gestis advocantes, falsitatis, in re sensus judicio manifesta convincere.

XIX. Accedit tot gentium consensus: Ebræorum, de quibus eorumque Lilith (quam strigem interpretantur, quamque infantes occidere vel auferre volunt) vid. Buxtorf. *in Synag. Iudaic. edit. tertia, pag. 80. & seqq.* Græcorum, de quibus inprimis consulendus Leo Allatius de Græcorum nonnullorum opinationibus, ac Jesuita Gallus, nuperus Descriptor Insulæ St. Eri in Arcipelago, ubi de Græcorum Sacerdotibus agit: Latinorum, ut ex *primo capite* pluribus patet. Italorum, quod Folleri, Grillandi, Pici: Gallorum, adhuc ante annos 50. circiter, quod ex Bodini, Ancrei, Michaëli: Anglorum, ut ex ipsius Regis Jacobi, Perkinsii: Suecorum, quod ex Ogerii Ephemeridibus post Historicos ipsorum: Danorum & Septentrionalium populorum, ut experientia abunde nostra ætate compertum est. Quod & extra Europam persuasum habere Asiaticos, Africanos, & Americanos populos ex eorum monumentis, illustribus testimoniis disci potest. De Malefico, qui paulo ante adventum Anglorum Legati Anno 1626. Regi Persarum Schach Abbas urbem Mogorom, quam nulla alia superare Rex poterat, diabolica arte, territis propugnatoribus, & de Saga Tartarica vide ipsum Thomam Herbertum Itineris per Asiam & Africam *pag. 64. 65. & 119.* De Maleficis Tartaricis Vincent le Blanc, *dans ses voyages chap. 38.* De Japanensium & Bonzarum Maleficis, vide passim Epistolas Jesuitarum editas ab

Ægidio

Ægidio Albertino, Anno1609. Monachii sub titulo Historicæ relationis. Adde ex parte prima Descriptionis Itinerum Vincentii Blanci, quæ ipse de iis, qui in insula Zeilan & Regno Peguano cum dæmone pacti erant, recenset *in fine cap. 20.* confer *cap. ejus 24. & 29.* inprimis 23. de Saltationibus diabolicis. Conjunge Historiam memoratu dignam de Mago, ut certam Magicæ artis fidem faceret, transmissa à Rege Cherobonensi, vicino Gubernatori Hollandico in Batavia urbe majoris Javæ ab Heemskerkio *pag. 112.* memoriæ commendatam, qui tamen præstigiatorem & deceptorem fuisse putat.

XX. De Ægyptiacis Sagis quales superiori seculo erant, & quid præstarent, vid. Villamontius *in sui iteneris Descriptione.* De Æthiopiæ hodiernæ Magis & Maleficis, quæ ipse vidit in urbe Moradar, requirenti tradet Vincentius Blancus, Marsiliensis, cujus itinerum Historia beneficio Peireskii lucem primum adspexit, *part. 2. cap. 15.* Recenset ille ex Annalibus Æthiopicis Historiam de Sorore quadam viduæ Principis Rostan, Domini Janamoræ, quæ Æthiopiæ est Provincia, visitante Sabbatha dæmoniaca, & Principem Joël adolescentulum diabolo offerente, ac cum is renueret, eum præstigiis suis forma simiæ hominibus aliis exhibente, certa fide Orientalibus crediram, *part. 2. cap. 18.* vide eundem *cap. ult.* ubi de Sagis Marocensibus, quæ ipse se vidisse ait commemorat. De Americanis res expedita, eos Maleficos innumeros habere. Et, qui aliter fiat? ubi Peruenses cum dæmone colloquium miscent, ut Benzo *Hist. Novi Orbis lib. 3. cap. 20.* de Urabensibus Peruviæ populis idem testatur Petrus de Cicca di Lione, *part. 1, Chron. Peruviani cap. 8.* quod de novæ Mexicæ incolis Laërtius: de Tapuanis, Vossius loco supra alleg. quoque commemorat.

XXI. Quid, quod tot meditatis legibus, exigente rerum usu, & poscente invalescente malo Medicinam de Maleficis & Sagis cautum sit: Inter Romanas XII. Tabb. Leges, legitur illa de eo, qui fruges excantassit: & Justiniani Imperatoris Leges, imprimis *l. 4. & 6. C. de Malef. & Math.* Exstant Constitutiones Pontificum: Adriani VI. Innocentii VIII. Leonis X. in Septimo. Decret. *lib. 5. tit. de Malef. & Incantat.* leguntur. Constitutiones plures passim habentur, quarum ex plurimis aliquas saltem adduco: Hispanicæ adductæ à Castro Palao, *Tom. 1. Tract. 4. Disput. 9. punct. 16. §. 5.* Anglicæ à Simone van Leeuwen *Cens. Forens. lib. 5. c. 15. in fine.* Peinliche Halsgerichts-Ordnung *Art. 109. Constit. Augusti, Ele-*

Ctoris

ctoris *part. 4. Constit. 2.* Churfürstliche Pfältzische Lands-Ordnung/ *tit. 9* Würtembergische Lands-Ordnung/ *tit. 90. §. 3.* Fürstliche Bambergische Halsgerichts-Ordnung/ *Art 131.* Fürstliche Hessische Ordnung und Reformation Anno 1572. edita *fol. 5.* Nassau-Dillenburgische Policey-Ordnung/ *n. 3. p. 6.* Schauenburgische Policey-Ordnung/ *cap. 9.* Lübisch Stadt-Recht/ *lib. 4. tit. X. art. 1.* Stadt Wormbs Reformation, *part. 2. tit. 6.* & aliæ plures.

XXII. Quin Sagæ diversis seculis, diversarum ætatum, diversis locis, eadem tamen de pacto hoc, ejusque modo, eadem de noxiis illatis & inferendi ratione, confitentur, & sponte, & in Tortura, cum sciant ejusmodi confessionem sibi exitio futuram. Legat, qui dubitat, saltem Carpzovii Jurisprudentiam Criminalem in fine, & Bodini Dæmonologiam passim. Quare nec somniare illa, nec fingere possunt. Plures enim uno eodemque tempore, idem & semper statis diebus, & quod vere acciderit, consentiente interim eventu, & læsis pueris, ac aliis, morbis præter naturalibus, cum antea essent boni habitus, quod ex actis plurimis Judiciorum plurimorum requirenti constabit, somniare non solent. Etiam qui fingunt, in idem, nisi secum ea de re contulerint ante, non conveniunt. Et ne quis melancholiæ adscribat hujusmodi confessiones, pueri, puellæ, Juvenes, adolescentulæ, mares & fœminæ, senes & vetulæ, in quibus nec ante nec post noxias illatas, nec in ipso facto sæpe vel suspiciunculam reperias mentis insanæ, hæc dicunt. Addo consentientem effectum, & consensum confitentium in eadem; cum vix duo reperiantur integro seculo, in rebus ab humanis cogitationibus remotionibus, quales hæ, qui idem imaginati fuerint: spiritibus omnium non æque aptis ad recipiendum quælibet phantasmata, ut ostendit Erastus in *Repetitione de Lamiis, pag. 123.*

XXIII. Tot insuper in Judiciis, Facultatibus Juridicis, Scabinatibus, singulis, ex pluribus Jurisperitis, simul assidentibus, & rei perspiciendæ idoneis, compositis, minime crudelibus, aut impiis, ac ideo in dubio ad absolutionem quam condemnationem pronioribus, perspectis diligentissimè actis & probationibus, ac, ubi minimum ambigerent, semper dilucidiora requirentibus, secutæ mulierum, ut Sagarum, tot in locis condemnationes, certum rei argumentum præbent. Ut Hispaniæ, Italiæ, Galliæ, & Germaniæ vetera taceam, Malleo Maleficarum, Torreblancæ, Giraldo, Bodino, DelRio, observata; videatur sen-

F tentia

tentia Parlamenti Aquisfextiensis, contra Gaufredum Marsiliensem apud Franciscum de Roset *Historia 3.* Dolani, apud Grivellum *Decis. 33.* Scabinatus Lipsiensis, apud Carpzovium *Prax. Crim. part. 1. Qu. 50. in fine* ubi 36. confessiones à Scabinis illis ex actis examinatas exhibet, & *Iurispr. For. part. 4. Const. 2.* Jenensis Facultatis, apud Richterum *part. 11. Dec. 57. in fine.* & Anno 1660. apud Tabor. *de Confrontatione part. 3. th. 13.* Tubingensis, in Collect. Consiliorum à Besoldo *part. 4. Consil. 184. & passim,* & constat de recentibus ejus Facultatis in similibus causis, post plures deliberationes, præjudiciis: Gripswaldensis, de Anno 1653. apud Taborem *de Confrontatione part. 3. th. 5. & th. 17.* Rostochiensis, apud eundem *th. 15.* Argentoratensis, in causa plurium Sagarum in vicina Eslinga igni traditarum, ut alias prætereamus.

XXIV. Sed &, qui ipsi maturo judicio, ætate, rerum usu, res has tractarunt & comperta memoriæ accurate tradiderunt, non pauci sunt. Ex illis (ut Autores plures, qui in Mallei Maleficarum editione postrema Lugdunensi de Anno 1628. continentur, prætereamus) nominare sufficiat in Gallia Bodinum, & Petrum de *l'*Ancre, utrumque, hunc etiam plurimarum, hujusmodi causarum Judicem: Remigium inter Lotharingos earundem: DelRio in exercitu Regio Hispaniarum: Regem Jacobum ipsum in Regno suo plurimarum hujusmodi causarum inspectis accurate actis, Judicem; Principem Ernestum Schawenburgicum, & ipsum *cap. 9. Polit. suæ Ordinationis* ad experientiam propriam provocantem: DNN. Taborem, Carpzovium, Manzium, Bocerum, Besoldum, Harpprechtum ex inspectis multarum hujusmodi causarum actis, accurate consideratis earum definitores. Quibus adde Strauchium *Diss. 19. ad Ius Iust. n. priv. th. 8.* Autorem Religionis Medici, Thomam Browne *sect. 29.* ubi, *Monstri,* ait, *mihi simile videtur hæc omnia, quæ passim de oraculis referuntur, nondum dubiam illam de spiritibus & Sagis sententiam expulisse.* Et deinceps: *Equidem certo credidi, jam vero certo comperi, Sagas esse*: Henricum ab Heers, qui Wierianam, cui in multis addictus erat sectam, cum meliori, experientia monitus, mutavit. Hieronymum Jordanum, Medicum & Physicum Gottingensem, qui quid ipsi sibi acciderit in ea, quam libro *de eo quod divinum est in morbis* præmisit, *rari, admirandi & plus quam ferini veneficio illati affectus Historia* recenset: Hermannum Conringium in Programmate in Festo S. Michaëlis Archangeli: Thomam Erastum, qui *Repetitionem Disput. de Lamiis* ita concludit:

cludit:

cludit: *Mihi vehementer doleret, si inveniri certius aliquid posset. Mori enim malim quam in re tanta sciens & prudens errare.* Plures Autores ex iis, quæ hactenus scripsimus, quivis facile adjicies. Quæ omnia, nisi fallimur, Sagas esse, & esse quales descripsimus, efficiunt.

XXV. Supersunt, quæ objiciunt, qui in alia omnia eunt, breviter attingenda. Animus quidem fuerat, & illa repetitis ex ipsis Autoribus verbis, ne dissimulare argumentorum pondus videremur, adducere, quando tamen id non patitur disputationis modus, bona fide, quæ ab illis in adversum disceptantur ex Rainaldo Scoto imprimis, adversariorum præcipuo, tum Wierio, ac Montano repetemus, additis sed verborum compendio, quæ ex Cardano, Godelmanno, ac qui Scotum fere describit Palingho, confirmandæ priori sententiæ accedere possunt. Quod si non omnia illorum à nobis confutata quis existimet, is sciat, quæ ab Erasto, Bodino, Binsfeldio contra Wierium, (cum quo communia reliqui argumenta habent) jam satis examinata sunt, ea nos, ut vulgata vel præterire, vel leviter attingere ac Scoti recentioribus saltem pleraque reponere.

XXVI. Non esse Sagas, vere ita dictas, ergo inde probat Scotus; quia, quæ mala hominibus ab illis inferri dicuntur, morbi, pestes, tempestates, illa omnia à DEO sunt, indicantibus id diversis Scripturæ locis, quare DEI opera impie diabolo ab illis, qui Sagas statuunt, tribuuntur, eruntque hæc mala humani generis etiam omnibus, quæ existimantur esse Maleficæ, combustis. Scotus *lib. 1. c. 1. & c. 8.* Wierius *de Lamiis cap. 12. & de Præstigiis c. 16.* Godelmann. *de Mag. lib. 2. c. 6.* Palingh. *pag. 208. & passim.* Cæterum nec nos ad Sagam ut tempestates excitet, aut productas agitet, ut necessarium requirimus: & qui requirunt, quid reponant argumentis Scoti, apud DelRio *Disq. Magic. lib. 2. qu. 11.* post alios allegatos, Voëtium *Disput. de Natura & Operat. dæmonum p. 969.* ac Autores plurimos Goldasto im Bedencken *pag. 96.* commemoratos, legi potest, confer Binsfeld. *qu. 4. ad L. 4. C. de Malef. & Math.* Urget præterea, nullam in Sacris fieri in Veteri Testamento, Scotus *lib. 1. cap. 5.* nullam à Salvatore nostro in Novo, earum mentionem, nullum à Saga læsum, à Christo restitutum ibi legi, Scotus *d. l.* Wierius *lib. 6. c. 22.* Sed de Veteri rem falsam esse evincunt peritissimi Hebraicæ linguæ. vide præter Bodinum, Buxtorffium, ante allegatos, DelRio hæc persequentem *lib. 1. cap. 2.* & ad alterum recte respondet Erastus *Repet. de Lamiis pag. 85.* nec podagricum, nec colicum, speciatim & explicate sanatum

legimus: Unde tamen non esse his morbis laborantes minime conficitur.

XXVII. Pergit *cap. 6. lib. 1.* Si dæmon & Sagæ hac ratione nocere possent, semper & omnibus nocerent: At, qui Sagas credunt, nonne DEUM inhibere ipsarum & dæmonis potentiam sæpius alioquin nocituram addunt? At instat eodem *cap. 6.* ad omnem actionem hominis plura requiruntur, 1. ars, tum facultas facientis, 2. facultas recipiendi in patiente, 3. debita & possibilis applicatio: Lamiæ autem sunt mortales, & potestas illarum dependet à vi corporis & animi illarum, quare nec illa corpore efficere possunt, quæ fortioribus, nec animo, quæ prudentioribus impossibilia: & quærit deinceps, quale instrumentum volandi mulier edentula? Sed quis non videt, non tribuere Sagæ solum hæc Doctores, quæ ille commemorat, sed Sagæ & diabolo simul, pacto sibi invicem devinctis.

XXVIII. Pactum impugnat deinceps & acriter *lib. 3. cap. 2.* quia diabolus pacisci nequeat, utpote corpore destitutus, quod ideo vel ipse creare dicendus, vel à DEO in ipsius usus creatum accipere: utrumque absurdum, primum enim diabolum efficere creatorem, secundum DEUM creare aliquid de novo, idque quo Satan ad fraudes suas abutatur. Respondemus, pacisci etiam DEUM dici cum homine, non ergo requiri necessario hac acceptione, ex utriusque paciscentis parte corpus, vide post plures Binsfeld. *de Confess. Malef. Prælud. 6.* & nec necesse est, si corpus assumat diabolus, ut id vel DEUS, vel ipse ex nihilo creet; datur enim tertium assumptio alterius corporis jam compositi, & quartum ex creatis plurimis minutis corporibus, aut ut aliqui volunt ex aëre, corporis majoris, in humanam similitudinem ficti, compositio. Ast pactum hoc fatentur, solæ vetulæ, fœminæ, deliræ, atra bile laborantes, tormentis adactæ, nullæ ante capturam voluntariè & pœnitentes, quæ singula objicit *cap. 8. lib. 1. cap. ult. & cap. 4. lib. 2.* Scotus, & ex parte Cardanus *de Rerum Varietate lib. 15. cap. 80.* Montaigne *liv 3. des Essais chap. 11.* Wierius ac Palingh. passim. Verum id de vetulis & fœminis solum hoc crimine infectis, recentia in vicina Esslinga & apud Scriptores Dæmonologiæ plerosque, quæ reperiuntur exempla, falsum ostendunt. Delirii in plerisque nulla apparent indicia: Atræ bilis effectus quidem memorabiles plures, vide apud Philippum Ludwigh. *Dæmonomagia qu. 12.* Goulart *en ses Histoires admirables & memorables de nostre temps. vol. 1. p. 256.*

p. 256. D. Junctis *Tractatu Belgico de Viribus Imaginationis*: Ipsum Scotum *lib. 3. c. 7. 8. 9.* At, qui ea laborant non eadem & semper, destinatis diebus sibi imaginantur, & apparent in illis morbi indicia. Quod vero de tormentis ait, nullum est. Multæ sponte confitentur: vide plurimas apud Remigium confessiones, & in hac Provincia ejus exstant exempla. Quin quædam etiam antequam ad Judicem rapiantur, ipsæ culpam suam Judici profitentur. vide Malefici confessionem apud Binsfeld. *Prælud. 6. pag. 31.* & Sagæ cujusdam apud Goldastum *d. Tr. pag. 117.* & ibi allegatos plures.

XXIX. Progreditur Scotus *lib. 3. c. 6.* Valde stultæ essent Lamiæ, quibus judices tamen astutiam tribuunt, si diabolo animam & corpus perpetuo cruciandum traderent, nullis receptis divitiis, vel commodis aliis. Sed & hac ratione omnes impiæ stultæ, & reperiuntur tamen plures; Tum Satan, ut non præstet hæc plerumque, semper tamen promittit, & voluptatibus, choreis diabolicis miseras dementat. At, ait, pactum non credebatur antequam Niderus id promissione veniæ, à simplici quodam rustico, qui id confinxit ideo, expressisset, idque memorat Sprengerus in Malleo Maleficarum *p. 2. qu. 7. cap. 8.* Sed in laudato Sprengeri loco nihil tale est. *cap. 2. qu. 1.* pacti exempla varia, idque etiam de rustico ejus seriem exponente recenset; sed tantum abest ut primam originem pacti illius huic confessioni adscribat, ut similium plurium ante meminerit, ac ideo de illo Scoti addit: *nota, quod ille modus cum aliis recitatis concordat.* Nec ipse à Nidero mutuatus est, quæ de rustico hoc scripsit, sed à Judice in Beautillen. Quid, quod ipse Scotus inter pactum hoc agnoscentes refutat Aquinam & Psellum? utrumque integris seculis Nidero antiquiorem.

XXX. Sunt illa, quæ offert Montaigne *d. l.* cum Scoto & Wierio passim nihilo meliora. Impossibilia ait, fateri Sagas, potius ergo credendum mentiri, qui hujusmodi historias recitant, quam facta esse. Respondemus enim primo: Esse diabolo possibilia quædam, quæ quomodo fiant, non capiunt homines, sæpe etiam Eruditi. Unde, quod capere nequeunt hoc impossibile plerique, nulla consequentiæ ratione, pronunciant. Deinceps, fac præstigiis illudere illos, quod sæpius facit dæmon, non ideo tamen vel omnia præstigiosa sunt, vel hæc præstigiosa Sagas à pacto, abnegatione, nocendique animo liberant. Quia, quod diabolus illis solum hæc somnia, has choreas, concubitus dæmoniacos

 tam

tam constanter immittit, tot aliis accedentibus circumstantiis, pacti indicium est: Tum tot seculis, in tot locis, à tum multis, visu & auditu comperta, si quis neget, nescio an non de eo DelRio illud *lib. 2. qu. 6. in principio. Pepo sit, non homo, qui vel asserat omnes effectus esse præstigiatorios, vel credat omnes veros*, non immerito dici possit.

XXXI. Provocat demum ad Experientiam Scotus *lib. 3. cap. 4.* Se, ut sciret, quid veri subesset, in Anglia hujusmodi fœminarum conversationem sectatum, simulasse, quasi artis se præstare vellet discipulum, illas semper in aliud tempus distulisse, se excusasse, nec unquam se artis specimen habere potuisse. Sed quam multa ex actis ab aliis Viris doctis & Sagaci judicio præditis, adde etiam antea de Sagis dubitantibus, & experientia convictis, se obtulisse antea ostendimus. At qui respondeat hic Anglo, Anglus, Thomas Browne *de Religione Medici pag. 183. Qui ad incredulitatem hanc amovendam spectra videre cupiunt, nulla procul dubio unquam visuri sunt, imo ne Magi quidem esse, ut velint, poterunt: Heresi eos non minus capitali jam dudum implicuit diabolus, ab eadem ipsos conversurus si appareat*: Demum *cap. 2. & 3. lib. 6.* enumerat exempla mulierum deceptricum, quæ se obsessas, immissis à Sagis diabolis simulabant, ut Elisabethæ Barton Anno 1533. Germani cujusdam in Anglia in civitate Madoton. Quibus adde, quæ de Johannis Ulmeri Esslingensis, filia, præstigiis suis cum aliis Medicis etiam Leonhardum Fuchsium, celeberrimum hujus Academiæ Medicum, Anno 1546. decipiente, ut obsessam crederet, narrat in prodigiis Lycosthenes, & recentia, quæ Harlemi, Ultrajecti, ac alibi in Hollandia contigerunt, exempla, pœna ideo affectorum Palingho *pag. 50. 200. 268. 270. 284. & 298.* memorata. Judicum & Medicorum inscitiam huc omnia referentium, sæpe etiam Judicum avaritiam invadentium in bona aliorum, tandem defendendis Sagis advocat, post Cardanum, Scotus; sed frustra: Ut enim hæc aliquando se ita habuisse concedamus, non tamen efficiunt nullos esse morbos à Sagis immissos, contra manifestam, citra ullam, quæ intervenire potuit, fraudem, Experientiam: & Judices periti, ac iis in locis, ubi nec ipsis nec Fisco bona Sagarum addicuntur, de causis his in plurimis Europæ locis jus dicunt.

XXXII. Pugnat præterea Wierius *lib. 6. de Præst. cap. 3.* & Scotus *lib. 3. c. 13.* Autoritate Concilii Ancyritani, ut ipse vocat. Est autem illud, quod Anquireuse vetusti Codices, Burchardus & Ivo verius Ancyrense

tense vocant, cujus Decretum exstat *Can. Episcopi XXVI. qu. 5*, Sed de loco hoc in notis ista leguntur: *In Concilio Ancyrano Græco aut Latino neque impresso, neque MSto est inventum*, ac sunt & alii ex ipsis Pontificiis, ut ex Barbosa ad dictum Canonem videre est, qui Spurium existimant. Aliter respondet DelRio *Disq. Mag. lib. 5. sect. 16.* Certat insuper Autoritate Parlamenti Parisiensis, quod causas hujusmodi repudiat, Duarenus *in tit. ad Leg. Corn. de Sicariis.* Petrus Erodius *lib. 5. Rerum Judicatarum tit. de Maleficiis c. 2. edit. 2.* quibus addere licet Belgica hodie judicia, in quibus de hoc crimine nihil auditur: Ac concludit demum Scotus, Autores omnes sua describere ex Malleo Maleficarum, libro scripto à Sprengero & Henrico Institore, hominibus mendacibus. Cæterum quo tempore Danæus vixit, condemnavit Parisiense Parlamentum Maleficos, si ipsi fidem habere licet, & exstat hodieque elegans oratio *aux Playdoyes du Louys Servin*, ubi ipse, Regis jam Advocatus, causam agit Johannis Breton. & Joannæ Simoniæ, Anno adhuc 1601. veneficii in Gallia condemnatorum; sed provocantium coram Parlamento Parisiensi, quod necesse non fuisset, si nullas Sagas esse putasset Illustris ille Judicum Consessus. Atque ideo de Duareni asserto fortassis non immerito sua adhuc ætate dubitabat DelRio, *in princ. Append. 1. Disq. Magic.* Sit tamen ita, Parlamento huic opponi possunt tot alia, ac in ipsa Gallia, ex Gallicanarum Curiarum actis congessit hujusmodi multa, quæ nec in Francia quidem Parlamenti Parisiensis Judicium illud receptum ostendant Petrus Oranus, Epistola quam scripsit ad DelRio in fine. In Belgio ante annos circiter 60. Gorcomi adhuc Anna Maggen ignis supplicio hoc crimen luit. Et Ultrajecti unam & alteram vivam combustam memorat Voëtius, quod & Harlemi factum ex ipso Palingho discere est. Cessarunt autem Processus illi postquam fœmina quædam Gorcomensis Sortilegii accusata, à supplicio capitali, acta coram Judicio Provinciali Hollandiæ causa, exemta fuit, vide Voëtium *part. 3. Disp. sel. 39. in fine.* Sed nec consequentia ulla est, in uno vel altero judicio nullæ causæ in quibus condemnatæ sunt Sagæ, intra annos 50 in acta relatæ sunt, Ergo nullæ sunt: Qui legerit acta omnia, Processus editi Anno 1661. lingua Belgica à Jacobo Landtmanno, Secretario Abbekerkensi, inscripta *Verhaël vant Abbekerker Wyff*, vix dubitabit, non deesse in Hollandia Sagas. Id vero, mendaces esse Autores Mallei, sane cum gravium, qui illa ætate vixerunt hominum, testimoniis pugnat. Ut taceam

alio

ab ipso Pontifice & Academia Coloniensi lectos huic muneri, & satis quidem pro illo seculo, quod libri ostendunt, doctos Inquisitores hos: Et Bodinum, Remigium, DelRio sua ex ipsis omnia desumpsisse, sola illorum inspectione refellitur. Reliquis abunde satisfecere, quos supra nominavimus.

CAPUT III.

Quo de Processu in causis Sagarum observari solito nonnulla attinguntur: Indicia ad Specialem Inquisitionem, Capturam, Torturam idonea distinguuntur: Quatuor in Art. 44. Ord. Crim. commemorata Indicia explicantur, & falsa quædam à nonnullis pro certis habita, rejiciuntur.

I.

CUm tales ergo, quales descripsimus, Sagæ sint, facili consequentia inde efficitur, eas gravissimi criminis reas esse, quod vide probantes collatione aliorum criminum DelRio, *lib. 1. sect. 1.* Binsfeld. *de Confess. Malef. membr. 2. concl. 1.* atque & ideo destinata iis legibus pœna afficiendas. Est enim ea *malum passionis ob malum actionis*, ut recte definit Hugo Grotius *de Iure Belli & Pacis, lib. 2. cap. 20.* & pœnæ fines à Grotio *d. l. n. 6.* explicati, omnes tres hic locum interveniunt: nam & in ejus utilitatem vergit, qui peccavit. DelRio, *lib. 5. Disq. Mag. sect. 16. §. accedat.* Laymann. *Processu Iuridico contra Sagas, tit. 1. n. 4.* Bodinus *Dæmonol. lib. 4. cap. 1. in princ.* Ubi *id etiam verum esse de pœnis temporalibus asserit, quas Sagis graviores ignis pœna à dæmone inferri* scribit; & ejus cujus intererat non peccatum esse, ne posthac tale quid patiatur ab eodem: & quorumlibet, ne, qui uni nocuit, aliis noceat. Unde diserte hanc etiam divinæ & humanæ leges requirunt. Antequam vero ad pœnam perveniri possit, de delicto ejusque Autore constare debet.

II. Cui fini instituta sunt judicia, & in iis legitima de criminibus cognoscendis ratio, quam Processum Criminalem vocant. Is vero duplex vulgo Dd. esse creditur, Ordinarius, qui & per accusationem, & Inquisitorius, qui aliquando etiam Summarius dici solet. vid. Rubr. P. H. O. *art. 6. & art. 11.* Carpzovium im Peinlichen Sächsischen Inquisitions- und Achts-Proceß. (is enim libelli illius Autor est) *in princ.* & *Prax. Crim. part. 3. quæst. 107.* Clarum *lib. 5. sent. §. fin. qu. 3. n. 1.* Brunnemann. *de Proceß. Inquis, cap. 1. n. 1.* quamvis hodie fere Inquisitorius

ex

ex generali consuetudine veluti pro Ordinario habeatur remedio Coll. Argent. *ad tit. de Accusat. th. 19.* Oldekop. *Observ. Crim. 5. tit. 2. obs. 3. n. 6.* Quibus addi videtur posse tertia species Processus ex Inquisitorio & Accusatorio mixti, qualis vere est in gravioribus criminalibus causis ille, qui in Würtembergico Ducatu & in aliis locis obtinet.

III. Qualiscunque autem instituatur Processus, id præcipue omni opera curandum est, ne vel noxios pœnæ eximat, vel innoxios damnet neglecta earum, quæ observari ex natura cujusvis processus debent regularum ratio. Atque illa omnia modo exequi nec temporis nec instituti ratio permittit. Videri possunt de Ordinario quidem vulgati libri de Processu: Carpzovius imprimis, Hiltropius, Brunnemannus in Processu civili, Fridericus, Fibigius. Ex illis, qui de Inquisitorio memoriæ aliquid tradiderunt, Brunnemannus in Processu Inquisitorio, Carpzovius tum in Tractatu inscripto Peinlich Sächsischer Inquisitions-Proceß / tum in Praxi Crim. *p. 3 q. 107.* Ex Italis Franciscus Ambrosinus Processu Informativo. Ex Ordinationibus Germanicis, post Carolinam, Ord. Bavarica inscripta Malefitz-Ordnung: Peinlich Land-Gerichts-Ordnung in Oesterreich: De utroque autem Inquisitorio & Accusatorio plurima tradens Farinacius in Praxi & Theoria Criminali, & Manzius peculiari libello de Processu Criminali. Sed &, cum multa habeat à communi utriusque Processus modo diversa, Processus in causis Maleficarum, consuli è re erit illos, qui hæc reliquis diligentius annotarunt, DelRio *lib. 5. & in 2. ejus appendice.* Binsfeld. *de Confess. Sagarum, membr. 2.* Bodinum *lib. 4. Dæmon.* Laymannum *in Processu contra Sagas.* Gœhausen *in notis ad Processum Laymanni.* Godelmann. *de Magis lib. 3.* Autorem Cautionis Criminalis *passim*: Magn. Dn. Tabor. *in Tractatu de Confront. passim.* Nicolaum Brandt *Disputatione Inaugurali* de Legitima Maleficos & Sagas investigandi & convincendi ratione, Giessæ nuper habita. Hartz *de Veneficarum Inquisitione.* Ac passim Dn. Brunnemann. *in Processu Inquisitorio.* Besoldum *in Thesauro* voce Hexen Dn. Reinking. *in Responso juris in ardua & gravi quadam causa, concernente Processum quendam contra Sagam, nulliter institutum & inde exortam diffamationem.* Crusium *de Indiciis delictorum specialibus lib 2. c. 32.* Quos si quis contulerit invicem, immane quantum dissidere sententiis, legendo facile comperiet.

IV. Quod si quis tanti dissidii causam roget, is inde esse deprehendet, quod in Speciali Inquisitione (de Generali enim fere conveniunt) cujus hodie usus frequentissimus, multi Indicia, quæ in Judicis arbitrio relinquuntur, confusissima ratione tractent, dum veris falsa miscent, nec in classes suas singula distinguant, cum alia ad Inquisitionem Specialem, alia ad Capturam & Incarcerationem, alia ad Torturam requirantur. Et, si qui hæc ex parte distinguunt, illi etiam, an unum eorum indiciorum ex mente ipsorum, vel ad Specialem Inquisitionem vel Capturam sufficiat, an plura requirantur, non idonee, nisi fortassis admodum raro explicant: Sed &, cum in Praxi, Jus, Factum, ac conjunctio utriusque concurrant, facta autem utpote infinita, atque ideo etiam conjunctiones facti cum jure, scripto complecti non possint, fortassis nec possibile fuerit JCto, accurate hoc munere ubique defungi, quod quamvis non addita ratione hac, ex usu tamen se ita deprehendisse Fachinæus *lib. 9. cap. 56.* observat. Quando autem ea est materiæ Indiciorum in Crimine hoc amplitudo, quæ integro tractatui sufficiat, eorum facta ad Autores, quos commemoravimus remissione, quorum tamen omnia absit ut probemus, de nonnullis mentem nostram breviter saltem explicabimus.

V. In Inquisitione ergo delicti hujus primum fere fit à Generali Inquisitione initium: Quæ in causis, de quibus inquiri potest, instituitur ideo, ut sciatur an delictum vere sit commissum, & à quo. Brunnemann. *de Proceß Inquis. cap. 2. num. 2.* Carpz. im Peinlichen Inquisitions- und Achts-Proceß *tit. 3. art. 2. in princ.* Bayerische Malefitz-Ordnung *tit. 2. art. 1.* Farinacius *Praxi Crim. lib. 1. tit. 1. qu. 1.* Novimus quidem Godelmannum distinctionem in Generalem & Specialem Inquisitionem rejicere *lib. 3. cap. 3. tract. de Magis*, ac somnium appellare, sed nullo idoneo fundamento niti, & labi in acceptione vocabuli, quod aliter ac DD. reliqui accipere illum, omnes vident. Atque Generalis illa facilius ac etiam ex rumore & levioribus causis institui potest, cum citra ullius noxiam ad usum fiat publicum. Carpz. *d. l. & Praxi Crim. part. 3. qu. 107. num. 15.* dummodo observetur ne de ullo in specie inquiratur, sed interrogatoria formentur generaliter, v. g. quis fecerit? vid. Nic. Brandt *d. Disp. inaug. th. 8.* ratio est in *l. 1. §. 21. D. de Quæstionibus.* De corpore tamen delicti, de quo in aliis delictis necessario apparere debet, antequam vel Generalis instituatur Inquisitio per *l. 1. §. item illud. D. ad SCtum. Sylan. & ibi DD. l. 1 §. si quis ultro. D. de Quæstion.* Farinacius

d. l. n. 6. Metzger *Cons. Crim. 1. num. 3.* In hoc tamen delicto, quod occultum est & difficilis probationis, sufficere saltem per conjecturas & indicia constare de facto notant DD. vid. Brandt *d. l.* post Clarum, Bossium, Metzgerum. Hartz *de Veneficorum Inquisitione conclus. 2. num. 2.* Conf. Bayerische Malefitz-Proceß-Ordnung *tit. 3. art. 7.* Dn. Tabor. *de Confrontatione part. 4. pag. 120.* Unde diligentissimus Farinacius cum de casibus, in quibus non ita exacte requiritur, constare de delicti corpore *lib. 1. tit. 2. qu. 2.* agit, *num 26.* inter eos etiam ex Dd. aliis refert crimen Lamiarum, quæ eo ipso, quod dicant se visitare ludos possint absque alio etiam indicio condemnari. Id, quod tamen, non ita indistincte in crimine hoc asserendum, ut ostendunt supra à nobis laudati Autores, sed omnino intelligendum ea mente, qua scripsit Farinacius, nempe verum esse, si Lamia fateatur hæresin, quæ verificari non possit extrinsecus, & in sola voluntate consistat: Secus si fateatur infantem unum vel plures suis Maleficiis vel alias occidisse, tunc enim ei non est credendum, nisi vere & realiter illos esse occisos aliter constet, quam ex ejus confessione, quod & optime monet DelRio *lib. 5. sect. 2. in princ.* Aliquando tamen Specialis Inquisitio confestim suscipitur, nec opus Inquisitione Generali præcedente, quod non solum tum fieri consuevit, si reus in flagranti crimine deprehensus sit, quod notat Brunnem. *d. cap. 2. num. 15.* ex Carpzovio: sed etiam semper quando de crimine & Autore ejus, sine instituta Generali Inquisitione abunde constat, & Indicia ad Specialem Inquisitionem idonea sunt.

VI. Postquam ex Generali Inquisitione, vel aliunde, de Autore delicti hujus, & delicto ad eum effectum ut Specialiter inquiratur, pro conditione ejus, satis constat, Specialis succedit, in qua de probatione imprimis agitur. Quæ si quidem plena sit, in Ordinariam, quæ fit per instrumenta & testes, & Subsidiariam, quæ fit beneficio Torturæ dividitur. Quamvis enim delicta plurima per instrumenta probari non consueverint, *l. 3. §. 3. D. de Testibus.* Cujac. *in Comm. Dig. ad tit. de fide instr.* Mascardus *vol. 2. de Prob. quæst. 5. num. 12.* secus tamen est in delictis, quæ per scripturam admittuntur, *l. 2. C. quorum appellatio non recipiatur, l. ult. C. de probat. l. 22. C. ad L. Corneliam de falsis, l. 15. C. de fide instrumentorum.* Umm. *Disp. 15. de Proceß. th. 4. num. 20.* Farinacius de Reo confesso. *quæst. 84.* vide aliter nonnihil Matthæum *de Criminibus ad lib. 48. tit. 15. cap. 5.* Est vero actorum testimoniis testatum, fuisse Sagas &

Maleficos, qui mediante scriptura cum dæmone paciscerentur. Exempla habes tum apud Bodinum *lib. 4. cap. 2.* tum recentissimum apud Brandt, *excerptum*, ut ait, *ex MSS. Consiliorum volumine Clarissimi ICti*, qui haud dubie est Dn. Joh. Otto Tabor, Cancellarius Academiæ Giessenæ, olim de hoc casu ex Bremensi ditione consultus, quo Brandius Hospite & Præceptore Giessæ usus est. Tales sunt literæ, quibus se ad ludos nocturnos aliquando invitant. vid. Dn. Brandt *d. Disput. Inaug. th. 25. part. 2.* Perinde etiam certo probatur hoc crimen testibus duobus vel tribus omni exceptione majoribus, & de uno vel pluribus actibus conjunctim attestantibus, si viderint quem exercere artes certo Magicas, *arg. l. 12. D. de Testibus*, P. H. O. *art. 67.* ibique Stephanus, Manzius. Brandt *d. l. Quamvis enim*, ut vere Vasqu[illegible] *Illustr. Contr. lib. 1. cap. 14. num. 2. non tale hoc sit probationis genus, quod judicem ex toto certum reddat, ea de re, qua in controversiam vertitur: nam ut Lex noluit integram fidem adhibere uni testi, quia potest vertiri, ita quoque duo & etiam mille testes mentiri possunt, sed tamen duobus vel tribus omni exceptione majoribus fidem adhiberi jubet, eo, quod verosimile sit (ut legi visum est) duos vel tres verum dicturos, sicque huic conjecturæ & verosimilitudini fidem abhibemus, quam fallere posse non ignoramus.* Quod si ergo hujusmodi probationes adsint, quin ad Inquisitionem Specialem, Capturam, Incarcerationem perveniri possit, dubio vacat: Tortura tamen, ad condemnationis effectum, ideo uti non poterit, eo quidem casu, Judex, quod torqueri reos, de delicto cujus convicti sunt, juris ratio non permittat. *l. 9. D. de Quæstionibus. arg. l. 51. §. 2. de Acq. Hæreditate l. 10. §. 1. D. de Testamentis quemadm. aperiantur.* P. H. O. *art. 60.* ibique Manzius. Lessius *de Iust. & Iure cap. 29. dub. 17. num. 152.* Clarus §. *fin. qu. 64.* Gœhausen *in notis ad Processum Laymanni, tit. 4. lit. i. pag. 224.*

VII. At si certæ probationes, ex quibus ad condemnationem Judex pervenire nequeat, desint, proxima est de indiciis Judicis despectio. Quæ autem indicia Torturæ, quæ Carcerationi, quæ Inquisitioni speciali idonea sint, quod certis omnia & brevibus regulis comprehendi nequeant, Judicis prudenter rem æstimantis arbitrio relinquunt, *l. 1. D. de Custodia & exh. reorum. Art. 18.* ibi: Dieselbe Sach oder Warzeichen / so ein redlich gnugsam Anzeigen / Argwohn oder Verdacht geben / seynd nicht möglich alle zu beschreiben. Et *Art. 24.* Quicquid autem non determinatur lege vel consuetudine in Judicis arbitrio relinquitur, *l. 1. §. 2. D.*

de

de Iure deliber. Manzius *ad Art. 18. num. 5.* post Zieriz, Stephan. ac alios Damhaud. *Pr. Crim. cap. 36. num 1.* Unde diserte de Tortura *Art. 27* disponitur, Es sollen die jenigen/ denen Peinlicher Frage halber zu erkennen gebührt/ ermessen &c. Carpzov. *Pr. Crim. p. 3. qu. 123. n. 27. & seqq.* Binsfeld. *Comm. in Tit. C. de Malef. & Mathem. ad l. ult.* DelRio *lib. 5. Disq. Magic. sect. 3.* Fachinæus *lib. 9. Controv. 55 & 56.* ubi plures. Videri quidem queat, non posse id de indiciis ad Torturam idoneis in Universum asseri, cum in ipso inter cætera Magiæ crim. *Art. 44.* exprimantur indicia quædam: quorum unumquodque sufficiat ad Torturam: ex quibus necessario Tortura Judici ideo irroganda videri queat. Et *Art. 27. Ordin. Carolina* (cui standum est *Art. 81. & 83.*) arbitrio Judicis, locum duntaxat, facit in illis indiciis, quæ sola locum Torturæ non faciunt. Cæterum nec sic arbitrium Judicis excludi, aut aufferri Judici simplicem Torturæ decernendi necessitatem, diserte probat *Art. 47.* P. H. O. Quia autem diversimode Judicis arbitrium accipi potest, id præcipue hic notandum, quando aliquid relinquitur Judicis arbitrio non esse ejus sensum, ut fortasse indocti Judices & Juris imperiti intelligunt, quod quisque Judex possit pro suo sensu & cerebro decernere, ita ut pro ratione sit voluntas propria, sed quod Judex consideratis circumstantiis rerum & personarum, nec non etiam Legum Decretis & Doctorum sententiis arbitretur, quod juri & æquitati consonum erit, quando lex expresse de justitia non statuit. Unde arbitraria, quæ dantur Judicibus intelliguntur concedi secundum mentem legis & arbitrium intellectus rationis vid. *l. 1. D. de Usuris.* Carpzov *d. l. num. 30.* Farinacius *Pr. Crim. lib. 1. qu. 37. n. 194.* ubi alleg. plurimi. Mascardus *de Probat. concl. 1385. num. 18.* Binsfeld. *ad l. fin. C. de Malef. & Mathem.* Et sane in arbitrariis his sæpe falli, & contra etiam communes Dd. opiniones plusculum Judici tribuere, etiam ipsum DelRio, non inepte ostendit Adamus Tannerus *Tom. 3. Disp. 4. de Iustitia qu. 5. dub. 3.* ubi multa in eam egregie de hac materia disputat.

VIII. Indiciorum hujusmodi aliquot collegit Imp. Carolus *Art. 44.* verba sunt: Wann iemand sich erbeut/ andere Menschen Zauberey zu lernen/ oder iemand zu bezauberen bedraut/ und dem Bedrauten dergleichen geschicht/ auch sonderliche Gemeinschafft mit Zauberer oder Zauberinnen hat/ oder mit solchen verdächtlichen Dingen/ Gebärden/ Worten und Wesen umbgehet/ die Zauberey auff sich tragen/ und dieselbige

Person / desselben sonst auch berüchtiget / das gibt ein redliche Anzeigung der Zauberey / und gnugsame Ursach zu Peinlicher Frage. Remus Paraphrastes ita reddidit: *Si quis infelices Maleficorum artes profiteatur: aut hominem incantationibus malisque carminibus se fascinaturum aut læsurum minetur: & paulo post eveniat, ut is, cui minatus est, detrimenti quid acceperit: atque is, qui minatus est, cum Magis, Lamiis, Sortilegis versetur, tum ejusmodi res, characteres, libros, Schedas, signa habeat, verbaque carmen in se continentia effari, ritus & gestus insolitos exprimere soleat: quem itidem fama vulgi pro Mago, & qui Magia delectetur, eique adhærescat, collaudet, excuset, ferat, hæc Magia certa indicia sunt, ad quæ subjici quæstionibus delatus possit.*

IX. Unde primum idoneum ad Torturam indicium esse volunt, *si quis docere alterum velit artes Magicas.* Plerumque enim Magi & Veneficæ liberos suos & alios diabolica hac arte instituunt. Stephan. *ad Art. 44.* Bodinus *lib. 4. cap. 1.* his verbis: *Car le plus souvent il s'est trouvè, que les jeunes filles de sorcieres estoyent instruites par leurs meres, & menees aux assemblees.* Godelmann. *lib. 3. c. 10. n. 13.* Binsfeld. *ad l. ult. C. de Malef. & Mathem.* Berlich. *part. 4. concl. 4. n. 144.* Gilhauseri *in Arbore Iudic. Crim. cap. 6 part. 7. de quæst. & tort. sect 2. Incipit porro Tortura. n. 103.* Dn. Carpz. *Pr. Crim. part. 3. qu. 122.* Quod enim aliquis nescit, id alios docere nequit. Manz. *ad h. art. n. 5.* Carpz. *d. l.* Dn. Tabor *de Stellionatu pag. 27.* E quibus Manzius hoc ex Weizeneggeri *differt. 6. cap. 7. n. 106.* ita declarat, dum tamen cum aliis Sagis versari consueverit, vel aliter de Veneficio fuerit suspectus: sed & distinguendum ibi putat inter artes Magicas: quædam enim, ait, artes plebi superstitiosæ familiares sunt, atque sine ullo pacto expresso (cum dæmone) adeo frequentari (ac doceri) solent, ut maximam totius provinciæ partem suspectam haberi necessum sit, si generaliter hoc indicium accipiamus. Bernhardus Zierizius *in notis suis* hoc etiam extendit ad illas, quæ glorientur se didicisse artes Magicas, quem sequitur Manz. *d. l. n. 6.* ac probat hanc sententiam textus *l. 8. C. de Malef. & Mathem.* ubi Impp. Valent. & Valens, *Culpa*, ajunt, *similis est, tam prohibita discedere quam docere.* Et alioquin confessio extrajudicialis concurrentibus cæteris adminiculis facit indicium ad Torturam. *Art. 32.* P. H. O. ibique Remus, Manzius, Zierizius, Busæus, Stephani. Talis autem oblatio & gloriatio, confessionis vim habet, ut post Zangerum *cap. 2. de quæst. n. 204.* monet *d. l.* Manzius.

X. Ut

X. Ut tamen ex hoc indicio, quemadmodum etiam ex reliquis, quorum in hoc articulo mentio, Torturæ locus sit, præterea diffamatio requiritur, *dict. Art. 44.* ibi: und dieselbe Person dessen sonst auch berüchtiget. & ibi Stephan. Manzius: ubi addit rationem, quia indicia ibi relata, sunt utcunque remota & nulla consequentia necessaria vel probabilis (probabilissima credo dicere voluit) ex iis inferri potest, neque delictum immediate inferunt. Zanger *d. cap. 2. num. 201.* Carpz. *Pr. Crim. part. 3. qu. 122. num. 67.* Diffamationem autem intelligimus non quamlibet. Cum enim fama res sit fragilis & valde perniciosa, & sæpe per libidinem ab adversario effusa, ad nocendum quandoque à malevolis sparsa, vana plerunque nec audienda, ac unius dictum sæpius sequatur multitudo, *l. 28. D. de inoffic. test. l. fin. D. de hered. instit. l. 3. C. de officio Rectoris Provinciæ, l. 12. §. 1. C. de pœnis. c. cum in juventute.* X. *de purgat. canonica.* Requiritur ut à personis honestis & fide dignis orta sit, *Art. 25.* P. H. O. ibique Manzius *n. 7.* post Zangerum Gilhausen, Vigelium, Carpz. *Pr. Crim. p. 3. qu. 120. n. 23.* Unde recte scribere videtur ex Weizeneggeri *dissert. 6. cap. 7. num. 113.* Manzius *ad d. Art 44. num. 25.* quod in iis locis, ubi maledicendi, detrahendi & comminiscendi libido dominatur veluti vana & fallax parum debeat attendi. Recte enim dicunt nostri, non tantum famam, sed etiam ejus originem attendendam, & videndum esse, an non forte sit vana vox vulgi tantum, quæ nullos certos habet Autores, aut causæ suæ rationes probabiles. Hinc plurima famæ requisita passim apud DD. reperire est, ac Cothmannus 10. hujusmodi recenset *vol. 1. Resp. 12.* quod & facit Stephan. *ad Art. 25.* DelRio ea contrahit, ac sex ex plurimis Criminalium Scriptoribus exhibet *Disq. Magic. lib. 5. sect. 3.* Sed si omnia illa stricte quis requirat, veremur ne eveniat, quod conquestus est Grammaticus Senator Neapolitanus, eodem DelRio ex Farinacio teste, se numquam vidisse processum, in quo repererit famam publicam legitimè fuisse probatam, quodque dictum cum aliis egregiis JCtis, Julio Claro & Vulpello etiam tribuit. Quare si 1. ratione personæ diffamantis superioris *Art. 25.* requisita, in quibus causam etiam comprehendimus, ut honestæ sint personæ nec inimici, *c. 19.* X. *D. accusat.* & 2. ratione rei diffamati ut vilis & levis persona sit, *d. Art. 25. l. 3. §. 12. l. 5. §. 6. D. de Re Milit. 6, 8. de R. I. in sexto,* sufficere illa existimamus. vid. Carpz. *Pr. Crim. d. qu. 120. num. 24.* Zanger. *d. cap. 2. num. 83.* Bocer. *de Tortur. cap. 3. num. 27.* Menoch. *lib. 1.*

Præsum

Præsum. qu. 89. & quædam jam ante in nostris requisitis comprehenduntur. Interdum tamen & famæ locum alia indicia subeunt. Carpzov. *d. quæst. 123. num. 67.* Quibus id demum addimus, ut innocentiam suam ante quæstionem Judici legitime deducere, aut hæc indicia ante quæstionem elidere non possit. *Art. 47. & 29.* **P. H. O.** ac ibi Manzius post Remum, Gilhausen, Zieriz, & Stephanum. Si ergo *serio quis alterum artem vere Maleficam docere voluerit, ac ea qua diximus ratione diffamatus antea de ea fuerit, nec se innoxium ante torturam in defensione sua Iudici ostendere poßit*, is ex legitimo & sufficienti indicio Tortura ex primo indicio *Art. 44. Ord. Crim.* affligi potest.

XI. Alterum Indicium est, si hominem incantationibus & fascinationibus se læsurum quis minetur, & minas, malum imprecatum quod Magicum videri possit, mox insequatur *dict. Art. 44.* ibique Remus, qui tamen plura conjunctim requirere videtur, Manzius, Stephanus, Bulæus, Zieriz *d. Art.* vid. & *Art. 32* Carpzov. *d. qu. n. 63.* ubi adducit Nic. Boërii *Decis. 166.* Gœhausen *in Processu Iuridico contra Sagas, tit. 2. pag 106.* Binsfeld *ad L. fin. C. de Malef. & Mathem. Indicio quarto.* & præ reliquis melius Farinacius *de Indiciis & Tortura lib. 1. tit. 5. qu. 50. num. 14.* ubi requirit delictum sequi in continenti vel paulo post. Unde si post minas illatas ex intervallo secutum fuerit delictum, id non faciunt Indicium ad Torturam Farinacius *d. l.* & DelRio *lib. 5. sect. 3. in fine.* quid tamen dicatur ex intervallo, Judicis arbitrio relinquit uterque. Requirit insuper DelRio, ut minæ sint specificè seu de eodem, quod subsecutum fuit delicto; ut sint absolutæ, ut sint per duos testes efficaciter probatæ & alia, quem vide omnino. Si ergo ad hoc etiam indicium fama *h. Art. 44.* requisita accedat, ac nihil eorum, quæ *Art. 47. & 29.* Torturam impediunt, quæstioni locus erit: Junge tamen egregium locum Paridis de Puteo *in Tract. de Syndicatu, in verbo Tortura. vers. & an si.* Ubi Judicem circa hoc indicium valde prudenter & caute se gerere debere monet, propter fallaciam quam sæpe ingentem hoc in casu subesse ipse adducto egregio suæ ætatis exemplo, ubi mulieri, adversario alta voce minitanti, illata ei ab altero nece, post Torturam, & in ea expressam falsam confessionem, supplicium immeritò irrogatum scribit.

XII. Indicium cujus deinceps *in d. Art. 44.* mentio fit est, *si quis familiariter conversetur cum Maleficis.* Id tamen diversa ratione explicant Interpretes. Remus, tria posteriora indicia *Art. 44.* ita conjun-

jungit, ut omnia simul & conjunctim requirere videatur. Stephanus conversationem cum Veneficis certis & convictis intelligit, in eamque sententiam Damhauderum & Menochium adducit, in quam etiam Carpzov. descendit *dict. qu. 122. num. 64.* ac ita etiam Busaeus. At eam explicationem rejicit Gœhausen *de Proc. tit. 2. p. 117.* qui intelligi vult de personis ob Magiæ crimen infamatis, si quis cum iis strictam colat amicitiam, ac assidue converſetur; qualis cum Veneficis jam convictis aut confessis nemini esse potest. Zieriz hunc nodum non attingit: Weizeneggerus apud Manzium *ad Art. hunc n. 9.* Indicium nimis generale putat, ad diffamationem potius, quam ad Indicium per se ordinatum, nec ergo ad quæstionem viam aperire, nisi persona, quæ cum Maleficis frequenter versata est, etiam aliunde de Maleficio suspecta sit, cum variis de causis in aliquo municipio vel pago inter vicinos stricta amicitia conciliari possit, atque etiam secretarum collocutionem (quas imprimis aliqui putant attendendas) variæ possint reddi rationes. Quæ sententia etiam Binsfeldio non displicet *d. l. p. 712. Indic. 5.* ubi cum hac conversatione alia Indicia vel adminicula concurrere vult. Nobis, secundum & tertium Inditium, verba Constitutionis conjungere videntur, atque securius tertium hoc, in Praxi, propter Manzii rationem, vel cum secundo, vel aliis indiciis componi existimatur: ut verba etiam intellexit Remus; quamvis is plura etiam addat. Interim Gœhausii sententiam, textum non de convictis & confessis, sed fama communi saltem pro talibus habitis Sagis intelligentis, præ Carpzovii, Stephani & aliorum probamus.

XIII. Addit & illud Ord. Criminalis *d. Art. 44. Si quis res de Veneficio suspectas secum habeat, & alioquin de Maleficio diffamatus sit,* Der mit solchen verdächtigen Dingen / Gebärden / Worten und Wesen umbgehet. Remus, minas, fascinationis effectum, conversationem cum Magis, res Magicas, famam vulgi conjungit: ut hæc conjunctim pro uno Indicio sufficienti ad Torturam requirere videatur. Reliqui vero, duo hæc, res hujusmodi, & famam conjungunt. Vid. Manz. *num. 10. 11. & 12.* Stephanum. Res autem ejusmodi esse existimant, si penes Sagam in illius conclavi reperiatur olla impleta bufonibus, hostiis, membris humanis, imaginibus cereis acubus transfixis: vide præter Interpretes *ad hunc Art.* Berlich *part. 4. concl. 4. num. 147.* Carpzov. *Pr. Crim. par. 3. qu. 122. num. 65. & 66.* Bocer. *in Tr. de Quæst. cap. 3. n. 96.* Imprimis Torreblancam *tit. 3. cap. 17. Dæmonologiæ*, ubi res has reli-

quis accuratius enumerat *num. 34. usque ad 39.* Binsfeld. *ad L. ult. C. de Malef. Indic. 8.* ubi idem de libris Magiæ verum esse existimat, post alios: qua de re vide Besoldum *in Thesauro Practico voce* Hexen *in Addit.* & DelRio *Disq. Mag. lib. 5. sect. 17.* Ubi tamen notandum est, quod addit; *Intellige præterquam ab illis, quibus prohibitorum librorum Generalis lectio in bonum publicum Pontificis autoritate fuerit concessa.* Male enim actum fuisset cum ipso DelRio & Inquisitoribus alioquin, qui libros hujusmodi se perlegisse plures ait, non probandi, sed commodius rem contra quam scribere destinaverat refutandi animo: vide eum in Proloquio hoc fatentem. Quare id etiam caute addit Torreblanca *d. l.* Sed hæc de libris solum Magiam docentibus vel tractantibus, non de illis, qui in detestationem Magiæ, vel de Magis scripti sunt, qui libri Theologis, JCtis, Medicis, Philosophis omnino legendi, nec de libris de vita Magorum, Fausti vel aliorum intelligenda sunt, ut eleganter respondit Facultas Juridica Argent. apud Dn. Taborem de Stellionatu *p. 27.*

XIV. Hermannus Gœhausen *in Processu contra Sagas, tit. 2. in notis. pag. 92. lit.* O novisse se ait, JCtos sibi amicos, qui præter Indicia in Carolina Constitutione *Art. 44.* expressa, alia in crimine Magiæ (ad Torturæ ut existimo effectum) non admittant; sed recte addit: *Quibus non assentior; est enim argumentum illud nihili & mere negativum*, ac adducit consentientes secum ex Peregrini *Cons. 2. num. 206.* JCtos Patavinos, & Danielem Mollerum: Quæ Gœhausii sententia satis probatur *Art. 29 30. 31.* P. H. O. & ex aliis ejus locis passim. Unde & Stephano, Manzio, Busæo ad *h. Art.* placuit: vide pro eadem & Berlich. *d. concl. 4. n. 148. & seqq.* Godelmann. *lib. 3. c. 10.* passim. Quod si illa, quæ Manzius ex Berlichio, Zangero, Besoldo *num. 29. & 30.* recenset, secundum Weizeneggerum, quem ibi probat Manzius, inter Indicia recensenda sint, non dubitamus & illa ad Torturam sufficere. Sane ita censet & Bocerus *de Quæstionibus cap. 3. num. 96.* qui numero sequenti etiam Bodinum refutat, quod indicia hæc ad mortis condemnationem sufficere existimet, ideo quod ex *Art. 22. Ord. Carol.* ex nullo Indicio pœna mortis aliquis plecti possit. Sed, quæ Bocerus ibi recenset inter Indicia ex Bodino *lib. 4. cap. 2.* ea ipsi Bodino non sunt Indicia, sed *preuves necessaires & indubitables*, ut vel corrupta versione vel ab alio Autore male adducente Bodinum ipsi impositum esse necesse sit. Inter Indicia autem hujusmodi & probationes multum interest, quod eleganter post

alios

alios docet Farinacius *Pr. Crim. lib. 1. tit. 3. qu. 37. num. 5.* Quæcunque autem Indicia Torturæ idonea sunt, ea etiam ad Carcerationem, Capturam & Inquisitionem apta esse omnes facile intelligunt.

XV. Ad Capturam tamen etiam enumeratis his minora sufficiunt; gravia tamen & magna, ac illis, quæ ad Inquisitionem specialem requiruntur majora. Quod ex ipso Naturæ jure probare licet. Ex parvis enim causis aliquem in non parvum incommodum, qualis est Captivitas, conjicere, inhonestum esse, ipsum rationis dictamen docet. Unde egregie Ferdinandus de Castro Palao, Jesuita doctissimus, ac in Regno Hispanico Inquisitorum Consulens nostra ætate, operis Moralis *Tom. 1. part. 4. Disp. 8. puncto 4.* scribit: *Ex levibus indiciis non moveri judex potest ad Capturam Rei; Hac enim Captura cum sit ita delinquenti molesta, damnosa & infamatoria, necessario expostulat, aut delictum esse plene probatum, aut saltem de illo esse indicia dispositionesque vehementer probatas, imo si est persona nobilis, religiosa, honestæ vitæ, non debent Inquisitores absque consilio supremi Senatus ad Capturam procedere.* & adducit Consentientes, Eymericum, Pegnam, Farinacium, Rojam, Simancam, Ludovicum à Paramo, & Sigismundum Scacciam. Quod & repetit eodem *Tract. Disp. 9. puncto 16. §. 5.* Ubi: *Ad Capturam Lamiarum quas vulgo,* Bruxas *vocant, gravißima indicia, & probationes liquidiores, & clariores, quam in aliis delictis requiruntur, ob periculum falsitatis, quod experientia teste compertum est.* Unde non solum famam, ut supra descripsimus, vel ejus loco, ut mox dicemus, Indicia fortiora alia, sed etiam præterea alia quædam adminicula recte requirit ex mente Dn. Taboris Brandt *dicta Disp. Inaug. th. 13.* in quam sententiam etiam Ordinationem Criminalem Provincialem Austriacam adducit. Confer Godelmann. *de Magis lib. 3. cap. 6.* & DelRio *lib. 5. sect. 3. & sect. 7.* ubi tamen à Simancæ sententia discedit, cujus nos causam videmus nullam, imprimis cum nimiæ severitatis potius quam humanitatis incusari soleat Inquisitio Hispanica, cujus Consulens Castro de Palao, hic tamen mitiorem hanc, nisi justus fugæ metus subsit omnino probandam judicat. Atque hanc sententiam contra DelRio etiam multis probat Gœhausen *Processu contra Sagas, tit. 1. lit d.* post Paulum de Castro & Jodocum Damhauderum, quam & pluribus rationibus firma.

XVI. Ad Specialem Inquisitionem vero citra Capturam pervenitur etiam ex minoribus adhuc Indiciis, ita tamen ut Diffamatio præce-

 dat,

dat; *c. qualiter & quando.* x. *de Accusat.* Castro Palao *d. l. n. 2.* ubi addit: *De crimine hareseos,* (sub quo illud, de quo agimus, complectitur) *qua autem diffamatio sufficiat, non est constans apud omnes: Putarem oriri debere ex gravibus indiciis, ex levibus enim, qua delicto gravi annexa non sunt, moveri non debet judex ad suspicandum tam grave crimen de homine Christiano.* Vide diffamationem hanc etiam requirentem Carpzovium *Pr. Cr. p. 3. qu. 108. n. 5.* Menoch. *lib. 1. Cons. 100. n. 58.* Farinac. & ibi plurimos allegatos Dd. *Pr. Crim. lib. 1. tit. 1. qu. 9. in princ.* Unde communiter Dd. tradere notat, nullam & invalidam esse Inquisitionem, quæ fiat non præcedente fama: ita Rolandus à Valle, Bruno à Sole, Bossius, Cothmannus, Hondedus, Tiberius, Decianus, Bursatus, Gigas, Menochius adducti à Carpzov. *d. l.* Cæterum Julius Clarus sent. *lib. 5. §. fin. qu. 6.* monet, hanc solennitatem diffamationis consuetudine abrogatam: *Quicquid sit,* ait enim 2. *de jure, totum contrarium docet Practica, qua communiter observatur.* At Rolandus *Cons. 57. n. 26. vol. 4.* licet testimonium Clari sit magnum, hic tamen spernendum esse putat, quia omnes Dd. tam antiqui, quam moderni, concludant & exclament, in Inquisitione famam debere præcedere: ubi addit Lud. Cart. (Gœhausen hæc eadem verba ipsi Rolando male tribuit) *in Cons. Crim. divers. 99 num. 1. libr. 1.* dicentem: *Totum Mundum sequi* (ita ipse loquitur) *quod Inquisitio non pracedente diffamatione facta, nulla & invalida sit:* unde Clari sententiam ad Mediolanensem praxin restringit. Quod improbat Farinacius *lib. 1. tit. 1. qu. 9. num. 21.* & ostendit Clarum de Generali solum Inquisitione, vel casu, quo in locum famæ succedant alia Indicia, accipiendum: qua ratione id, non de praxi Mediolanensi solum, sed Romana etiam & aliorum locorum verum existimat. Atque ideo nihilominus ratum manet, in Speciali Inquisitione, de praxi hodierna, requiri diffamationem, vel ejus loco Indicia, quæ loco diffamationis interdum succedunt. Gœhausen *de Processu tit. 1. lit. n. p. 44. in notis.* Farinacius *d. l.* Manz. *ad Const. Carol. Art. 44. num. 15.* Brandt *d. Disp. th. 10.* Carpzov. ibique allegati. Heigius, Bartolus, Paris de Puteo, Hartz *in Tract. de Venefic. Inquisitione, concl. 4. num. 2. p. 46.*

XVII. Atque hæc breviter admonuisse sufficiat, de idoneis nonnullis ad Torturam, ad Capturam, & Inquisitionem specialem, Indiciis, in quibus præcipua in Processu Sagarum hactenus difficultas Judices occupatos tenet. Pauca nunc de illis & brevissime subjiciemus, quæ Indicio

diciorum vice, multis, cum talia minime sint, esse videntur. E quibus I. Aquæ frigidæ proba. Et sane olim ita recepta fuit, ut apud plurimas Europæas Gentes, inter certissimas Veneficii probandi rationes haberetur. De locis Rintheliensi Academiæ vicinis, ibi adhuc obtinuisse, docet nos Gœhausen *qu. 1. An proba aqua frigidæ sit licita.* De vicinis Arctoo mari Germaniæ locis, res hodieque manifesta est: ut & de Livonia, ibi frequenti usu probari. Et defenderunt illam superiori seculo Wilhelmus Adolphus Scribonius Marpurgensis, *lib. 2. de Sagarum natura & potestate*: ac hominum memoria Jacobus Angliæ Rex *in Dæmonologia lib. 3. c. 6. in fine*, idque *Non Captura ope*, ut ait, *sed divina voluntate institutum videri* putat, *prodigiosæ in Veneficis impietatis signum, tanquam aquam suum in sinum eos non admitteret, qui excussa baptismi aqua se omni ullius Sacramenti beneficio ultro orbarunt.* Id quod etiam Henrico Kornemanno *in libro de Miraculis vivorum* hoc seculo placuisse video. Quin & Rudolphus Goclenius, quamvis ex aliis rationibus, *in Oratione de Natura Sagarum*, illud orbi persuadere aggressus est. Neque de summa negotii hujus dubitat Crusius *de Indiciis lib. 2. cap. 32. num. 85.* qui passim nimis profecto leviter ac sæpe ridicule indicia delictorum cumulat. Quin destinaverat pro hujus probæ defensione librum edere Jacobus Rickius Anno 1598. Coloniæ, ut quidem recenset Petrus Heigius *part. 2. quæst. 39. num. 60.* Id expeditum est, olim probam hanc Germaniæ Populis atque jam Juliani Apostatæ Imper. ævo, ut ex Epistola ejus ad Antiochum Misopogona patet, non ignotam fuisse, sed in alios usus: Discernebant enim ita spurios à legitimis, imponendo eos Rheno; diversa tamen ratione, ut spurios mergi, legitimos innatare vellent. Quod ex Claudiani in Ruffinum loco, & Lipsii ad Germaniam Taciti notatis abunde liquet: magno indicio diaboli proba hac homines ludos facientis. In Frisiorum quoque & Longobardorum legibus, mentio est probæ hujus. At Francicæ leges jam Caroli M. ævo illam rejiciunt, Capitularis *cap. 183. in addit. quarta* sancitur; *Vt examen aquæ frigidæ, quod hactenus faciebant, Missis omnibus interdicatur ne hactenus fiat.* Superiori seculo increbescentem iterum malum morem, primus in Italia tribus his rationibus, 1. quod ex diabolica invidia sit excogitatus, 2. quod Deus tentetur, 3. quod multi innocentes hac ratione condemnentur, impugnavit in Compendio Judiciarii Processus Andreas Alciatus: quem secutus in Gallia Bodinus *lib. 4. c. 4. Dæmonol.* ac deinceps

Louys Servien egregia Oratione, in casu cujus jam meminimus ante, Anno 1601. persuasit Consiliariis Parlamenti Parisiensis, ut plane abolerent per totum Galliæ Regnum consuetudinem hanc. Ac in Hollandia Anno 1594. Curia Suprema Johanni Heurnio, Gerhardo Bontio, Petro Pawio, Medicinæ, Antonio Trutio, & Petro Molinæo, Philosophiæ Professoribus id negotium dedit, ut an quicquam subesset naturalis causæ, indagarent; quorum suffragiis illa plane rejecta est: vid. in Hollandica Scoti editione *p. 314.* sub inscriptione: *T' Ghevolen van de Heeren Professoren der Vniversitet tot Leyden, noopende de proeve der Toovereßen int Water.* Sane nec Naturæ illa, nec Divinis, nec aliis legibus convenit. & *c. Mennam. 11. q. 5. & c. 8.* X. *de purgat. canon.* diserte prohibetur. Plures contra eam rationes vide cum Refutationibus Scribonii & aliorum argumentorum apud allegatos, tum DelRio, *lib. 4. cap. 4. q. 5.* Binsfeld. *de Confeß. Malef. membr. 2. concl. 7. dub. 1.* Gœhausen *quæst. 1. de Sagis.* ubi omnia omnium Academiarum Germaniæ Collegia contra eam pronuntiare scribit. Reinking. *Responso de Sagis, qu. 3. n. 499. & seq.* Mornac. *ad L. 5. §. 1. D. de jurejur.* Godelmann, *lib. 3. de Magis, cap. 4.* ubi in fine experientia convinci hanc probam erroris, luculento, quod ipse viderat, exemplo docet. Voëtium *Disp. select. Tom. 3. Disp. 39.* Similis est ratio purgationis per aquam ferventem, vel ferrum ignitum, *d. c. Mennam*: aut ejus, quam olim in Belgio apud Oudenwater, in præfatione Belgicæ versionis Cautioni Criminali præfixa, me legisse memini, ut ad stateram explorarentur Sagæ, & cui aliquot libræ ad centum librarum pondus deessent, illa certo indicio talis esse credetur. Confer de hac proba per lancem & stateram DelRio *lib. 4. cap. 4. quæst. 6.*

XVIII. Certius Indicium ex stigmatibus à dæmone impressis aliqui repetunt: Malleus Maleficarum passim. Bodinus *lib. 2. dæm. c. 4. & lib. 4. cap. 4.* Danæus *de Sortiariis.* Berlich. *part. 4. concl. 4. num. 154.* Rex Jacobus *in fine Dæmonologiæ.* Crusius *de Indiciis. part. 2. c. 32. n. 40.* Atque hac ex causa inter cætera imprimis motum fuit Parlamentum Aquisextiense, ut Gaufredum condemnaret, seu observat Gassendus in vita Peireskii: ac & alibi secundum ejusmodi stigmata sæpe judicatum refert Ostermannus *in Tract. de Stigmatibus. sect. 8. part. 24.* Cæterum magna hic cautione opus esse, & multum intervenire diabolicæ fraudis, ex Binsfeldio, qui alioquin Indicia nimis cumulat, patet. Is *Comm. l. ult. C. de Malef. & Mathem. Indic. 14. Quicquid sit*, ait, *non*

puto

puto tale signum magni faciendum esse, facile enim si quis quaret hujusmodi signa, finget aut putabit esse, quod non est; Imo si dæmon cognosceret, suos tali signo cognosci, non imprimeret, sicut Bodinus exempla refert, in quibus postera die post deprehensionem, signi fuit nota deleta. Consentit DelRio *lib. 5. Disq. Mag. sect. 4.* ubi: *Non omnibus*, ait, *illud inurit, aliquando etiam delet, dum capti sunt; & quando non delet, id relinquit, ut hanc superstitionem judicum foveat, & sic nonnunquam innocentes plectantur, nec enim facile verum signum dignosces à macula, vel nævo, vel clavo, vel impetigine naturali, &c.* In eandem rem elegantissimus locus est apud Gassendum *in vita Peireskii lib 2. in fine*, qui cum Peireskii judicium de hac re contineat, dignus visus est, qui hic exhibeatur: *Quod ad stigmata spectat, hæsit Peireskius, num revera non essent notæ Cacomagiæ: Id quo præsertim ex quo agnovit rem vocatam in controversiam à Martino DelRio, aliis Viris impense doctis. Forte enim esse à natura, pertinereque ad singularem Elephantiaseos speciem, aut saltem posse ipsos Magos ea sibi quasi cauteria inurere, ac perturbatæ menti defigere.* Atque hoc stigmatum Indicium ideo rejiciunt Godelmannus *lib, 3. c. 3. num. 28.* male à Berlichio & Crusio pro ipsorum sententia adductus. Jordanus *in Proba Stigmatica contra Ostermannum.* Autor Caut. Crim. *dub. 43. integro.* Paulus Zacchias *in Quæst. Medico legal. lib. 7. tit. 4. qu. 2.* Oldekop. *in Tract. contra Carpzovium posterior. qu. 10. decadis tertia.* Theodorus Thummius *de Sagarum impietate. p. 74.* ubi: *Is*, ait, *qui DEI permissu Iobum Vlcerum cumulo adobruit, piis quoque tale quid inurere potest.*

XIX. Indicium quoque id esse volunt aliqui Maleficæ, si lacrymas in Judicis conspectu fundere non possit. Sprenger *in Malleo Malef. p. 3. qu. 15.* ubi ipse recitat conjurationis formulam, qua ipse cum sociis suis Veneficas ad fundendas lacrymas conjurabat. Bodinus quoque huic Indicio multum tribuit, verba ejus *lib. 4. c. 4.* hæc sunt: *l'autre presomtion est, si la forciere ne pleure point, qui est une des plus fortes presomtions, que Paul Grilland, & les cinq Inquisiteurs ont remarqué, pour en avoir fait executer bien grand nombre.* Addit tamen deinceps, prodire aliquando illis, sed ex dextro solum oculo, guttas tres. Quas nugas de tribus guttis miror placuisse etiam Zierizio *in notis ad Art. 44.* ubi id se comperisse ait, post Bodinum, ex actis Pomeranæ cujusdam Sagæ, & Godelmanni *lib. 3. cap. 3. num. 20.* sed falso, pro sua sententia (is enim ibidem contrarium scribit) adducit. Boguet: *en l'instruction pour un*

Iuge

Iuge en faict de sorcellerie, Article X. Le Iuge doit bien adviser, s' il ne jette point de larmes. Et *au Discours de sorciers, chapit 40. Tous les sorciers que l'ay examinez en qualité de juge, n' ont jamais jetté larmes en ma presence.* Rex Jacobus quoque non parum momenti in hoc Indicio ponit *cap. 6. lib. 3. dæmon. in fine.* Consentit Berlich. *p. 4. concl. 4. num. 60.* Carpzov. *Pr. Crim. qu. 49. n. 63.* quorum uterque itidem Godelmanno falsam hanc sententiam immerito tribuit. Cæterum cum lacrymarum vel emissarum, vel non emissarum manifestæ sint & naturales causæ: ac ipse DelRio, qui & recte hoc Indicium rejicit, se vidisse pueros testetur, quorum talis erat constitutio corporis, ut citius flagris discidisse, quam vel unam lacrymulam excussisses, *lib. 5. sect. 4.* Idemque cum DelRio, Binsfeld. *ad d. l. ult. ind. 12.* Godelmann. *d. l.* Thummius *d. Tr. p. 73.* Brandt *Disp. Inaug. p. 2. th. 24.* Oldekop. *Observ. Crim. tit. 4. Observ. 14. & in Coroll. subjuncto Tract. contra Carpzov.* Lindenspür *in Ordinat. Würtemb. n. 307.* sentiant: & Indicia urgentia esse debeant & concludentia *l. fin. & ibi Dd. D. de quæst.* ideo huic Indicio parum tribuendum non immerito existimamus. Atque ita sæpe respondit Amplissima Facultas Juridica Tubingensis: E cujus memorabili responso MSto in causa C. weiland J. S. nachgelassenen Wittib / ad Requisitionem Röm. Keys. Anwald zu Stutgart Anno 1638. 9. Febr. digna visa fuerunt, quæ subjicerem, Wie dann sonderlich das 11. und letzte indicium, daß die Verhaffte sine lacrymis ohne Zähren geweinet habe / daran doch der gemeine Unverständige in dergleichen Fällen viel sicht / und es etwan für ein unfehlbar Indicium der Hexerey halten thut / wenig oder gar nichts zu bedeuten hat / dann viel ehrliche Manns- und Weibs-Personen gefunden worden / die nicht anderst weinen können / und hat solches seine natürliche gewisse Ursachen / worvon die Medici gar hübsch schreiben / in dem Sie anzeigen / was die lacrymæ oder lacrymale humidum die Zähren seyen / nemblich eine *materia serosa, quæ ex organorum compreßione, angustatione ad extremitates venularum oculi penetret, & impetu quodam ad carunculam lacrymalem ruat & foras propellatur: & dicunt ulterius, quod tale lacrymale humidum exsuperet aut minuatur prout temperies aut intemperies cerebri sit humidior vel siccior, cum lacrymæ nihil aliud sint quam defluxus pituitæ aqueæ, aut seri in cerebro contenti, juxta oculorum radices per foramen illud, quod in oculorum interno angulo in hunc usum insculptum est. Ex quo sequitur, quod lacrymæ sint copiosiores ob cerebrum humidum, & minores,*

mores, imo & plane nulla ob cerebrum siccum. Tradunt insuper Medici, quod cerebrum ob calorem solis, ignis, ob cibos siccantes, ob immoderatas corporis evacuationes, ob diuturnum alvi fluxum, ob sudorem nimium, ob vigilias excessivas, ob inediam, ob animi perturbationes immoderatiores, ob mæstitiam præsertim & tristitiam, ob studia & labores nimios, adeo siccari possit, ut licet ad fletum reliquæ causæ adsint, tamen nulla lacryma, nullum humidum serosum, vel generatum sit, quod exprimatur vel vehementioribus causis absumptum. Auß welchem dann unschwer zu verstehen/ daß dergleichen Weinen *sine lacrymis* und ohne Zähren *pro nullo indicio* zu halten: *& dari posse fletum absque humoris emanatione testatur ploratus infantium, qui quandoque per longum tempus plorant absque ullo ullius humoris effluxu.* Quomodo etiam deinceps ad requisitionem Adelichen T. Vogt zu K. Anno 1661. 25. Febr. responsum fuit. Eodem modo Argentoratenses *vol. 2. cons. 53. num. 40.* Atque parum etiam huic lacrymarum Iudicio tribuisse Inquisitorem quendam amicum suum memorat Gœhausen *de Processu pag. 115.* ubi tamen non minus lepidum Indicium ei substituit quod magnifaciebat ille: consueverat enim in chorda ligatis & mox torquendis lumen admovere, ac, si riderent, torquendos putabat.

XX. Ne quid desit in hac materia errorum, nonnulli inter Indicia etiam ponunt *singularitatem quandam in actibus religionis*, eamque ita explicant, ut inde maxime piis etiam periculum esse possit. Hinc apud Binsfeldium virum alioquin eruditum, decimum septimum Maleficii hoc est Indicium: *In actibus exterioribus*, ait, *non raro incedunt in vestimentis ovium, more magistri sui, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Confer P. Gregorium *3. de Republ. cap. 28. n. 21.* Simon. Majolum *2. Dier. Can. 3.* & Manz. *ad Art. 44 Ord. Crim. n. 21.* ex suorum mente: *Gestibus*, ait, *quis suspectus redditur, si sit singularis in actibus religionis, & in ceremoniis, si templum citius ingrediatur, tardius egrediatur, ad nomen Iesu auditum suspiret, singularem sanctimoniam simulet, & alias hypocryticas superstitiones exerceat.* Autor Cautionis Criminalis *dub. 8.* hinc factum inter Romanæ Ecclesiæ addictos meminit, ut Magiæ insimularentur à vulgo Presbyteri, qui reliquis diligentius missas celebrarent, aut aliquid majoris devotionis præ se ferrent, adeo ut qui Magus videri nollet, eum diligentissime sibi cavere oporteret in illis locis, ab omni specie pietatis. Et hæc in Romanis non adeo miror, ac nostris, è quibus (ut solent aliquan-

quando incaute aliqui) hæc accepit, atque id etiam se observasse verum esse, ex confessionibus Sagarum, scribit Zieriz *ad Art. 44.* vid. & Zanger. *de Quæst. cap. 2. num. 204.* qui & Binsfeld. testem advocat, & Crusium *d. l.* è Remigii *lib. 2. de dæmon. cap. 11.* hoc afferentem. Cæterum recte Manzius hoc Indicium ne quidem ad Inquisitionem sufficere censet *d. l. n. 21.* ubi Weizeneggerum consentientem laudat. & DelRio *lib. 5. sect. 4.* id aliquando quidem hypocrisin, non tamen nisi remotissime Maleficium probare contendit. Vid. Cautio Criminalis *dub. 8.* Ut enim verum sit, Sagas plerunque, quod vult Binsfeld, tales se simulare, cum actus tamen illi, iis 1. cum vere piis hominibus: & deinceps 2. à Maleficio immunibus quidem, pietatem tamen simulantibus, communes sint, non video quid inde effici possit certi ad hunc effectum. Quin quamdiu aliud nihil constabit, pro hujusmodi hominibus juris stat præsumtio. *c. 30. & 48 X. de R. I. in sexto.*

XXI. Longum esset omnia Indicia, quæ è Vulgo & Doctis aliqui pro certis habent, cum falsa sint, colligere tantum. Quare facta ad Autores, qui eorum quædam examinarunt, remissione, caput claudimus. Tale illud, quod Parentibus Maleficis natos, vel certo, vel plerunque, Maleficos aliqui existimant; quamvis id post Bodinum *dæm. lib. 4. c. 4.* existimaverit Besoldus *voce* Hexen / quod confutatum vide apud Binsfeld. *d. l. indicio. 16.* Manzium *ad art. 44. Ord Crim. num. 34. & seqq.* Confer DelRio *lib. 5. sect. 4.* Quod magis etiam verum est, si in patria alicujus saltem multi Malefici igni traditi fuerint. DelRio, Manzius, *dd. locis*, & apud hunc Weizenegger. Tale est illud, si Physognomia sit mala, si torvo & obliquo aspectu sit, si oculos in terram defigat, quæ omnia vana esse ostendit *d. l.* DelRio, & ad postremum hoc, quod valde urget Boguet *en l'instruction. &c. art. X.* recte respondet DelRio, posse id ex pudore oriri, nec esse ullius in specie delicti, confer Binsfeld. *d. l. indicio. 13.* & post Weizeneggerum Manzium *ad Art. 44. n. 33.* Multo minus si puppilla in oculo non appareat, aut inversa sit, id quod naturæ vitium est, indicium Magiæ fuerit, vid. Thumm. *d. Tract. qu. 8. num. 6.* ubi addit etiam Maleficii convictas personas illa imagine non caruisse. Illa quoque prohibita sunt indicia, quæ ex Magorum consultorum indicatione, cribri versatione, impii Judices aliquando teste Bodino colligunt, *Art. 21. Ord. Crim.* & ibi Interpp. Godelmann. *c. 3. lib. 3. num. 25.* Berlich. *p. 4. concl. 4. num. 34.* Tale est & illud: si quis jurare sæpe, aut execrationibus

uti

nti consueverit, quod licet aliqui ad Inquisitionem sufficere autument, id tamen ex Weizeneggero Manzius negat *d. l. num. 20.* De vacillatione quoque & titubatione, quando quis loquitur tremens, trepidans, timens, vel pallens, vel suadens præ timoris angustia, id nimis esse fallax, & dubium, & debile, quia multis hoc contingat sollicitis de proprio honore, & metuentibus potentiam adversariorum, aut Judicum asperitatem, quamvis innocentissimi sint, asserit cum Novello, Paride & aliis DelRio *lib. 5. sect. 4.* ubi ne quidem id si cum variatione conjungatur ad Torturam sufficere posse putat. Confer Godelmann. *de Magis lib. 3. cap. 3. n. 22.* Quid statuendum sit de illo Indicio, si vestes & ornamenta alicujus in loco conventibus diabolicis destinato inveniantur. vid. Manzium *d. art. 44. num. 35.* ubi ex Weizeneggero tradit, nec id sine aliis adminiculis sufficere; ideo quia facile hujusmodi res, vel à familia Sagaria ad conventum usque asportari, vel ab extranea persona, quæ in familia non est, in usum certi conventus surripi possit.

CAPUT IV.

Quo de Denuntiatione diversissimæ Dd. sententiæ recensentur: Vera Definitio Problematis ex Art. 31. Ord. Carolinæ desumitur. Ejus requisita imprimis ex ipso textu, rationibus, Doctoribus ad mentem Impp. explicantur: ac dubia circa Materiam hanc præcipua resolvuntur.

I.

QUando Sagarum causæ in judicium deducuntur, nulla frequentior, sed nec difficilior fere Quæstio est, illa, quæ versatur circa Nominationem complicum. vid. Gœhausen *quæst. 7. de Sagis.* Consilium Facultatis Juridicæ Tubingensis apud Thummium *in princ.* Dn. Joh. Ottonem Taborem *de Confrontatione part. 4. th. 6.* ubi, *ipsos juris Autores circa hanc materiam fluctuasse credi*, ait. Quamvis autem satis quotidiana (ut loquitur ex Marsilio Farinacius *Praxi Crim. lib. 1. tit. 5. qu. 43. n. 1.*) & practicabilis; tamen non bene intellecta à Judicibus, & ab aliis, qui in Palatiis versantur. Quare Binsfeldius conqueritur, hanc Quæstionem ab aliquibus breviter narratam, à nemine autem ex proposito pertractatam *Tract. de Conf. Malef. membr. 2.* Et Tannerus *Tom. 3. Disp. 4. de Iustitia. Qu. 5. dub. 2.* de Denuntiationibus his: *Res hæc*, ait, *ne jam quidem ita est explicata, quin novis curis & considerationibus*

nibus illustrari magis possit, ut ex ipsa Praxi, & difficultatibus quotidie emergentibus patet. Atque ea de causa cauti Principes & Magistratus, quid hic sequerentur ambigui, JCtorum plurium plerunque consiliis usi reperiuntur. Ita Carolus, Badensis Marchio, jam olim Facultatem Tubingensem eo de negotio consuluit: Serenissimus autem Elector ac Princeps Maximilianus, Comes Palatinus Rheni, ac Bavariæ Dux, ut certi quid in re obscura haberet, Germaniæ Academias plures, ac Viros eruditos (quorum omnium consilia utinam in lucem prodeant integra aliquando) ac ipsos etiam Patavinos JCtos hominum memoria consuluit. Quantopere autem ipsi invicem sententiis dissenserint, cernere est ex Appendice 2. Martini DelRio, & apud Tannerum, quem DelRio ex eadem societate Jesu, in hisce adversarium habuit *Tom. 3. Disp. 4. de Iustitia.* Quod & facili conjectura assequetur, qui quam varia Theologi pariter & JCti de ea re literis prodiderint, perlustrare voluerit. Effecit sane rei difficultas simul & gravitas, ut & nos ingenii vires in negotio, ubi in ambiguo palma posita est, periclitari extra culpam esse existimavimus.

II. Ut tanto autem distinctius, in tanta confusione pedem proferamus, breviter primo, quid sentiant Dd. præmittemus: tum ex hoc opinionum labyrintho, qua ratione emergi posse speremus, adjiciemus. Et Dd. alii quidem *generaliter Denuntiationibus Sagarum nihil plane tribuunt, ut nec ad Condemnationem, nec Torturam, nec Capturam, nec Inquisitionem sufficere*, velint. Adducunt præter varias rationes, quas vide optime collectas à Tannero *d. l. dub. 2.* ac contra Gœhausen vindicatas apud Autorem Cautionis Criminalis *dub. 44. & seqq. l. 1. §. 22. D. de Quæstion. l. 16. §. 1. eod.* Ubi Modestinus: *Is, qui de se confessus est, in caput aliorum non torquebitur. l. fin. C. de accus.* Cujus hæc inter alia verba sunt: *Nemo tamen sibi blandiatur, objectu cujuslibet criminis de se in quæstione confessus, veniam sperans propter flagitia adjuncti, vel pro communione criminis consortium personæ superioris optans, aut inimici supplicio in ipsa supremorum suorum sorte satiandus, aut eripi se posse confidens, aut studio aut privilegio nominati: cum veteris juris autoritas de se confessos, ne interrogari quidem de aliorum conscientia sinat. Nemo igitur de proprio crimine confitentem, super conscientia scrutetur aliena.* Et Paulum *lib. 1. sent. tit. 12. §. 7.* ubi: *Qui de se ait, confessus est, in alium torqueri non potest, ne alienam salutem in dubium deducat, qui*

de

de sua desperavit. In quam sententiam etiam adducunt *l. 5. §. 1. D. de SCto Sylanian.* Atque hæc opinio ex recentioribus habet adstipulatores Magnificum Dn. Cancellarium Reinkingh *in Responso de Sagis, qu. 2. num. 270.* ubi: *Nihil, ait, tali assertioni Sagarum, quarum oculi fascinantur à diabolo, & sensus decipitur, credendum est; cum talia dicta procedant à dæmone, qui per deceptos homines alios decipere gestit. C. qui sine Salvatore. XXVI. qu. 2.* Johannem Strauch. *in Dissert. ad Ius privatum, Iustin. 29. th. 9.* Christophorum Ludovicum Dither. *in addit. ad Besoldi Thesaurum. lit. H. voce* Hexen. *p. 681.* ubi addit ita sentire Niellium *Disp. ult. th. 6. lit. D.* Ludwel. *Exerc. ad Instit. 18. th. 5. lit. F.* Tannerum, *Tom. 3. Disp. 4. de Iustitia, qu. 5. dub. 2.* Autorem Criminalis Cautionis prolixe *dub. 44. & multis seqq.* Mayfartum in der Christlichen Erinnerung an gewaltige Regenten/&c. wie das Laster der Hexerey außzurotten. *cap. 12. 13. 14. 24. 32. 33. 34. & passim.* Lerchheimer im Christlichen Bedencken von der Zauberey. *art. 17. p. m. 202. usque ad 205.* Hancque sententiam etiam Melandro *in Resol. Quæst. 7. de Processu contra Sagas f. 102. in princ.* JCtis Altorfinis, Rittershusio, Petro Wesenbecio, Albrechto & Torreblancæ tribuit Goldast. im Bedencken von Confiscation der Zauberer Güter/&c. *p. 111. lit. T.* ubi tamen in allegando Torreblancæ peccat: is enim nec dictis locis, nec alibi quod sciamus, id asserit. Nec aliter ex antiquis Johan. Franciscus de Ponzinibus, cujus hæc *d. Tractatu de Lamiis num. 52. & 65.* verba adducuntur, in Responso Facultatis Juridicæ Tubingensis, transmisso Carolo, Marchioni Badensi; *Quod Licet favore fidei admittantur ad testimonium consociorum participes criminis, tamen hoc non jubet jus, in causa delationis & aliorum quæ dicuntur fieri in ludo dæmonum, cum sint, inquit, tales mulieres prius delusæ ac deceptæ à diabolo: ideo contra alios non facient fidem nec indicium, & quia ipsæ semel sunt illusæ, ergo dicendum etiam eorum confessionem esse erroneam nec admittendam. l. error. si post. C. de Iuris & facti ignor.* Atque eo nomine reprehendit Ponzinibium etiam Binsfeld. Castro de Palao è societate Jesu, Inquisitorum Hispaniæ Consulens, quid de Depositionibus his senserit, explicat *Tom. 1. operis Moralis, Tract. 4. Disp. 9. punct. 16. § 5. num. 2. Ex depositione præcisa complicum, qui de aliquo testantur adfuisse in conventu & congregatione Lamiarum adorantium dæmonem, ibique adorasse, non capitur reus, quia sæpe per illusionem dæmonis, aliqui probatæ virtutis in hoc conventu apparere videntur, cum tamen vere non ap-*

pareant, *item sæpe existimant Lamias corporaliter apparere*, *cum solum in repræsentatione adsint.* Sic *Farinacius qu. 185. num. 152. in fin.* & *qu. 188. num. 76. vers. imo si ex depositione.* *Quapropter nisi cum illorum depositione constet simul de aliquo actu exteriori*, *v. g. de nece alicujus hominis*, *vel aliquorum animalium*, *vel apud testificatum appareant aliqua unguenta*, & *animalia immunda*, *nempe bufones* & *angues*, *ex quibus vehemens præsumtio delicti oriatur*, *nunquam Captura traditur*, *juxta quandam Madritianam instructionem*, *quæ est 15.* & *20. circa Lamias*, *editam Anno 1612. occasione cujusdam actus publici Logronensi civitate celebrati*, *in quo plures condemnati sunt*, & *postea compertum fuit*, *plures fallacias in condemnatione adfuisse*, *ob quas bona eorum*, *qui ibidem damnati sunt*, *fisco addita non fuerunt*, *neque sententiæ Ecclesiis fuerunt affixa*, & *insuper reconciliati*, *declarati fuerunt habiles cuilibet inquisitionis officio.* Unde diserte quod de Nominatione sociorum alioquin dicitur, illis credi, id restringit Alciatus *in c. pernitiosa n. 66. de Officio* & *Potestate Ordinariorum*: *Quamvis credatur*, ait, *sociis criminis in tali delicto*; *attamen illud non esse trahendum ad ea*, *quæ certa* & *vera non videntur*, *sed per illusionem dæmonum fieri possunt.*

III. Alii de Tortura loquuntur solum, ac ad eam sufficere Denunciationes compl cum delicti etiam plures, nisi aliunde Indicia accedant, negant. In eam mentem, præter adductas à prioribus leges, etiam *l. 37. si filium. C. de liberali cauf. l. 11. C. de Testib. l. 4 D. de Quæst.* & *c. nemini. XV. qu. 4. c. nihil iniquius. XXXII. qu. 6.* reliqui canones & capitula à Cothmanno citata, vel nulla sunt, vel certæ rei probandæ parum idonea. E JCtis dictus Cothmann. *Responso Iuris 29.* ubi, *num. 209* & *310.* viginti septem Dd. idem probantes adducit. Lindenspür *ad Ordin. Provinc. Würtemberg. p. 306.* Ubi tamen male adducitur Farinacius: is enim laudatis locis, non nisi de unius socii denunciatione loquitur, de duorum longe diversa sentit. Idem existimat Christinæus *ad Consuet. Mechlin. ad art. 7. num. 9.* ubi adducit consent. Decium *Cons. 189* Johan. ab Heemskerck *in notis ad Antiquitates Batavicas. p. 585. edit. tertia Amsteld.* ubi accuratissimus Scriptor, consentire monet Hyppolytum à Marsiliis *ad l. 1. D. de Quæst. num. 50. in Pract. Crim. §. diligenter. num. 59.* Damhauderum, Bossium, Johannem de Nigris *ad cap. Reg. Neapolit. 7. num. 55.* atque ad tristissimos eventus, illata nece insontibus, ex delatione sociorum falsa tortis tamen, post hoc modo expressam confessionem Greveo *in Tribunali*

bunali Reformato, lib. 1. c. 6. p. 150. & seqq. observatos, Judices remittit. Idem sentit Goldast. im Rechtlichen Bedencken/ *pag. 105. lit. K.* cujus memorabilia prorsus verba in eam rem sunt, ac ibi in notis allegati plures. Confer & Manzium ad *Art. 44.* Ord. Carol. *num. 40.* ibique adductos in hanc sententiam. Fichardus celebris quondam Germaniæ JCtus *Cons. 108. vers.* daß aber/ &c. scribit quæ digna sunt hic legi: Nach dem nicht allein auß vielfältiger Erfahrung bewust ist/ daß offtermals unschuldige/ fromme Leut/ bößlich besagt/ und dadurch etwan auch umb ihr Leben gebracht werden/ sondern daß auch sonderlich solche böse Weiber (die Zauberinnen oder Hexen) den Brauch haben/ etwan auch die fürnembste ehrliche Frauen zu besagen/ und bößlich anzugeben/ zum theil darumb/ daß sie verhoffen/ wann derselben verschonet werde/ so könte man sie mit Fuge nicht straffen/ sondern man müste ihr auch schonen/ zum theil auch darumb/ wann sie wissen/ daß sie wolverdienter Straff nicht entgehen können/ daß sie gern sehen wolten/ daß nur viel/ die seyn schuldig/ oder unschuldig/ auch mit gehen und leiden müssen. Idem scribit *Cons. 3. num. 4. vers.* Zum Dritten his verbis: Dieweil man auß Erfahrung hat/ daß offtmals solche böse Weiber auch unschuldige/ fromme und fürnehme Weiber fälschlich besagt haben/ zum theil auß Haß und Neid/ daß sie leiden möchten/ und gerne sehen/ wann sie brennen müssen/ daß auch die gantze Welt verbrenne/ zum theil auch darumb/ daß sie verhoffen/ wann man solche besagte Weiber nicht auch angreiffen wolte/ daß man alsdann sie auch ledig/ und ungestrafft lassen müsse. Bocer. *de Quæstion. cap. 3. num. 98.* Besold. *in Cons. quod ipse inseruit Thesauro Practico voce* Hexen *p. 673.* Ex Antiquioribus huic sententiæ de sociis criminis, in genere tamen, favere dicit Farinacius *Praxi & Theoria Crim. lib. 1. tit. 5. qu 43. num. 34.* Baldum, Blanchum, Grammaticum, Andream de Isernia, Nattam, Rolandum, Montanum, Bartazolum, Bursatum, Ofascium, Mascardum. Atque his DelRio quamvis ipse aliter sentiat *in Append. 2. lib. 5. qu. 1. concl. 2.* addit in specie etiam de exceptis criminibus Petrum Anchoranum, Alexandrum, Cravettam, Corneum, Felinum. Et horum opinionem probabat etiam amicus ille Geehausii, Vir celeberrimus, cujus Judicio se plurimum alioquin tribuisse profitetur, qui ipsum *per literas admonebat, ne tantum fidei Sagarum depositionibus tribueret. qu. 8. pag. 137.*

IV. In adversum alii, etiam sine aliis Indiciis unius complicis Denuntiationem ad Torturam sufficere judicant. Ex iis Gomezium, Blanchum, (quamvis ipse aliter sentiens) adducit Farinacius *lib. 1. tit. 5. qu. 43. num. 154.* Petrum, Cynum, Angelum, Butrio, Immolam, Abbatem, Gandinum, Bonifacium, Vitallinum, Guidonem de Susaria, Ambrosium de Bononia, Scotum, Placam, *ex Consiliis Patavino & Bononiensi*, quæ MSSta ex communicatione Ducis Bavariæ habebat *d. app. qu. 1. concl. 1.* addit DelRio: & ex Patavino Peregrini consilio etiam Gœhausen *qu. 7.* subjuncta *Processui Iuridico contra Sagas.* Quibus adjungit Binsfeld *de Confess. Malef. Concl. 3.* ex relatione Alexandri *in Cons. 89. lib. 3.* Paulum de Leazaris. Alii, si duo complices vel plures socium delicti incusaverint, etiam citra alia adminicula sufficiens ad Torturam indicium esse existimant. Ita Facultas Juridica Coloniensis *in Consilio inter Cothmannian. 30. edito*, ubi *num. 186. Et si*, ajunt, *controversum valde sit apud Dd. utrum Denunciatio plurium sociorum criminis, per se efficiat præstetve sufficiens indicium ad Torturam, aliis adminiculis non concurrentibus: animadvertimus tamen frequentiori Dd. calculo, tam legendo, quam consulendo, quin & judicando, comprobatum esse, sufficiens indicium ad Torturam exhibere, duorum pluriumve sociorum criminis Denuntiationem.* Utque rem probent subjiciunt ibi triginta diversos Dd. è quibus Farinacius, Franciscus de Peguera, Binsfeld, Bonacossa, illam communem ajunt, ac confirmatam duobus casibus in Curia Burdegalensi scribit Boërius *Decis. 310. num. 5. & 7.* & in Parlamento Parisiensi Joh. Papon. *libr. Rerum Iudic. 22. tit. 13. arrest. 2. & 3.* Idem de Ducatu Mediolanensi & Regno Neapolitano ex aliis Gœhausen *Quæst. 9. subjuncta Processui ipsius.* Similiter Berlich. *p. 4. concl. 4. num. 116.* Eandem etiam sequitur Valentia *Tom. 3. Disp. 6. qu. 13. punct. 4. §. 2. & 3.* Gœhausen *d. qu. 9.* Friburgenses, Patavini & Ingolstadienses allegati à DelRio *d. Append. 2. qu. 1. concl. 2.* Ubi tamen sub finem ejus Quæstionis *concl. ult.* eam sententiam limitat, ut vera sit, *si ex verosimilibus conjecturis & numero testium, vel ex qualitate deponentium, vel ex personis eorum contra quos deponunt, præsumantur nominantes falsum non dicere*, quam Collegio Patavino limitationem ex *cap. in fidei.* & *c. accusatus. §. licet de Hæreticis in sexto*, & adductis Authoribus nonnullis, adscribit; & huc reduci posse conditiones requisitas à Binsfeldio judicat. Ipse autem has à Friburgensium Facultate requisitas conditiones

re-

referт, 1. *Vt in Denuntiatione constanter perseverent*, 2. *Pœnitentes ad indicium accedant*, 3. *Cum contritione moriantur*, 4. *Vt nulla mendacii, aut odii, aut inimicitiarum sit suspicio.* Gœhausen vero ita sententiam hanc moderatur: 1. *Vt Denuntiationes facta sint in Tortura*, 2. *Vt Denuntiantes nihil ira, vel rancoris habeant, vel odii cum Denuntiatio*, 3. *Vt ad minimum tres correi eandem personam nominent, ac denuntient*, ex DelRio *cap. 41.* & sane ibi DelRio tres requirit ex consuetudine; quamvis de Jure addat, duos sufficere. 4. *Vt certa scientia causam addant: veluti quod persona nominata Magiam illas docuerit, aut cum illis venena miscuerit.* Quæ postquam requisita enumerasset, disputat. *Non ideo se quæstionis statum invertere, non esse enim hæc adminicula seu indicia alia, qua excluserit, sed nudas solum limitationes & circumstantias.*

V. Alii plurium Denuntiationes sufficere existimant ad Condemnationem. Hujus sane opinionis autores faciunt ex DelRio & Farinacio Gœhausen *qu. 8.* & Tannerus *Tom. 3. Theologia Scholastica Disp. 4. qu. 5. dub. 2.* Ant. Gomezium, *Tom. 3. Variar. Resolut. Rubrica de Probat. delict. num. 18.* Ludovicum Pegueram, *Decis. Crim. 5. num. 18.* ac Castrensem, Decianum, & Aimonem, Cynum, Panormitanum, ac Lessium *de Iustitia & Iure lib. 2. cap. 30. num. 39.* qui, *Depositio*, ait, *in hujusmodi exceptis criminibus, non solum est sufficiens indicium ad Torturam; sed etiam esse semiplenam probationem, & accedente alio socio, qui idem deponat, esse plenam probationem, & posse reum condemnari*, addit. Paulus Laymann, è societate Jesu, *in Theol. Morali, lib. 3. Tract. 6. cap. 5. §. unico. de Sagis, num. 27.* fatetur quidem in causa hæreseos ex Testimonio plurium sociorum aliquando hæreticum condemnari posse, in Magia autem, nonnihil aliter sentit. *Verum*, ait, *quod attinet ad crimen Sagarum seu Maleficarum, alia difficultas non modica se offert. Nam, ut testimonia, seu depositiones plurium ad condemnationem hominis non confessi sufficiant, debent ii esse contestes, id est, testificari de eodem facto particulari, sicuti supra ex communi docui. Atqui existimo, vix unquam accidere, ut decem, aut duodecim Saga in eandem personam denuntiando consentientes, de eodem particulari facto contestentur. Aut enim confessa, & de sociis interrogata, id solum dicunt, Titiam quoque Maleficam esse: cujusmodi tamen Denuntiationes, nisi particularium factorum, indiciis specificentur, nihil aliud generare possunt, quam infamiam commissi criminis, qua si sola sit, parum probat. Accedit hoc loco, quod Malefica interrogata de sociis interdum*

terdum aliquas prodant, non quia eas vere tales esse sciant, sed quia propter earundem in hoc genere infamiam, vel antecedentem Capturam, tales esse suspicantur. Sin vero ulterius examinata specialia facta denuntient, vix accidet, ut multa in eodem particulari consentiant, sed una dicet, se ante tres annos: altera se ante duos annos Titiam in conventu Sagarum, ac dæmonum vidisse; Tertia se eandem sociam habuisse in creanda tempestate; quarta, se sociam habuisse in alio Magiæ genere Cujusmodi Denuntiationes infamium personarum, quantumvis multiplicatas, si sola sint, & non aliis gravioribus indiciis, aut testimoniis confirmata, arbitror ad condemnatoriam sententiam haud sufficere.

VI. In Tractatu Germanico, qui inscribitur, Processus Juridicus contra Sagas, quemque Anno 1629. Aschaffnaburgi primum sub Pauli Laymanni nomine, typis descripsit Quirinus Botzer, & deinceps Anno 1630. non addito Autoris nomine, edidit Rintelii Gœhausen, ac notis illustravit (unde passim vulgo Gœhausii esse creditur) *tit. 2. p. 17.* edit: Aschaffnaburgensis, & 63. Gœhausianæ, de Denuntiationibus duorum & plurium, an ad Torturam sufficiant, cum recitasset antea Doctores nonnullos id affirmantes, subjungit: Der vorigen Autoren Lehr aber / wie wol sie von vielen ist observiret, und bißweilen angenommen und practiciret worden / ist sehr scharff / und nicht fast sicher in diesem Handel. Erstlich / weil diese Leut und Complices infames sind / an Gott meinaydig / und deßwegen fast alle Treu und Glauben verlohren haben. Zu deme / weil ihre Zusammenkunfften und Handlungen / bey welchen sie einander sehen / im Finstern / und mehrerstheils in der Nacht gehalten werden. Dann auch / weil die arglistige und falsche Geister / damit sie die Obrigkeit und Richter / und die Zauberey-Verwandten selbsten / perplex und irrig machen; pflegen offt per Præstigias und blinde Repræsentationes oder Vorstellungen ihrer Mitgenossen / die Sach mit sonderem Fleiß dunckel zu machen. Daß also ihrer etliche / so im Handel etwas schlechter / oder weniger dabey gewesen / kaum recht außsagen können / wie oder was Gestalt sie ihre Mitgespielen gesehen haben / welches wol in acht zu nehmen ist. Mox tamen iterum hanc sententiam *tit. 4. seq.* improbat, ut nisi sibi aperte contradixisse Laymannum velimus, utrumque scribere non potuerit. Sed dubio huic removendo, satis est consulere primam editionem Processus hujus Germanicam, ubi (quod in secunda incuria editoris, vel typographi omissum) addit typographus

graphus, *addita esse Laymanni operi in dicto Tractatu alia etiam quædam*; ut prior quidem hæc sententia Laymanni, posterior alterius esse videatur.

VII. Dn. Joh. Otto Tabor, consummatissimæ prudentiæ & eruditionis JCtus, *Tractatu de Confrontatione p. 102. & seqq.* haud dubie plura circa hoc negotium vidit, quam quisquam alius. Postquam enim paucis Cothmanni, Reinkingii, Boërii, Gœhausii opiniones attigisset, *th. 3. Missis*, ait, *illis opinionibus, existimamus longe accuratius de hoc negotio cogitasse Autores & Consultatores. Const. Carolinæ Art. 31. Thesi 16.* Denuntiationem etiam reliquis, præter indicia, requisitis instructam, tantum proficere ad Inquisitionem, exigendam Responsionem, & Confrontationem vult, non vero statim ad Torturam; cui tum demum locum relinquit si ex Inquisitione, Responsionibus & Confrontationibus fortiora Indicia emergant, in quam rem vide ab eo disputata *d. th. 16.* Plures etiam diversas sententias, si id temporis ratio admitteret, addere nobis integrum esset; sed sunt illæ vel levioris momenti, vel ideo omissæ, ne necessaria repetitione in resolutione difficultatis hujus, Lectori afferant fastidium.

VIII. Videtur autem in universum de toto hoc negotio vix quicquam definiri posse, quod Denuntiatio non uno eodemque modo accipiatur & consideranda sit. Est enim quædam Denuntiatio Sagarum quam simplicem vocabimus; quâ ipsæ, nulla adhibita Tortura, nec observatis requisitis Ordinat. Carolinæ, alias nominant. Est alia ubi Tortura, huic simplici accedit, deficientibus interim requisitis nonnullis. Est ubi simplici Denuntiationi, Tortura & reliqua requisita adsunt. Omnes autem vel unius sunt vel plurium: quibus singulis necessaria per partes Inquisitione lucem afferre Denuntiationi huic tentabimus. Ubi primum evicerimus, ex nulla earum, mortis pœnam infligi reo, ex Juris ratione posse.

IX. Id primum Jure nostro certum existimamus, quocunque sensu sumtam Denuntiationem, vel unius, vel plurium sociorum criminis non sufficere ad condemnationem, nisi alioquin necessariis argumentis vel legitima confessione, aliquis Criminis convincatur. Quod probat (contra Autores supra *th. 5.* adductos, & Bodinum *lib. 4. dæm. c. 2. & 4.*) *l. 5. pr. D. de pœnis. l. 25. C. de Probat. c. sciant. II. qu. 8. c. literas. 14. X. de præsumt. Art. 22. Ordin Crim.* ubi Imperator: Es ist

 auch

auch zu mercken / daß niemand auff einige Anzeigung / Argwohn / Warzeichen oder Verdacht / endlich zu Peinlicher Frage soll verurtheilet werden / sondern &c. ubi vide erudita monita Stephani. Sed & rationibus illud probari evidenter potest. Non sufficiunt enim Testimonia ad Condemnationem in Capitalibus causis, qualia hæc sunt, contra quæ justa est exceptio. Requiruntur enim ibi omni Jure, Naturali, Gentium, & Civili, ad Condemnandum probationes luce meridiana clariores. Neq; enim multitudine defectus illi suppleri possunt, quod nonnullos ex generali illo brocardico, *Ex multiplicatis indiciis debilibus, resultare indicia indubitata*, colligere ait DelRio, *lib. 5. sect. 5. vers. quarto*, longe enim rectius ibi respondet: *Quantumvis nunquam qua natura sua sunt dubia, possint rem facere indubitatam, ut nec multa agra unum sanum, nec multa non alba, unum album, nec multa tepida, unum calidum: quando res non sunt subordinatæ ad unum finem natura sua, sicut una depositio non subordinatur alteri.* Unde haud immerito, *Totum illud*, ait, *nihil fundamenti habet nisi præsumtionem. Præterea quis neget, quamvis rarum id fit, fieri tamen nonnunquam posse, ut uno casu plura concurrant* Indi*cia ad crimen non verum, quam ad verum? Esto sit probatio criminis admodum laboriosa, progrediatur hic ergo ad Torturam: si ad necem insontis extendis, nonne durus & sævus merito dicare? sit crimen atrox natura: quid tum, si revera non commisit? sic aliqui noxii elabentur: præstat decem elabi, quam unum innoxium condemnari. Si tortus fuit innoxius, potest ei solatii aliquid impendi: si damnatus & necatus, quod tum mortuo prabeas cataplasma*: Sed & hæc sententia, quamvis aliter existimet DelRio *d. l.* hodie saltem in foro Protestantium pariter, & Pontificorum, communius obtinet & praxi observatur: Pro qua vide Salicetum, Baldum, Jasonem, Lanfrancum, Chassanæum, Marsilium, Clarum, Felinum, Angelum, Brunum, Præjudicia Senatus Neapolitani, & Curiæ Parisiensis relata apud Binsfeld. *pag. 340.* Quibus adde Farinacium *Praxi & Theor. Crim. qu. 43. num. 75.* Gœhausen *qu. 8. integra*: ubi satis verbose, ipse sibi fundamenta adversantis partis, quæ confutet, fingit.

X. De Simplici unius Sagæ Denuntiatione, eam ad Torturam minime idoneam esse existimamus. Atque hic quidem nemo facile dissenserit. Petrus enim, Cynus, Angelus, JCti Patavini *inter Consilia Peregrini poster. edit. Cons. 2. num. 2.* & plures quos DelRio *lib. 5.*

lib. 5. app. 2. qu. 1. adducit, quique unius Denuntiationem sufficere ad Torturam dicunt, ita negotium explicant, ut Torturam accedere velint, & requisita etiam alia: Non enim est ad Torturam perveniendum, absque legitimis Indiciis, *l. 1. pr. D. de Quæst. l. 8. §. 1. C. de Quæst.* Paul. *5. sent. 14. §. 1. Art. 20. Ordin. Carol.* legitimi autem Indicii locum unius socii criminis Denuntiatio non explet, *l. 20. D. de Quæstion.* Cum is sit infamis, infames autem in Capitalibus jure testes esse non possint, *l. 3. §. 5. D. de Testibus. Art. 66. ibi:* genugſame Zeugen ſeynd/die unverleumbdet. *Ord. Carol. ibique Interpr.* Matth. *de Iudiciis Disp. 9. th. 12. 13. & 14.* Dn. Struvius *ad tit. de Testibus th. 38.* Quod etiam in exceptis verum esse, monent ex *l. sicuti. 4. C. de quæstion.* allegati Dd. plures apud DelRio *lib. 5. app. 2. qu. 1.* & Patavinos Dd. *Consil. num. 3. & 4.* Sed & ex iisdem argumentis omnibus, hæc Denunciatio unius evertitur, quibus sequentibus thesibus alias, quas rejicimus Denuntiationes, improbamus. Sed nec ad Capturam suffecerit, unius hujusmodi Denuntiatio, per ea, quæ monuimus *cap. 3.* post Castro Palao imprimis, & plures alios, ibi adductos; Quod & recte, & ex juris ratione statuit Gœhausen *qu. 7.* ubi, *Sua derem*, ait, *Iudici, ut diligenter hoc in casu circumstantias personarum nominatarum consideret, ne temere ex ejusmodi unius Denuntiatione, statim vel absentem nominatum citari, vel præsentem capi jubeat.* Rationem addit *in notis ad tit. 1. lit. D. Quando*, ait, *Captura in hoc crimine damnum est irreparabile, quæ hoc casu existimationem hominis illæsam esse non patitur.* Cui adjicit alterum, *Quod captis mulieribus Maleficii delatis, siquidem exinde nulla deprehendantur Indicia, ad Torturam legitime sufficientia, ideoque carcer relaxetur, eadem non solum ad nocendum magis irritentur, ac ad graviora quævis animentur, instigante generis humani hoste Satana. Sed etiam reliquæ ejusdem farinæ, criminisque conscia vetulæ, istiusmodi exemplo multo indies ad Veneficia propensiores, atque ad scelera perpetranda tum securiores, tum alacriores fiant, impunitatem malorum quasi præsagientes.* Et *d. qu. 7.* caute monet, *Ne judex alioquin bona fama & integra vita hominem probro afficiat, quod ob universale quoddam odium, quo Sagæ erga genus humanum, tenentur, cupiuntque nocere modis quibus possunt omnibus, facile fieri posset, quod periculum in aliis criminibus exceptis non adeo metuendum. Non enim quia v. g. aliquis hæreticus est, aut reus læsæ Majestatis ideo præsumitur universali quodam odio genus humanum prosequi, unde & his im-*

casibus Denuntiationi complicum plus fidei jure tribuitur, quam illo. Quin ne ad transmittendam reo Inquisitionem quidem, vel ad eum citandum pro delicto satis fuerit hujusmodi Denuntiatio, Gœhausen *dictis locis*, ibique allegati DelRio, Damhauder. Paulus de Castro.

XI. Quod si etiam plures sint Sagæ, quæ simplici Denunciatione, hoc est extra Torturam & sine requisitis *Art. 31.* facta, nominaverint aliam, ne sic quidem illæ ad Torturam nominato irrogandam suffecerint. Quod patet ex *Art. 23. Ord. Carol.* Ein jeder genugsame Anzeigung / darauff man peinlich fragen mag / soll mit zweyen guten Zeugen bewisen werden. *&* *Art. 30.* So einer etliche Umbstände / Warzeichen / Anzeigung / Argwohn oder Verdacht beweisen will / das soll er zum allerwenigsten / mit zweyen guten / tauglichen / unverwerfflichen Zeugen thun. Manz. *ad d. Art. num. 8. & seqq.* Unde testes, qui complices delicti, & de se confessi, vel convicti sunt, non sufficiunt; Et requirit insuper Ordinatio Carolina *Art. 31.* varia ad sociorum criminis nominationem, ut ejus ratione Torturæ haberi possit ratio, in principio ibi: Ist eine Argwöhnigkeit wider den Besagten / so fern bey solcher Besagung nachfolgende Umbstände und Ding gehalten und erfunden werden / &c.

XII. Quid? quod etiam Torturam, ut valeat Denuntiatio, necessario requirunt non exiguo numero Dd. In quam sententiam adduci posse videntur *l. 21. §. 2. D. de Testibus. l. 13. C. eod. l. 1. C. de falsa mon. Nov. 90. cap. 1, c. 1. c. illi V. qu. 5. Ord. Carol. Art. 31.* ibi: in der Marter. Quamvis enim non imperative aut dispositive verba concepta sint, quod recte animadv. Dn. Tabor *de Confrontat. p. 4. c. 2. n. 9. in fine.* ut sui oblitus sit DelRio, qui *lib. 5. sect. 3.* Carolinam Sanctionem expresse requirere scribit Torturam: tamen verba illa supponere quæstionem, non immerito fortassis visa sunt Interpretibus: vide post alios Manzium. Nec sane omni ratione destituitur, qui Torturam hic requirit. Præsumptio enim quod infamis sua sponte non sit dicturus veritatem, plusquam juris positivi esse videtur, utpote orta ex naturali quadam conclusione, quam quivis fere colligit, *malos nisi malo coactus officium suum non facere, vel Iustitiæ favere.* Atqui ideo saltem communior est hæc sententia, opposita Simancæ & aliorum: quam & communem appellat Binsfeld. & pro qua 24. Dd. adducit Farinacius *d. Tract lib. 1. tit. 5 qu. 43. n. 134.* vide & Gœhausen *qu. 9. pag 165.* Manzium *ad Art. 31. num. 15.* Addunt alii vulgatum: Infamem omnem, antequam infamiam purgarit, in crimini-

minibus his ad Testimonium non admitti, atque purgationem illam fieri per Torturam, Binsfeld. *de Confeß. Malef. Membr. 2. concl. 5.* & ibi alleg. Dd. plurimi. Et Ordin. Crim. Bavarica, *part. 3. Art. 14.* ibi: Wie wol/ ait, ein übelthäter auff seine eigene übelthat / anders und öffters nicht soll peinlich gefragt werden / dann wie in vorhergehendem Articul geordnet ist / so kan doch derselbe sonderbar und allein auff die Gesellschafft/ Helffer/ Rath und Befehlichgeber peinlich gefragt werden/ als ein Zeug/ und ist solche sonderbare Frage und Tortur unter die Zahl der andern Torturen nicht zu rechnen / doch soll der Richter ihme außtrücklich anzeigen / daß diese peinliche Frage / allein der Gesellschafft halben/ fürgenommen werde. Es soll auch dieselbe bescheiden / und nicht zu hart seyn. In Praxi tamen, non esse necessarium, ut confitens actu tractus sit ad Torturam, modo metu tormentorum confiteatur, cum paria sint, confiteri in tormentis & metu tormentorum, post plures allegatos tradit Binsfeld. *d. l.* Cæterum nec sufficere quidem hujusmodi plurium Denunciationem simplicem ad Capturam, vel Citationem existimamus, quod eædem, quas in unius Denuntiatione adduximus, rationes, ne hic quidem desint.

XIII. Ad illam pervenimus Denuntiationem Complicum, cui accessit Tortura, vel quæ in Tortura, ut nostri loquuntur, facta est. Jure quidem Civili, ut is, qui de se confessus est, in caput alterius torqueatur, permissum non est, *l. 16. §. 1. D. de Quæst. l. 11. C. de Testib. l. f. C. de accusat.* ne alienam salutem in dubium deducat, qui de sua desperat, & quod compertum sit, reos sæpe imputando aliis crimina subsidium sperare, cum solatium miseris sit, malorum habere socios: ac quod confitendo crimen, se faciat infamem, vide Manz. *ad Art. 31.* Quod ipsum etiam Jure Canonico ita obtinere, ex *c. 1. X. de Confeßis, c. 10. X. de testibus. c. nemini, XXV. qu. 3.* liquet. Farinac. & apud ipsum Dd. plurimi, *lib. 1. tit. 5. qu. 42.* Dn. Tabor. *de Confront. p. 2. th. 13.* Binsfeld. *Membr. 2. p. 264.* & ab ipso adducti. Cæterum quod Civili & Canonico Jure hac in parte definitum est, moribus nostris non observari apud Farinacium *d. qu. num. 123.* scribit Gandinus, Bonacossa & Vulpellus: ubi notam ex consuetudine Generali totius Italiæ fieri interrogationem in quocunque casu, & ex Dominico Soto eam esse fere ubique. Quod de Germania etiam testatur Bayerische Peinliche Malefitz-Ordnung. *Art. 12. p. 3.* ibi: In den übelthaten / da vermuthlich einer

Mit-

Mithelffer gehabt/oder andere auch darinn behafftet seyn/mag man/wann der Gefangene seine eigene Mißhandlung allbereit bekant hat/auff die Gesellen/Helffer und Mitverwandten wol fragen/ und solches ist fast der gemeine Gebrauch in Teutschland. Confer Manzium *ad Art. 31. num. 6.* Atque idem etiam Gotofr. *ad l. ult. C. de accusat.* ac post Damhauder. & Clarum *lib. 5. §. fin. qu. 21. num. 3. in fine*, etiam ex consuetudinibus Ultrajectinis probat Grœnewegen *Tract. de LL. abrogatis, ad d. l. ult. C. de Accus.* Quamvis consuetudinem hanc, ut Generalem, minime, allegato à Grœnewegio loco, admittat Clarus, Is enim diserte ibi, *Sed hac*, ait, *consuetudo torquendi* (*nempe in quovis casu socios criminis*) *de sociis non servatur.* & refutat ejus generalitatem etiam *d. l.* pluribus Farinacius, *num 124.* qui etiam Romæ Jus commune hodieque observari, & de Jure servari debere, scribit.

XIV. Quicquid tamen de consuetudine hac sit, communi Dd. calculo excipiuntur à Juris Civilis & Canonici regula hac, Crimina, quæ vocant, Excepta. Sunt autem illa, *quæ ob singularem enormitatem & pernitiem, adversus bonum commune, in plerisque rebus à communi modo procedendi specialiter in judicio excipiuntur*, ut recte Tannerus *Tom. 3. Disp. 4. de Iustitia, qu. 5. dub. 1.* Confer post DelRio, Gœhausen *qu. 16.* Farinac. *qu. 18. num. 60.* quæ enumerata *d. locis* cernere est. Atque in his criminibus esse, ubi etiam de sociis, socii, per quæstiones interrogari possint, ostendunt manifestæ leges vid. *l. 17. de SCto Syllan. l. 29. D. de Pœnis. l. 10. C. de feriis. l. 6. vers. sed & l. ult. D. ad exhibendum. l 1. C. de falsa moneta*, Dn. Tabor, *de Confront. p. 4. c. 2. num. 6.* Quod diserte Imperatores Valent. Theodosius & Arcadius in *l. 9. C. de Malefic. & Mathematicis*, de hoc crimine asserunt, ibi: *Ne facinoris socios publicaret.* Unde hoc delictum inter Excepta reponunt, etiam ratione hujus effectus, Dd. à Binsfeld *in Com. ad d. l.* magno numero & Farinacio *qu. 42. num. 3.* adducti. Quando autem *socius criminis alium socium in Tortura denuntiat, ut illa valeat, non sufficit si reus statim à Tortura dimissus hoc diceret; sed Tortura specialiter adhibenda fuerit, pro confirmatione depositionis, nec sufficeret prima Tortura, in qua reus suum delictum confessus est. Antequam vero specialiter torqueatur, pro confirmatione depositionis illius in Tortura, in qua suum crimen fassus, facta, debet eandem depositionem sponte ratificare, non secus ac ipsam principalem delicti confessionem, postea poterit coram nominato confirmationem suæ confessionis, & ut socios*

socios magis afficiat, *& ut defectum infamiae expurget*, *& ad alios effectus iterum subdi Torturae*, *sed admodum levi*, secundum tradita Farinacii *d. qu. 43. num. 39.* (ubi id Romae ita observari testatur,) & Dd. ab ipso allegatorum, quem sequitur DelRio *lib. 5. sect. 3.* Confer Bayerische Malefitz-Ordnung / *Art. 14. tit. 3.* Nos minime dubitamus, haec Farinacii, DelRio, Vulpelli, & Boërii tradita, non ubique observari, quod ex iis colligere integrum, quae ex Binsfeldio supra attulimus, sufficere hujusmodi Nominationem factam esse metu tormentorum, qualem adfuisse putat, non solum quando actualiter, Tortura adhibetur; sed & quando in locum tormentorum ducitur ad torquendum reus, vel praecedunt minae tormentorum.

XV. Si jam torta sit Denuntians Saga vel Maleficus, unius hujusmodi inditium ad Torturam Denominati non sufficere, expeditum erit argumentis iisdem, quae *th. 10. & 11.* continentur ex *Art. 23. 30. & 31. Ord. Carol.* ubi duo testes, Zwey gute unverwerffliche Zeugen / & deinceps requisita varia alia ex *Art. 31.* requiruntur, quae hic non adesse omnia, hoc casu, de quo modo quaerimus, supponimus. Accedit praesumtum illud odium, quod Sagae adversus quoslibet, animo fixum, gerere censentur, de quo recte Gœhausen *qu. 8. p. 143. Vix asserere se posse*, ait, *Torturam per se solam valere ad inclinandum Malefica animum*, *ut nocentes solum*, *non etiam innocentes denuntiet*: Praeter alios plures confer Tannerum *Tom. 3. Disp. 4 de Iustitia*, *qu. 5. dub. 2.* ac Anonymum Theologum & JCtum celeberrimum Westphaliae, (ut illum appellat Meyfartus) in *Cautione Criminali dub. 44. rat. 7.* Atque quod unius Sagae Denuntiatio hujusmodi, quantumvis per Torturam confirmata, absque aliis inditiis nunquam sufficiat ad torquendam personam Denuntiatam, defendit etiam Gœhausen *qu. 7. p. 120.* ubi hanc communem esse sententiam post Farinacium, Clarum, Menochium, Bertazolum, JCtos Patavinos, Bononienses, Ingolstadienses & Friburgenses, omnes à Maximiliano, Bavariae Duce, Anno 1602. consultos, docet. Sed nec ad Capturam, vel Inquisitionem formandam, contra Nominatum, ut Inquisitio Nominato transmittatur, ut personaliter is compareat, ex observatis *th. 10. hoc cap.* & iis, quae *cap 3.* notata sunt, apparet. Licet enim Denuntiationem unius socii etiam prodesse ad Inquisitionem hujusmodi & Capturam, secundum communem sententiam ex Boërio, Saliceto, Claro, Bossio, Menochio scripserit DelRio *in App. 2. lib. 5. qu. 1. vers. ista*

L *con-*

conclusio est contra multos. Id tamen ex inspectis Dd. & ipsius DelRio mente, non de alia, quam suis requisitis munita, accipiendum, facile ostendi potest.

XVI. Quod si duo vel plures sint, in Tortura socium criminis Denuntiantes, deficientibus tamen adhuc requisitis *Art. 31.* nec sic quidem Denuntians ad Torturam rapietur; Non solum ex *Art. 31.* dispositione, sed etiam ex verbis *Art. 23.* ibi: soll mit zweyen guten Zeugen. & *Art. 39.* zum allerwenigsten mit zweyen guten / unverwerfflichen Zeugen. De complicibus autem delicti ipse DelRio *lib. 5. sect. 3. §. sed quadam: Minus fidei meretur istorum testimonium, quam virorum bonorum.* Et Binsfeld. *Membr. 2. concl. 2. Certum esse*, ait, *quod Maleficis de se confessis, non habeatur tanta fides quanta hominibus integræ famæ, opinionis & vitæ, quo in asserto omnes convenire,* inquit: Ut taceam non deesse qui Tortura infamiam abstergi negent: Ex iis Autor Cautionis Criminalis *Dub. 44. Rat. 5. Non sat,* scribit, *intelligo, quo tandem modo Tortura infamiam abstergat, nam quicquid, id est, ex quo cuiquam infamia adhæret, id, utique non annihilatur per Torturam, ergo consequenter nec infamia: exempli gratia, infamis Saga est, hoc ipso seu ex ea causa, quia Saga esse deprehensa ac confessa est. An cum torquetur desinit esse Saga? non desinit: nec desinit igitur adhuc infamis esse, manente enim causa manet effectus: Pretiosa alioqui purgatio, si sic facile Tortura quamlibet infamiam purgare posset: Unde vereor, ut commune hoc Iurisperitorum effatum non satis subsistat, dum aliter instruar. Simanchas certe ait hujus sententiæ autores sine ratione & lege loqui.* Unde esse videtur, quod alicubi DelRio *in Append. 2. qu. 1. vers. ista conclusio*: inter singularia jura, quæ circa Processum hujus delicti obtinent, id quoque recenseat, quod infames testes admittantur, adversus hujus criminis reos, quod ex *l. 7. D. ad L. Iul. Maj.* & *c. in fide. de Hæreticis in sexto* probare etiam conatur: Adde his, quæ thesi præcedenti notavimus, & hic repetita, fortius quod scripsimus, probant.

XVII. Capturæ quoque, ac Citationi Personali, transmissa Nominato Inquisitione, locum nullum hoc casu facimus, tum ex requisitis in *c. 3.* commemoratis, tum quod præsupposito, ut facimus adhuc, requisitorum *Art. 31.* defectu, tortura ratione hujus Denuntiationis, utpote contra Constitutionem Carolinam facta, irrita, ac ideo effectus nullius fuerit, in ea facta, contra Denominatum, confessio, arg. *Art. 20.* juncti cum

Art. 21.

Art. 21. l. 5. C. de Legibus. vid. Bernhard. Zieritz. ad *Art. 20.* Facultas Juridica Tubingensis in Responso ad Carolum Marchionem apud Thummium *p. 82.* ibi: *Sin vero non nisi occasione ejusmodi confeßionis, de Nominata persona per Iudices cogitetur, quod alias abscendente illa confeßione seu indicatione non fieret: tunc hoc nec quidem ad incarcerationem satis esset.* Autores plures habes in capitis principio *Th. 2.*

XVIII. Pervenimus tandem ad illam Denuntiationem, quæ simplici, Torturam & requisita *Art. 31.* addita habet. Qua de re, ut tanto melius lectori constare possit, interdum Articulum subjicimus: So ein überwundener Mißthäter/ der in seiner Missethat Helffer gehabt/ iemand in der Gefängnuß besagt/ der ihm zu seinen geübten/ erfundenen Missethaten geholffen habe/ ist auch eine Argwöhnigkeit wider den Besagten/ so fern bey solcher Besagung nachfolgende Umbstände und Ding gehalten/ und erfunden werden. 1. Daß dem Sager/ die beklagte (ita omnes libri habent: intelligitur autem generalius besagte/ ut vult Dn. Tabor *de Confront. p. 4. cap. 2 th. 9.*) Person/ in der Marter mit Namen nicht fürgehalten/ und also auff dieselbe Person sonderlich nicht gefragt/ oder gemartert worden sey/ sondern/ daß er in gemein gefragt/ wer ihm zu seinen Missethaten geholffen/ den Besagten von ihm selbst bedacht und benahmt habe. 2. Gebühret sich/ daß derselbige Sager gar eigentlich gefragt werde/ wie/ und wann ihm der Besagte geholffen/ und was Gesellschafft er mit ihm gehabt habe/ und in solchem/ soll man den Sager fragen/ aller möglicher und nottürfftiger Umbstände/ die nach Gelegenheit und Gestalt ieder Sach allerbest zu nachfolgender Erfindung der Warheit/ dienstlich seyn mögen/ die allhie nicht alle beschrieben werden/ aber ein ieder fleissiger und Verständiger selbst bedencken kan. 3. Gebühret sich zu erkunden/ ob der Sager in sonderer Feindschafft/ Unwillen oder Widerwärtigkeit mit dem Versagten stehe; Dann wo solche Feindschafft/ Unwillen oder Widerwärtigkeit offentlich wäre/ oder erkundiget würde/ so wäre dem Sager solcher Sag/ wider den Besagten/ nicht zu glauben/ er zeuge dann deßhalb sonst so glaubliche/ redliche Ursach und Warzeichen an/ die man auch in Erkundigung erfünde/ die eine redliche Anzeigung machen. 4. Daß die besagte Person also argwöhnlich sey/ daß man sich/ der besagten Missethat/ zu ihr versehen möge. 5. So soll der Sager/ auff der Besagung/ beständig verbleiben. Jedoch haben etliche Beichtvätter ein Mißbrauch/ daß sie die Armen in der Beicht unterwei-

sen / ihre Sag / so sie mit Warheit gethan haben/am letzten zu widerruffen. Das soll man / so viel es geseyn kan/ bey den Beichtvättern fürkommen/ dann niemand geziemt wider den gemeinen Nutz / den übelthätern ihre Boßheit decken zu helffen / die den unschuldigen Menschen zu Nachtheil kommen mag. Wo aber der Sager/seine Besagung oder Dargeben/ am letzten widerrufft / die er doch vor mit guten erzehlten Umbständen gethan hätte / und geacht möchte werden / er wolte seinen Helffern damit zu gut handlen/ oder daß er vielleicht/ deß durch seinen Beichtvatter/ als obgemeldt ist/unterwisen wäre: Alsdann muß man ansehen deß Sagers angezeigte und andere erkundigte Umbstände / und darauß ermessen / ob die Versagung eine redliche Anzeigung der Missethat gebe/ oder nicht. Und in solchen ist sonderlich auch ein Auffsehens zu haben / und zu erfahren / den guten oder bösen Stand und Leumuth deß Versagten/und was Gemeinschafft/oder Gesellschafft er mit dem Versager gehabt habe. Vide & ejusdem apud Remum Paraphrasin. Et reliqua articuli quidem satis manifesta sunt, id vero, quod vers. Zum andern / requiritur præcipue hactenus difficultatis esse nobis videtur. Quare ex usu fuerit præmissis reliquis facilioribus, & hoc difficilius requisitum hic nonnihil attentius explicare, cum hic Articulus reliquis accuratius, ut optime Dn. Tabor monet, hoc Denuntiationis negotium expediat.

XIX. Loquitur Ordinatio de convictis ein überwundener Mißthäter. Rubrica edit: Stephani & aliorum addit, confessum de se: ac ita accipiunt Interpp. & Praxis, vide etiam Dn. Taborem *d. l. n. 3.* qui auxiliatorem habuerit, der in seiner Missethat Helffer gehabt / & in carcere aliquem denuntiat, ibi: iemand in der Gefängnuß besagt / quo verbo excludit temerariam Denuntiationem in compitis & circulis optime iterum observat Dn. Tabor *d. l. c. 2. n 3.* Et hæc quidem ratione Denuntiantis. Ratione Denuntiati autem, ut tanquam socius criminis jam comperti denuntietur, ibi: Der ihm zu seiner geübten erfundenen Missethat geholffen habe / & qui ea suspicione jam laboret, ut existimari possit delicti reus, der also argwöhnig sey/daß man sich der besagten Missethat zu ihm versehen möge. Remus in Paraphrasi ita reddit: *Vt talis sit socii persona, & iis moribus, quæ de ejusmodi commisso, merito in suspicionem venire poßit.* Ubi jam tales fuerint Denuntiantes & Denuntiati, præterea requirit 1. Imperator, ne quis nomen ejus, qui nominatur, suggesserit, Daß dem Sager die beklagte Person in der Marter mit Namen nicht vorgehalten/

halten / und also auff dieselbe Person sonderlich nicht gefragt / oder gemartert worden sey. Qui enim Quæstionem habiturus est, non debet specialiter interrogare, an Lucius Titius homicidium fecerit, sed generaliter quis id fecerit. Alterum enim magis suggerentis quam requirentis videtur *l. 1. §. 21. D. de Quæst.* Dn. Tabor *d. l. n 9.* Manzius & Interpp. alii. DelRio *lib 5 sect. 3. §. 3.* Clarus *Pract. Crim. lib. 5. §. fin. qu. 21.* 2. Ut præcedat diligens circumstantiarum Inquisitio, de qua prolixius *th. 20. & seq.* 3. Ut Denuntians non sit ex inimicis Denuntiati, daß er nicht in sonderbarer Feindschafft/Unwillen oder Widerwärtigkeit mit dem Besagten stehe. Liquida enim & sincera depositio, à livido pectore frustra speratur *l. 9. D. de his quibus ut indignis. l. 1. §. 24. D. de quæstion.* ubi Ulpianus addit rationem, *fidem quæstioni inimicorum non habendam, quia facile mentiuntur. c. Repelluntur. X. de Accus.* Quæ causa etiam à testimonio repellit inimicos. *Auth. si testis. C. de Testibus.* Dn. Tabor *d. l. n. 12.* Manz. *ad h. Art. vers.* Zum dritten. Berlich. *p. 4. concl. 4. n. 117.* Addit tamen limitationem Articulus *dict. vers.* Zum dritten. Er zeige dann deßhalb sonst so glaubliche/redliche Ursach und Warzeichen an/die man auch in Erkundigung erfünde/ die eine redliche Anzeige machen. De qua vide omnino Dn. Taborem *dict. n. 12.* Quarum requisitum satis explicat Paraphrasis Remi ante adducta, & Gallica: *l'encuse soit d'une telle vie, fame & renommée, qu'il soit bien croyable, qu'il ait commis le delict, dont il est encusé.* Et quæ in eam rem ex Cujacio, Grotio & Autore Apologiæ pour Monſ. de la Motte Haudencour, monet Dn. Tabor *d. l. n. 13.* Quintum est, ut in Denuntiatione constanter perseveret, ibi: Es soll der Sager/auff seine Sag/ beständig verbleiben. Variatio enim suspicionem inducit, vel falsi, vel incerti, *l. 27. D. ad L. Corn. de fals.* At, quid si Denuntians post sententiam in ipso mortis articulo prope rogum Renuntiationem revocet? quod non raro fieri experientia in Bavaria & alibi compertum est. Non valere hujusmodi revocationem defendunt Binsfeld. *de Confess. Malef. arg. l. 3. §. 1. D. ad SCtum Syllan. membr. 2. concl. 5 §. habetur.* DelRio *lib. 5. sect. 5. num. 5.* quam & Facultati Theologicæ & Juridicæ Ingolstadiensi adscribit DelRio *in App. 2. lib. 5. qu. 18. in fine.* In adversum valere eam, & elidi per istam expurgationem prorsus indicia, contra nominatas, existimant Farinacius *d. tr. qu. 46. num. 70.* Bursatus & Marsilius allegati à DelRio in *App.* Follerius *Practica Crim. fol. 659. num. 154.* Eamque securissimam existimarunt Dd. Patavini allegati in Processu de Sagis

Laymanno adscripto, *tit. 9.* Godelmann *lib. 3. de Magia. c. 11.* distinguit, an persona delata sit bonæ famæ & vitæ, nec adsint sufficientia præter eam indicia contra Nominatum, tunc enim huiusmodi revocationem factam in extremis, primam confessionem factam in tortura & Judicio vel extra, elidere: secus si firmæ & indubitatæ præsumptiones contra Delatum adsint. Quam sententiam probat *Art. hujus vers.* Zum fünfften. & ad eum Manzius, Stephanus. Atque id hoc casu tutius esse etiam Gœhausen post Patavinos apud Peregrinum censet *in not. ad tit. 9. de proc. contra Sagas.* Argumenta à DelRio & Binsfeldio allata ex parte satis docte refutat Tannerus, Ingolstadiensis Theologus, *dict. loco dub. 4. assert. 3. & passim.* Qui etiam *dub. 2. num. 34.* notat, hodie aliter arbitrari Ingolstadienses, ac olim in scripto suo de anno 1590. quod tam sæpe adducit DelRio.

XX. De Circumstantiis, *Articulo 31. vers. 2.* requisitis modo, quod imprimis ambiguitate sua multis imposuisse pateat, paulo plenius agendum. Remus Paraphrastes ita reddit: *Deinde, ut index, qui de socio confessus est, exacte respondere sciat, quo modo, ubi & quando, illius socii ope, auxilio, adjutus sit, & in qua societatis pacta coierint, conjurarint, conspirarint. Quod cum compertum fuerit, Is, qui auscultandis quæstionibus præerit, consequenter eodem tenore, alia quæ ad rem pertinebunt, inquiret: quo facti veritas & citissime, & certissime habeatur. Quod cum recte successerit, via ad dijudicationem strata est. Cuncta vero velut præmansum exhibere cibum, regulisque definire, & de singulis quærendi modum præscribere, quorsum opus sit, haud quidem videmus. Difficilia namque & magis ardua enodantes, nonnihil judicantium prudentia fidentes, multa consulto relinquimus.* Diligentissima ergo circumstantiarum Inquisitio hic requiritur, quod & in alioquin fit in *l. 16. §. 1. de Pœnis. l. 38. §. 1. de oper. libert. c. 9. X. de probat.* Earum quatuor recenset Legislator, Wie/ wo/wann / und was Gesellschafft er mit sich gehabt / admissis tamen & aliis, ibi: alle mögliche Umbstände. vide hic omnino Dn. Taborem *d. l. n. 11.* ubi ex Aristotele *3. Eth. 1.* sex illas præcipuas. 1. Quis fecerit. 2. Quid. 3. Circa quid, vel in quo. 4. Quo instrumento. 5. Cujus gratia. 6. Quomodo, recenset. Ex communi vero versiculo:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Septem: Ex Damasceno & Wesenbecio, Alexandro & Innocentio, novem. Ex Piccolominæo decem, & demum ex Bonaventura *in 4. Dist. 16.* du-

dubio 9. has quatuordecim, sequentibus versiculis inclusas recenset:

Aggravat(1)Ordo(2)Locus(3)Persona(4)Scientia(5)Tempus
(6)Ætas(7)Conditio(8)Numerus(9)Mora(10)Copia(11)Causa:
Est (12) Modus in culpa, (13) Status altus (14) Lucta pusilla.

Requiri ergo circumstantiarum hujusmodi expressionem accuratam à Denuntiante patet. Sed an sufficiat illa? an præterea necessum sit ut in commemoratas ab ipso circumstantias, veræne an falsæ sint inquiratur, & quid si veræ repertæ, quid si falsæ, quid si dubiæ sint, vellemus distincte explicatum ab Interpp. DelRio sane & aliquando Binsfeld, ita loquuntur, ut præter circumstantiarum expressionem vix quicquam necessario requirant, vid. DelRio *lib. 5. sect. 3. vers. nempe.* & manifestius in *App. 2. qu. 9.* ubi nec illam expressionem quidem requirere videtur; quærit enim, *Quando fit talis Denuntiatio, quod hæc vel illa persona interfuerit conventibus Sagarum, an requiratur specificatio temporis, vel loci, vel utrum sufficiat Generalis Denuntiatio plurium, absq; hujusmodi circumstantiis ad Inquisitionem & torturam?* & respondet: Non requiri. Addit DelRio ita sensisse Friburgenses & alios *d. quæst.* Atqui si quis huic DelRio assertioni probandæ præter ea, quæ ipse collegit argumenta, sane perquam levia & quædam manifesto falsa, ex Ordinat. Carol. conquirere argumenta velit, is uti possit verbis illis, *Art. hujus, vers.* Zum dritten: ubi deficiente uno requisito, & posita Denuntiantis inimicitia demum, requiritur, Er zeige dann dasselbe sonsten / so glaubliche / redliche Ursach und Warzeichen an / die man auch in Erkundigung erfünde / die eine redliche Anzeigung machen. Unde fortassis existimare quis queat, concludi ergo in aliis casibus rem se aliter habere, *arg. l. 12. D. ibique Dd. de Iudiciis.* & similium.

XXI. Cæterum non expressionem solam hanc; sed etiam Inquisitionem; & de iis quæ factam Inquisitionem sequuntur, Indicia, vel Nulla, vel Certa, vel Dubia, requirimus, cum ipsa, ut existimamus, Ordin. Carolina, Legibus Justinianeis, sana ratione, & Dd. melioris notæ. In Ordin. enim Art. nostro hæc leguntur in fine principii: Sofern bey solcher Besagung nachfolgende Dinge und Umbstände gehalten und erfunden werden / & in ipso §. nostro. Zum andern / ibi: Man soll den Sager fragen aller möglicher und nottürfftiger Umbstände / die nach Gelegenheit und Gestalt ieder Sach allerbest zu nachfolgender Erfindung der Warheit dienstlich seyn mögen. Confer *Art. 6. & seqq.*

Art. 20. Ord. Car. Idque consentit 1. cum *l. pr. &* §. *17. l. 18.* §. *in ea causa, l. ult. D. de Quæstion. l. 3. 8. C. eodem. l. 17. in fin. C. ad L. Corn. de Fals.* Et 2. cum ratione. Quam enim fuerit absurdum propter circumstantiæ Nominationem, quam requirit Constitutio, etiamsi scias & compereris illam falsam, vel saltem dubiam, damnare ad Torturam aliquem, ex defectu circumstantiæ hujus, ab homine mendace, vel dubiæ adhuc fidei, vel innoxium, vel saltem non legitime gravatum. Imprimis in hoc crimine, ubi circumstantias falsas sæpius produnt Sagæ, ut experientia probat, & prodere necessum habent, quia aliquando ipsis repræsentantur, qui in conventibus Satanicis non adsunt: vide id contra Binsfeld. rationibus pluribus & experientia probantem Tannerum *Tom. 1. Disp. 5. de Angel. Quæst. 5. dub. 3.* Wierium *cap. 10. de Lamiis, & præc. & seqq.* Autorem Cautionis Crim. *dubio imprimis 47. & passim.* Aliquando nec ipsæ adsunt, sed per somnum falsas imagines vident. Porta *lib. 2. Magiæ Nat. c. 26.* Wierius *lib. 3. de præstig. c. 17.* Ac inde esse videtur, quod tam multa falsa, adeo obstinate tamen, ut vera, singulæ aliquando Sagæ confitentur. Memorat Tannerus *Tom. 3. Disp. 4. de Iust. qu. 5. dub. 2. num. 42. In quadam civitate ad Rhenum non ita pridem accidisse, quod & certa relatione ad Facultatem Iuridicam Ingolstadiensem delatum constet, ut cum damnatarum velut strigum confessio publice prælegeretur, & inter alia varia homicidia & Maleficia certis ac nominatis ibidem personis illata referrentur illæ ipsæ personæ tunc præsentes, salvæ & incolumes falsitatem prælectæ confessionis redarguerint.* Aliquando autem à dæmone, ut falso deferant innoxias, & falsas ideo circumstantias addant, expressè jussæ, aut odio humani generis, ex quo perditos plurimos cupiunt, persuasæ, ipsæ comminiscuntur; Cujus illustre exemplum duæ matronæ ut Sagæ Denuntiatæ & combustæ Bremæ, postea innocentes compertæ apud Goldastum.

XXII. Nec aliter multi magni nominis JCti, imprimis Dn. Tabor. *d. Tr. de Confront. p. 4. c. 2. th. 16.* & apud eum Candinus *in Tract. Malef. tit. Qui accusare possunt. n. 18.* Ubi statuit etiam plurium sociorum Denuntiationem non sufficere ad Torturam, nisi alia Indicia concurrant, ac quidem valde gravia & præcise urgentia: vide & ibi allegatos Marsilium & Boerium. Et consentiunt Besold. *in Thes. Pract. voce* Hexen/ Bocer. *de quæstion. c. 3. num. 45. & seqq.* & manifestius *n. 98.* Tannerus & alii antea allegati. Idque aliquando vi veritatis convictus fatetur

tetur ipse Binsfeld. *memb. 2. concl. 6. dub. 2.* ubi, *Denuntiationes*, ait, *naturam negotii & circumstantias in omnem eventum aperire possunt, id quod ex definitione Indicii confirmatur. Dicitur enim ab indicando, & est medium intellectuale veritatis eliciendæ, ex aliqua singulari circumstantia insurgens ex l. indicica. C. de R.V. & l. f. C. de probat.* Ac deinceps: *Denuntians enim ipse circumstantias explicat, & causas scientiæ, è quibus testis dictum magnas vires sumit, reddit. Præterea semper ut plurimum Denuntiationes aperiunt viam indiciis, & ulteriori inquisitioni.* Circa secundum hoc membrum *Art. 31.* quatuor ergo hæc observanda erunt. 1. Ut interroget Judex de circumstantiis necessariis Denuntiantem: Tum. 2. ille ad hæc specialiter respondeat. 3. De circumstantiis his, quas ex ore tinterrogati rei perceperit, accurate inquirat: ubi maximus Confrontationis inter alia usus: Unde 4. emerget necessario, an circumstantiæ certæ sint? quo casu jam habemus Inditium, & Denuntiationem ad Torturam (modo inditium non sit ex levioribus) sufficientem: an falsæ? vel dubiæ? de quibus porro dispiciemus.

XXIII. Si falsæ reperiantur circumstantiæ, Tortura locum non habet, sed nec quantum nos quidem perspicimus, Captura, aut Transmissio Inquisitionis, vel Citatio. Eveniunt autem hujusmodi casus, & eveniunt non ita, ut multi existimant, raro, quod experientia constat. Unum saltem exemplum adjungemus, cum possemus plutima, ex Autore Caut. Crim. *dubio 47. Novi*, ait, *monasterium, ubi contigit & in acta relatum est, quod jam dicam. Accusatus à multis Sagis fuit quidam ejus monasterii religiosus, quod in conventu visus fuisset: addita etiam persona cum qua tripudiasset, & super hoc quoque pœnitentes mortua sunt, cum nihilominus tamen testimoniis totius conventus constaret, eum illis ipsis horis, quibus visus dicebatur, cum cæteris in choro præsentem fuisse, atque adeo in officio divino occupatum. Vel mentitæ igitur Denuntiantes fuerant, (quod ego fieri ordinarie existimo) seu vi tormentorum, quod solent innocentes, seu malitia, quod solent nocentes: vel si mentitæ non sunt (ut judices supponunt) Imaginem pro re viderunt: Possum & alios nominare Viros sanctos hodie superstites, quos in saltibus suis vidisse jam plures fassæ sunt.* Quin innocens hic religiosus, si captus aut tortus fuisset, immerito hæc passus esset, ex ipsa ratione dubio vacat. Sed & in eo conveniunt Dd. communiter, ut socius criminis alium nominando deponat verosimilia, quod plurimis Dd. allegatis docet Mascardus *de Probat. concl. 1311. n. 45. & 46.*

& 46. & Menochius *de Arb. Iud. Quæst. lib. 2. Cent. 5. cas. 474. num, 58. & seqq.* Atque hoc casu secundum hoc requisitum ut quidem ab Autoribus & Consultatoribus Constitutionis intellectum fuit, deficit.

XXIV. At si veræ sint ut si e. gr. Seja legitime alioquin Denuntiata à Titia & Mevia, vel pluribus, eo tempore quo Denuntiata est domo absfuerit, nec compertum sit apud vicinos, vel alibi, hæsisse, ac illa adeo suum alibi, ut loquitur, barbare quamvis, post Dd. alios Tannerus *d. Disp. 4. dub. 4.* probare non possit: si itidem constet, eo modo Titiam & Meviam abfuisse, adeoque illarum nulli vel offerendo falsum spectrum loco Sejæ, vel immittendo somnum phantasticum Titiæ & Meviæ illuserit dæmon, quin tum probabilissimum appareat, inde ex absentia hujusmodi, & Denuntiatione, Indicium, unde etiam ad Torturam perveniri ex mente *Art. 31.* possit, non dubitamus, remota propter indicii certitudinem Sagarum malitia, & suspectis alioquin utrinque, ratione Denuntiantis & Denuntiati diabolicis illusionibus. Atque ita requisita Ordinat. à nobis ante commemorata, & legis dispositiones, & rationes optime congruent. Et de hac Denuntiatione verissimum fuerit, quod reliquis clarius docet Bocerus *de quæstion. cap. 3. num. 99. Quid si autem Venefica, quæ in tormentis alias produnt mulierculas, Indicia ad confirmandam confessionem suam ejusmodi addant, quæ ipsemet Iudex suo exteriori sensu cognoscere potest? puta si dicant, habere hanc vel illam fœminam in cista sua repositam ollam adipe impletam, quà se inungere soleat, convolatura ad ludos, & choreas Sagarum: aut dicant, in illius vel hujus mulierculæ scrinio inventum iri globum cereum, cui serpentis sint insertæ exuviæ, quo globo in pernitiem hominum ipsa fœmina utatur, atque hæc ita etiam reperiantur in cista sive scrinio illius fœminæ?* Similia alia Praxis & rerum usus offerre exempla potest.

XXV. Ex hujusmodi ergo circumstantiis compertis, vel unum aut plura inditia emergunt, per se sufficientia, & tantum abest ut ea impediat Denuntiatio, ut multum etiam juvet; vel per se non sufficientia, & tum si quidem non ex levioribus fuerint, & de iis certo constiterit, multum hujusmodi Denuntiationes ad Torturam momenti habent. Inditia autem quæ addita Nominationi socii, inditium ad Torturam contra Nominatum faciunt, nonnulla collecta habentur apud Farinacium *d. Vr. qu, 43. n. 163. & seqq. multis.* quæ omnia expendere instituti nostri non est. Saltem multa hic necessario judicis se ex actis recte informantis, & pruden-

tis, arbitrio relinquenda omnino existimamus. Unde patet manifesta differentiæ ratio inter hujusmodi Denuntiationem requisitis omnibus munitam, & illam cui tertium hoc requisitum deest. Postrema hæc enim non nisi cum inditiis per se ad Torturam sufficientibus; at prior etiam aliis stipata, non perinde gravibus indiciis quæstioni, sufficit, ut ex collatione *princ.* §. *2.* & *3. dict. artic.* liquet. Atque propter dæmonis insignes & varias fraudes, quibus sæpe etiam judicibus illudere tentat, non immerito illos ut providi & discreti sint, monet Bocerus; verba illius, quod valde egregia sint, adscribo ex *cap. 3. num. 99.* ibi: *Certe hic judicem providum & discretum esse oportet ac dispicere, num rei illius, puta pinguedinis, aut globi cerei cum exuviis Viperæ, aut similis cujusdam rei alterius, naturaliter sit bonus & licitus usus, & tale quidpiam commodum in finem haberi & observari soleat: id quod ex peritis Physicis & Medicis facile cognosci poterit. Nam annis abhinc aliquot, ex primario quodam hujus Academiæ Professore Iuris, nunc in Domino requiescente, ipsemet audivi aliquando, quadam in civitate vicina, aliquas fuisse captas Sagas, quæ in carcerem compacta, duas alias ejusdem civitatis fœminas sua confeßione prodiderint, & quo facilius in eam trahent sententiam civitatis Magistratum, adjecisse, inventum iri apud unam in ejus cista testam cum adipe, qua se ad choreas Veneficarum abitura inungere soleat. Apud alteram vero repertum iri globum cereum, in quo exuviæ serpentis reconditæ sint, quo globo in hominum pernitiem ea utatur fœmina. Cum autem isthæc ita fuerint reperta, easdem fœminas à Magistratu ilico fuisse captas, & in carcerem conjectas. Verum deliberatione de isthoc casu habita, placuisse Magistratui, ut Collegium Facultatis Iuridicæ Tubingensis hac de re consuleretur, proindeque & acta causæ illius, & ollam cum pinguedine, atque etiam globum illum huc fuisse transmissum. Cum autem hic perito Physico ac Medico opus fuerat, advocatum esse aliquem ex Medicis, qui cum inspexisset adipem illam, constitisse, fibri pinguedinem esse, quæ cuidam hominum malo salubriter medeatur. Viperæ autem exuvias parturientibus fœminis admodum commodare, & partum faciliorem reddere. Quo circa exploratum cum esset, quod fœmina una suam fibri adipem, altera exuvias serpentis in destinatum usum adhibuisset sæpe, ut innocentem utramque fuisse dimissam.*

XXVI. Quid vero si fluctuet Judex, neque veri, neque falsi quid reperire ratione circumstantiarum possit, an ex Denuntiatione etiam plurium ad Torturam procedi poterit? JCti veteres ante secula duo, &

quod excurrit, fere omnes, cum semper corporaliter transferri Sagas crederent, & repræsentationem innoxiarum personarum, Theologi Pontificii vel impugnarent, vel non tam clara ejus essent ex Experientia, ac nostra ætate, exempla, & quæ generaliter de sociis criminis in Exceptis scripta invenerunt, plerique ad hoc etiam crimen ferme nullo discrimine applicarent: haud dubie hic Torturam decrevissent, ut ex multis ipsorum locis ostendere nobis integrum esset. Sed cum nostra ætate non Magistratuum solum, sed & Johannis Baptistæ Portæ experimentis, concessa Sagis evolandi potestate, illæ repertæ sint concidisse, in soporem gravissimum datæ prius, ac certo tumen deinceps credidisse, se eo evolasse, ubi minime fuerant, ac vidisse in campo, quæ in Camera somniarant: ut adeo, conjunctis his cum aliis experimentis à nobis *cap. 2.* commemoratis, certum sit illas transferri aliquando, interdum somniare se transferri in locum, ubi choreas ducunt cum sociis quas Denuntiant, (vide post DelRio, Binsfeld, Picum Mirandulanum, & autores ab illis adductos, Tannerum *Tom. 1. Disp. 5. de Angelis, quæst. 5. dub. 3. num. 5.*) aliter pronuntiandum fuerit. Saltem enim quod ignoret, quid sit de circumstantiis in *Art. 31.* requisitis, ideo inditii ratione Torturam suspendet. Non debet enim aliquis nisi ex probabilissimis causis ac ubi ad veritatem summæ rei, vix quicquam deesse videtur Torturæ subjici *l. 1. §. 1. D. de Quæstion.* Paul. *5. sent. 14. §. 1.* Sane de hujusmodi circumstantiis, de quibus non constat, dici nequit das sie erfunden/aut: das sie zu nachfolgender Erfindung der Warheit dienstlich seyn mögen: quod de circumstantiis utrumque in *princ. & §. 2. Articuli 31.* requiritur. Et alioquin etiam contra extraordinaria & excepta crimina ita procedendum à Judicibus est, ne ex eo Processu, secundum prudens judicium morale & frequens, creetur periculum ipsis etiam innocentibus, *arg. Matth. 13. vers. 29.* quod fuse probat Tannerus *Tom. 2. Disp. 4. quæst. 5. dub. 1. num. 7. & seqq.* DelRio ac Binsfeld, quos sequitur Gœhausen *qu. 5.* existimant quidem ideo, quia rarius deludantur Sagæ, præsumendum Judici illas nunquam delusas. Sed hoc quod præsupponunt illi rarius deludi Sagas, multis & eruditis argumentis confutat post Cajetanum, Navarrum, Vasquium, Tannerus *Tom. 1. Disp. 5. qu. 5. dub. 3. n. 12. & seqq.* Cui licet respondere tentaverit Gœhausen, nihil tamen quo erudito Lectori satis fieri possit, illi regessisse cuivis integrum videre est. Atque eo absurditatis, ut hoc defendat, devolvitur alicubi DelRio in *App. 2. quæst. 1. vers.*

Quin-

Quinto hac. ut ipſe fateatur, ita aliquando neceſſario occidere Judicem innoxias, quod prætextu boni publici majoris & in conſideratione ad plures vere reas, quæ pereunt, ita excuſat, ut fere laudet. Quæcunque tamen ſententia vera ſit, ſive Tanneri, ſive DelRio, ſaltem aliquando neceſſario Judicem, id ex natura Proceſſus, ita inſtituti, & à priori cognoſcentem, innoxios torquere liquet, niſi quod id frequentius ex Tanneri, rarius ex DelRio mente fiat; quod prohibitum omnino exiſtimamus.

XXVII. Ex iis, quæ hactenus diximus, id ſatis luculenter colligitur, fruſtra quæri à Scriptoribus nonnullis, *An plurium Denominatio in Imperio quidem Germanico, absque aliis inditiis vel adminiculis ad Torturam ſufficiat?* fruſtra etiam illud in controverſiam vocari; *An nominatio facta cum requiſitis Art. 31. ſine inditiis ſufficiat ad Torturam?* Cum ipſa Ordinatio Carolina *dict. vers.* Zum andern. modo recte intelligatur, inditia vera requirat. Vidit hoc ipſe ex parte Gœhauſen, qui cum *Quaſt. 9. in fine.* quatuor, quæ ipſe requirit ad Nominationem, explicaſſet, ac inter illa quarto loco ſcripſiſſet, requiri etiam ut certæ ſcientiæ cauſam, veluti quod perſona nominata Magiam illos docuerit, vel quod venena cum illis miſcuerit (quæ veriſſima eſſe inditia omnibus patet) hoc ſibi argumentum objicit, idque ita reſolvit, ut inditia & adminicula eſſe neget. Quam reſponſionem recitaſſe ſolum jam eſt refutaſſe. Plura etiam quam Ordinationis noſtræ Articulus ad Nominationem ſocii, ut valeat, requirunt Menochius *de Arb. Iud. Quaſt. lib. 2. Cent. 5. cas. 474. num. 50. & ſeqq.* & qui illum ſequitur Maſcardus *concl. 1311. num. 38. usque ad 53.* ubi plurimos alios adducit. Nos quin in Imperio Germanico præcipue ad ea, quæ in Carolina Conſtitutione expreſſa ſunt, reſpiciendum ſit, minime dubitamus.

XXVIII. Sed & hinc dependet deciſio Quæſtionis, *An ex Denuntiatione cujus mentio in Art. 31. tuto ad Torturam perveniri poßit à Iudice?* Quod affirmandum cenſemus, (modo ad eum, qui præmiſſus eſt, modum, recte explicetur) tum quod in genuina editione Carolinæ Conſtitutionis, qua & Remus uſus eſt, hæc diſpoſitio ſub titulo: Gemeine Anzeigung / deren iegliches allein zu peinlicher Frage genugſam iſt/ contineatur; tum quod 2. Uſus: ac 3. interpp. explicatio communis pro hac ſententia ſtet, vide Manz. Vigelium, Bullæum ad *dict. Art.* Dn. Carpzovium, *part. 3. Pract. Crim. quaſt. 122. num. 68. num. 257.* Godelmann. *lib. 3. de Magia cap. 9. num. 2.* Tum quod rationi optime congruat,

ac argumentis Meyfarti, Tanneri, & Autoris Cautionis Criminalis accedentibus inditiis, quæ ex circumſtantiis emergunt, ſatis reſponderi poſſit, & cum eorum ſententia, qui Denuntiationem cum inditiis requirunt, plane coincidat.

XXIX. Denuntiatio ergo cum Tortura & requiſitis *Art. 31.* recte explicatis facta, ſi duorum vel plurium ſit, ad Torturam ſufficit. DelRio tamen *in Append. 2. qu. 4.* ad eam quam ipſe deſcribit Denuntiationem, licet duo de jure ſufficiant, tres ad minimum perſonas Denuntiantes requirit, nullo diſcrimine Viri ſint an fœminæ: quod ſi autem fœminæ quem denuntiarint, tres quoque ad minimum vel quatuor Denuntiantes Binsfeld. *memb. 2. concl. 6. illat. 7.* poſtulat, quod Maſculinum non concipiat Fœmininum in exorbitantibus à lege communi, & quandoque ſit differens ratio. Nos quod ad numerum Denuntiantium ſpectat, dependere illum, ex modo Inditiorum, & ad illum directum Judicis arbitrium, exiſtimamus. Interim hoc caſu, cum Torturæ locus, etiam, & multo magis Capturæ, & Inquiſitioni ſpeciali & Citationi erit.

XXX. Cæterum ſi unius ſolum ſit: deciſio petenda erit iterum ab Inditiorum magnitudine: Quæ ſi ſola etiam ſuffecerint ad Torturam, multo magis id præſtabunt cum Denuntiatione hac conjuncta: Sin iis deſit aliquid, Judicis eſt prudenter arbitrari adeo ne exiguum illud ſit, ut ſuppleri poſſit, unius legitima Denuntiatione. Quod ſi res expedita non videatur, ſatius fuerit, non ultra Inquiſitionem, aut ad ſummum, Carcerationem progredi, poſt Farinacium & Bertazolum, DelRio *lib. 5. ſect. 3.* Confer Menochium *in Arb. Iudic. Quæſt. d. l. num. 46.* Rectiſſime in eam ſententiam Maſcardus *de Probat. concl. 1311. num. 14.* ibi: *Si indicia alia concurrant, animadverti oportere arbitror, cujusmodi tale Indicium ſit, nam ſi leve ſit, & parvi momenti, ad Inquiſitionem ſi leviſſimum, nec ad eam quidem, ſi urgens & magnum, etiam ad Torturam ſufficere dicendum eſt. Sic ut ex qualitate Inditii adjuncti, fidem ſocii vel augeamus, vel minuamus.* Confer *num. 53.* & DelRio *d. l. De hoc caſu timoratus judex ſemper requirat Indicia, non levia, ſed magna & urgentia*; Adde Gœhauſen *qu. 7. pag. 122.* Peregrinum *Conſ. 2. num 4.* & arg. *l. 20. D. de quæſtion.*

XXXI. Solet circa Denuntiationes id quoque quæri; An ex iis torqueri poſſint perſonæ bonæ alioquin famæ. Rem varie diſputatam

ex

ex his, quæ antea asseruimus, facile decidi posse existimamus, ac Negando quidem: defuerit enim hoc casu quartum requisitum; nisi talia fortassis sint Indicia, quæ inter gravissima ad Torturæ effectum reputari possint; tum enim ex Indiciis quidem illis, torqueri aliquando in hoc crimine possit, argumento *verborum ult. th. præcedentis*, & eorum quæ tradit Del-Rio *in App. 2. qu. 5.* Gœhausen *qu. 10.* adde omnino Tannerum *Tom. 3. Disput. 4. qu. 5. dub. 2.* contra quem *dict. qu. 10.* ita plerunque disputat Gœhausen, ut quid Tannerus senserit, non satis cœpisse videatur. Sed nec facile nisi ex gravioribus Inditiis ad Capturam personarum hujusmodi procedi debet, post plures à Tannero allegatos, Caut. Crimin. quæ magnam partem Tanneri argumenta contra Gœhausen vindicat, *dub. 44.*

XXXII. Id præterea in quæstionem venit, *An si socii Criminis, implicitı sint etiam aliis, præter Maleficium criminibus, Inditium ad Torturam faciant, si sint eorum plures?* Quam nos quidem, ex Indicii magnitudine itidem decidendam remur. Si enim id, vel ea, per se sufficiant, ex vi inditii torquebitur Denuntiatus; sin minus, non tantum in illis cum Inditio licet conjunctis momenti erit. Gœhausen *pag. 99. in notis* distinguit inter crimina, quæ sunt ordinarie conjuncta, & quasi huic Magiæ crimini subordinata, & ea, quæ ab invicem plane separata sunt, nec cum Magia habent connexionem: *Quoad priora crimina statuit ejusmodi defectus non obstare, quo minus socii criminis ad inquirendum & etiam ad torquendum probent: Quoad crimina posteriora vero, potest concedi, socios Denuntiantes iis implicitos Inditium ad Torturam non facere. Prioris generis crimina, cum Maleficio semper conjuncta, sunt crimina hæresis, læsæ Majestatis divinæ, apostasiæ, blasphemiæ, Sodomiæ, parricidii, homicidii, sacrilegii, &c. quæ fusius refert Binsfeld. in Comm. ad L. nemo C. de Malef. & Mathem. in princ. Posterioris generis sunt crimina perjurii, latrocinii, raptus, furti, &c. quibus criminibus Malefici non semper sunt innodati.* Sed hanc ipsius distinctionem satis solide confutat Autor Caut. Crimin. *dub. 44. p. 352.* Judicis ergo arbitrari quanti illorum testimonio tribuendum sit, dum modo sciat id longe minoris autoritatis esse quam illorum, qui non tot criminum rei sunt.

XXXIII. De Juramento quoque controversa res, *An id à Denuntiante requiratur?* Jure communi dicendum videtur id exigi, *arg.*

l. 9.

l. 9. C. de Testibus. c. ult. X de Testib. cogend. c. tuis quaestionibus. c. nuper X de Testibus. Bocer. *de Quaestion. cap. 3. num. 47.* Jure tamen Carolinæ Ordinationis nihil tale constitutum legitur. In Praxi id Bononiæ observatum fuisse, se vidisse scribit Marsilius *in Pract. Crim. §. diligenter. num. 62. & seqq.* qui id etiam hodie cum Carrero *in Pract. Crim. §. Octavum Indicium. num. 22.* requirit. Sed post Blancum id requiri hodie negat Zanger. *Tract. de Quaest. cap. 2. num. 72.* quod & Clarum sentire, ait Binsfeld. *membr. 2. conc. 5. dub. 1.* Menoch. *lib. 2. Arbitr. Iud. Quaest. Cent. 5. cas. 474. num. 6.* & Mascardus *de Probat. vol. 3. concl. 1311. num. 50. & 51.* Consuetudinem uniuscujusque Curiæ hic attendendam esse monent, cum quibus paria sentit Binsfeld. *d. l.* & Farinacius *dict. qu. 43. num. 141. & seqq.* Id certum est, in Germania plerisque in locis Jurmentum hoc non requiri. Superessent quidem de Denuntiatione Sagarum adhuc nonnulla, sed Disputationis, quem fere excessimus modus, & quod illa ex iis, qæ scripsimus collectu facilia sint, suadent hic anchoram figere.

FINIS.